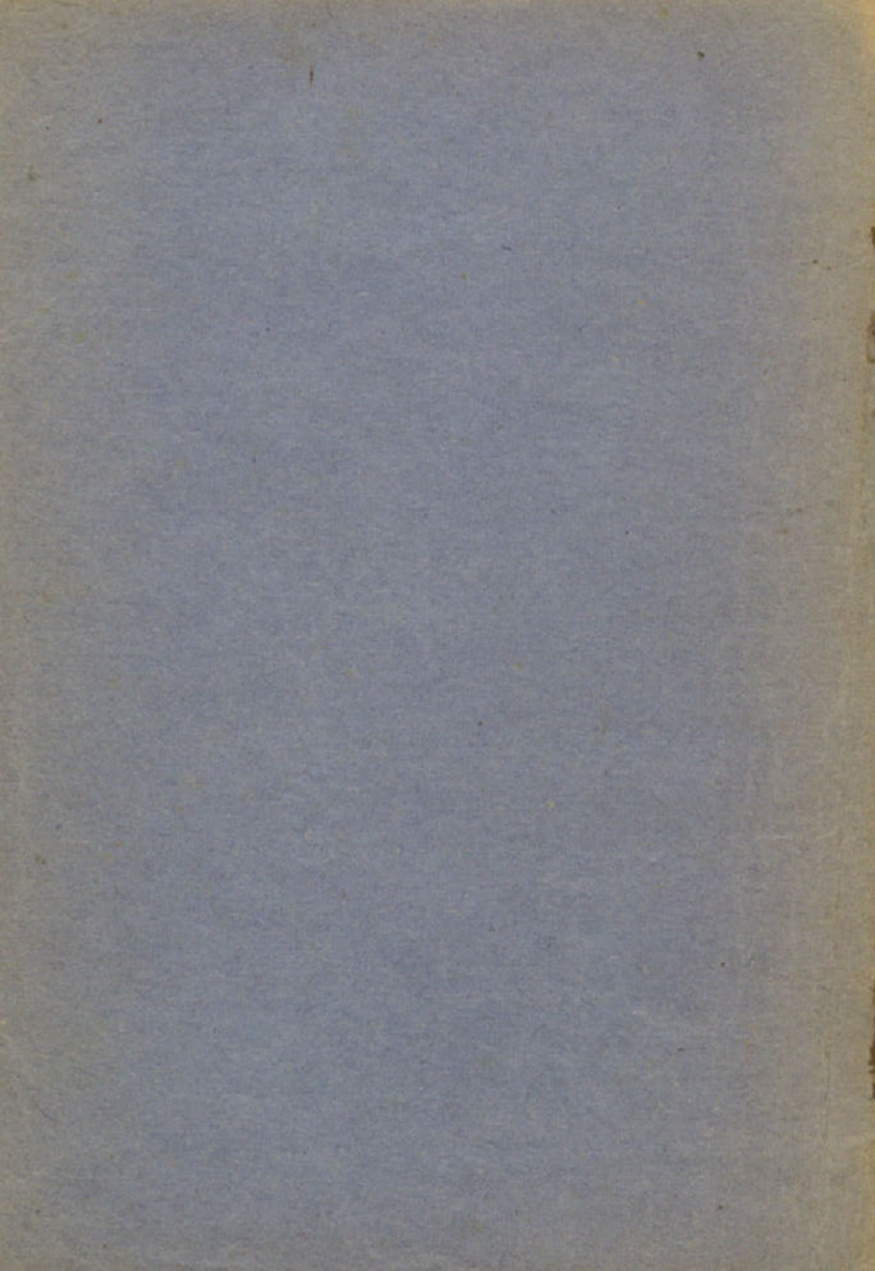

STANKO CAJNKAR

V P L A N I N A H

Josip Stokich

V P L A N I N A H

Z G O D B A

S P I S A L

STANKO CAJNKAR

1940

ZALOŽILA DRUŽBA SV. MOHORJA V CELJU

KNJIŽNICA JOSIPA VOŠNJAKA
SLOVENSKA BISTRICA

10.228

MOHORJEVA KNJIŽNICA

115

22-311.9
KNJIŽNICA JOSIPA VEČNAR
SLOVENSKA BISTRICA

Redna knjiga za člane Družbe sv. Mohorja
Natisnila Mohorjeva tiskarna (Fran Milavec) v Celju

I

Poletje se nagiba v jesen. V teh dneh je Pohorje najlepše. Sonce se je utrudilo in je postalo prijaznejše. Nad zelenimi gozdovi je svet in pokojen mir. Človek bi se iztrgal svojemu delu in se skrnil v teh prečudnih gozdovih, ki jim ni videti konca. In ko bi se naužil miru, misli, želj, barv in šumenja, bi se kot romar zatekel v prijazen dom, ki mu v naši slovenski skromnosti pravimo »koča«. Od Mariborske do Ruške, od Klopnega vrha do koč na Pesku: povsod je pot in povsod je dom. Mnogo miru, malo ljudi, pa skoraj nič sovraštva in zavisti.

V dolini vozi vlak iz Maribora proti Koroški. V kupeju ob oknu sedi mlad moški. Njemu nasproti dekle. Njun razgovor je nekam raztrgan in utrujen. Zdi se, kakor da hoče fant nekaj prepričati, kar se bo kljub vsemu zgodilo. Iz dekleta govori odločna trma, ki noče priznati tuje misli. Razgovor je bolj tih. Težko je kaj pravega razumeti. Skrbno uho bi razbralo samo prošnjo: »Ostani, ne hodi!... Drugič, ko bom mogel s teboj... Danes ne... Ne maram tega...« Vendar je ta pritajena beseda komajda potrebna. Ljudje v kupeju so glasni in veseli. Spočetka seveda niso bili. Bilo je pusto, kakor je v vlaku navadno. Toda nekje sredi polj, ki so položena pred Pohorje kakor preproga, se začne nekdo smejati. Mlad človek, ki je sedel v drugem kotu, je pogledal skozi okno in se zasmel. Glasno in krepko, da so se vsi ozrli vanj. Tudi gospodična, ki je sedela na nasprotni strani in gledala v knjigo, se je ozrla proti veselemu sosedu in potem proti oknu.

»No, kaj pa vidite, da vas je tako vzveselilo,« je vprašala, ker je menda že poprej težko molčala. Mladi človek se je naglo obrnil in se ni takoj prenehal smejati.

»Nič. Prav nič ni bilo.«

»Pa saj to ni tako smešno.«

»Včasih je to hudo smešno, gospodična. Ali ni smešno, da nas je toliko v kupeju, pa vsi tako vztrajno molčimo? Vidite, ta molk je, nič, ki je smešen. Moral sem se zasmejati.«

»Morda imate prav,« odgovori gospodična s knjigo. »Pa saj tudi drugod molče, ako se vozijo z vlakom in se ne poznajo med seboj.«

»Ponekod res molčé,« prede svojo misel mladi potnik. »Pa ni treba, da za vse narode veljajo ista pravila. Naj molčijo Francozi ali Nemci, ki imajo veliko domovino in sila ljudi. Pri nas je drugače. Mi smo vendar vsi sami sosedje. Samo pol dneva se voziš, pa prideš z enega konca Slovenije do drugega. Ta, ki ga danes še ne poznaš, bo jutri tvoj prijatelj ali vsaj znanec. Zakaj bi se že danes ne pogovoril z njim?«

»Že, že,« pravi gospodična. Ljudje okrog se rahlo smejejo in so v mislih že sredi tega nenadnega razgovora. Tudi par ob oknu je za trenutek prisluhnil. »Kaj pa, če koga motite,« pristavlja gospodična brez pravega prepričanja.

»Motim? To je takšen prazen izgovor. Na vlakcu se ljudje dolgočasijo. Skoraj vsak je vesel, ako se razgovor začne. Kdor je v skrbeh in žalosten, je kar srečen, ako mu nekaj minut ni treba misliti na to, kar ga teži. Kdor pa je vesel, ne sme biti sebičnež.«

»No, vi menda niste sebičnež,« pravi gospodična s knjigo.

»Z besedo in smehom sem močno radodaren. Denarja pa nimam. Moja darežljivost ni posebno težka in zaslužna.«

Trmasto dekle ob oknu je že pozabilo na poltih prepir, ki je poprej vsaj rahlo kalil dobro razpoloženje. Fant pa nekam užaljeno gleda skozi okno v pokrajino ob Dravi. Ne more se odločiti za smeh. Mladi človek mu je zoprni, ker

je preveč prikupen. Takih prijaznih ljudi se boji. Jezi ga, da si tako naglo osvajajo simpatije znancev in tujcev. Drugi se morajo vse življenje boriti za drobce prijateljstva in so vedno na tem, da zopet vse izgube. Sedaj se njegovo dekle prijazno smeje temu tujemu človeku, ki so mu celó pravila lepega vedenja neznan svet.

Mladi človek pa mirno nadaljuje svojo misel: »Glejte, danes je vse na lovu za zanimivim. Hodimo na gore, k jezerom, na morje, v zdravilišča, v elektrarne in tovarne, v trgovine in v pragozdove. Prave in resnične zanimivosti pa so navadno mnogo bliže.«

»Morda so,« pravi gospodična s knjigo. »Pa ne vemo zanje in nam zato nič ne koristijo.«

»Prav imate. Ne vemo zanje, to je vse. Prava zanimivost je človek, ki ga srečamo. Kdor koli je že. Vsak prinaša svoj svet. Vsak ima toliko življenja v sebi, da je za prvo silo dovolj začudenja, ako že veselja ni od nikoder.«

»Čudno, in vendar greste tudi vi na planine, če obleka in čevlji ne varajo,« pravi gospodična, ki je očitno vesela svojega popotnega tovariša.

»Ne varajo. Čevlji so strašno odkritosrčna priča. Bolj kakor tisoč drugih reči... Seveda grem na planine. Na prihodnji postaji izstopim. Pa ne grem toliko zaradi planin.«

Gospodična ob oknu se komaj vidno zdrzne. Fantu pa postane še neprijetneje. Njegovo dekle prav tako izstopi na prihodnji postaji. Torej bo to njena družčina na samotni poti preko pohorskih gozdov.

»V koči, kamor sem namenjen, sem preživel že lepo vrsto prijetnih dni. Planinski mir bo samo okvir za moje počitnice. Rad bi se pogovoril z gospodinjjo v koči. Pred leti je skrbela zame, kakor da sem njen sin. Rad bi videl njeno hčerko, ki ji je sedaj kakih deset let. Tudi hlapca poznam in deklo, ako nista medtem menjala gospodarja. Nekaj tujih ljudi bo prišlo. Morda greste tudi vi v isto smer?«

»Ne, škoda, da ne morem. Pa se mogoče še kdaj vidiva. Kje v kaki planinski koči, ali pa se srečava na poti. Morda pri kakem gorskem studencu. Me bo prav veselilo... Vaša postaja se približuje.«

»Tudi mene bo veselilo, ako se bova zopet kje našla. Le da boste morali povedati, kje in kdaj sva se prvokrat videla. Preveč ljudi poznam. Včasih sem ob najlepšem svidenju čisto v zadregi. Ne morem se spomniti niti imena.«

»Razumljivo,« pravi sopotnica. »Saj ga včasih sploh ne zveste. Kako se ga hočete spomniti? Morda se boste v bodočnosti kaj bolj zanimali samo za nekatere, ali ne? Takrat boste vedeli mnogo več, ne samo imena in datume... Sedaj ste na svoji postaji.«

Gospodična ob oknu vstane in vzame svoj nahrbtnik. Gospod ob oknu je nevoljen in tih.

»Zbogom in na svidenje!«

»Zbogom in na svidenje!«

Nova znanca sta se poslovila vse bolj prisrčno in prijazno kakor par ob oknu.

Od postaje dalje je skoraj vsako drevo kašipot. Za dva mlada človeka, ki vesta, da se ne moreta izgubiti, je to skoraj preprijazno. Saj bi bilo tako lepo, da se ponudiš za vodnika, ako dobro poznaš pot. Ob vseh teh rdeče-belih znamenjih pa je vodništvo res odveč.

Prav malo ljudi je izstopilo. Nekaj domačinov, ki so se kar kmalu porazgubili po vasi za postajo, nekaj drvarjev, ki imajo povsem svojo pot, deklica, ki gre menda na obisk k svojim sorodnikom, in dva mlada človeka, ki se sicer ne poznata, a vendar slutita, da bosta danes še o mnogočem govorila.

Pot sama je ravna, čeprav veš, da mora voditi v hribovje. Vara kakor ljudje, ki se ob prvem srečanju kažejo boljše, kakor so. Čez nekaj časa se bo močno dvignila in ne bo nič več prikrivala svojega pravega obraza.

Nad dolino in planino sije odločno opoldansko sonce. V vasi ob železnici je čutiti nekaj rahlega nemira kmečkih ljudi, ki so pri svojem delu. Od nekod odmeva pesem pastirja. V daljave je slišati vlak, ki vozi v dolino ob Dravi.

Trmasta gospodična je tudi sedaj sebi zvesta. Hodi naglo in se nič ne ozira. Sliši korake, ki niso daleč od nje, in čaka, da jo prijazni popotnik doide, pozdravi in povabi s seboj. Bila bi hudo razočarana, ako bi se to ne zgodilo. Štiri ure vendar ne moreta hoditi tako vsak zase.

»Gospodična, kar počakajte! Prej ali slej vas tako doidem.«

»No vendar,« misli dekle in se obrne proti mlademu človeku.

»Vi greste h koči na Pesku, kajne?«

»Da, kakor vi.«

»Ali hočete družčino?« vprašuje popotnik; zdi se, da misli resno.

»Saj ste rekli, da ima vsakdo rad, ako začnete z njim govoriti,« meni dekle nekam začudeno.

»Na vlaku že. Sedaj sva pa na poti v gore. To je drugače. Ni lepše prilike za razmišljanje.«

»O čem?« vprašuje dekle.

»O sebi. Morda tudi o svojih ljudeh. O ženinu na primer.«

»O fantu, mislite reči,« popravlja, ker ve, kam beseda meri. »Ženin ni, zaročenec utegne biti, ako ne bo preveč siten. Saj ste čutili, da sva se kregala.«

»Prav od daleč. Pa zakaj ga niste vzeli s seboj?«

»Ne utegne. Oče ga pošilja po nekih trgovskih opravkih. Morda pride čez nekaj dni za mano. Pa se mu bo gotovo zopet kam mudilo.«

»To je ravno: ljudem se vedno mudi. Zato pa vse samo na pol opravijo.«

»Vi tudi?«

»Tudi.«

»Ali se vam bo tudi danes mudilo? Potem ne grem z vami.«

»Ne, gospodična. Danes sem na počitnicah. Teh ne bom užival samo na pol. Ako vas res ne motim, vam bom za vodnika kljub markacijam, ki jih je povsod polno.«

»Res ne motite.«

»Še to, gospodična. Sedaj nismo več na vlaku, kjer so imena nepotrebna. Morda se bova laže pogovarjala, ako se bova poznala. Vinko Dolinar, sodnik.«

»Jaz pa sem Helena Vrtnik in bom morda kdaj profesorica, če dobim službo.«

»Ste že končali študije?«

»Sem. Letos junija.«

»Potem imate pa še posebno pravico do počitnic.«

»Oh, da bi le ne bile predolge te moje počitnice. Danes mladega izobraženca, ki bi rad delal, najprej navadijo na počitek. Ko se mu porazgubi znanje in navdušenje, mu pa dajo še delo.«

»Saj to ni edina brezglavost v naših dneh.«

»Sicer mi ni hudo. Doma sem pri starših, ki niso revni. Pa če sem že doštudirala, bi rada videla, koliko je tisto moje znanje vredno.«

»Vsekakor. Toda kaj hočete? Ob tem neredu smo vsi brez moči.«

»Ena pot bi še bila...«

»Za vas? Vem. Poročite se in pustite misel na profesuro.«

»Da. Pa mi je žal poklica, ki sem si ga vedno želela. To je tako čudno: učiš se za čevljarja, pa moraš biti mizar. Nič mi ne gre v račune taka zamenjava.«

»Tako se življenje igra z nami.«

»Bo že kako. Sedaj sva na poti v planine. Ni treba, da si tudi počitnice kvariva s tem.«

»Prav. Pustiva to. Bog ve, kaj prinese bodočnost. Meni večjo plačo, vam profesuro ali ženina ali oboje.«

»Pustite ženina. Ne dajajte mu takega staroverskega imena.«

»Meni prav to ime najbolj ugaja.«

»Tako? Ali je to morda tudi vaš postranski poklic?«

»Ne, gospodična Helena. Potem bi mi najbrž ne ugajal več. Veste, zakaj sem za to besedo tako vnet?«

»Ne morem vedeti.«

»Tega res ne morete vedeti. Veseli me, da bom lahko samo spremljevalec. Vitez, če hočete. To je tako svojevrstno in lepo: deklè, ki hodi s teboj, je z nekimi zlatimi vezmi priklenjeno na nekoga drugega. Ti si samo vodnik, eden iz velike množice, človek s ceste, brez pomena in nič v napotje.«

»Kakšne neumnosti pa govorite?«

»Saj je res neumnost. Pa ne povsem in do konca. Čudno se sliši, pa mogoče ni tako čudno.«

»Sicer pa bom videla, kako boste svojo službo opravljali.«

Gospodična Helena se dobro zaveda svoje lepote, ki ni samo iz mladosti in zdravja.

Pot postaja strma. Prva prevara je mimo. Svet kaže svojo pravo gorsko podobo. Ljudje izgubljajo pred njo svojo lahkotnost v koraku in v besedi. Gozdovi ob poti so tihe priče prve zavesti človekove nemoči in bornosti. Iz obstranske doline je slišati močno šumenje gorskega potoka. Sicer pa je vse tiho in nekam prazno. Nebo je čisto in sinje, da je kakor Marijin plašč v oltarju.

Med mladima človekoma, ki gresta na vrh, je polno misli in besed. Dolga vrsta vprašanj in odgovorov: o vsem, kar more imeti prostor v zavesti mladega izobraženca. Gospodična Helena čuti nevidno vodstvo svojega spremljevalca. Pa je vendar lepo. Svet je danes nekam drugačen, lepši in svetlejši. Stvari so za drobno spoznanje razumljivejše. Življenje dobiva prizvok neke smiselnosti, ki je dekle do sedaj še nikoli ni čutilo. Še kamen na poti ima nekaj posebnega

na sebi. Stopiš nanj in se ti dozdeva, da si premagal neko težavo, ki je doslej nikoli nisi zmogel. Iz vsake besede mladega sodnika zveni neka toplota. Nekaj dobrega, materinsko pozornega je v teh živih očeh. Ob njegovem smehu imaš občutek domačnosti, bratstva, ki ti hoče dobro. In njegova sodba je očetovsko samozavestna, čeprav se ti dozdeva, da pušča veliko svobode. Tako govori starejši, učeni brat s svojo mlajšo sestro, ki jo ima rad.

Na prvem gorskem sedlu je nekaj kmečkih domačij. Okrog so njive in travniki. Ljudje so na poljih pri svojem delu.

»Dober dan! Bog daj srečo!« pozdravlja sodnik, kakor da so stari znanci.«

»Bog daj dober dan,« odgovarjajo ljudje z njive in so vidno začudeni. Gospoda iz mesta nima navade pozdravljati.

»Iz tega bo repa, ali ne?«

»Repa, gospod. Zdi se, da poznate naše delo.«

»Poznam, poznam. Saj sem s kmetov doma. In ko bom upokojen, se preselim domov k bratu, da mu bom pomagal orati in sejati.«

»Za pokoj imate še čas,« se smeje mlada kmetica.

Gospodična Helena je rahlo začudena. Gleda preko njive in se smeje.

»Vi ste pa res povsod doma,« pravi, ko se poslovita od ljudi.

»Ali vam je nerodno, da imate tako zgovorno spremstvo?«

»Ne, gospod sodnik! Bog varuj! Vesela sem in se vam čudim. Tako lahko vam je z ljudmi. Jaz se pa včasih z eno samo besedo mučim in ne vem, kako bi jo povedala.«

»Morda vas je preveč strah, da bi vas kdo grdo zavrnil. To je treba že vnaprej vzeti v račun. Navadno pa ljudje kar čakajo na našo besedo.«

Gospodična Helena ne vé, kaj naj pove. Čuti, da je deloma res, kar pravi gospod sodnik. Vendar bi se hotela braniti. Saj so ji ljudje pri srcu. Tudi preproste ljudi ima

rada, čeprav ne more jasno vedeti, kaj vse taka ljubezen od človeka zahteva. Ugovarjala bi, da je tudi obziren molk izraz spoštovanja in ljubezni do človeka. Ali ni ta svoboda, ki jo puščaš vsakomur, nekaj velikega? Ali ni prav v tem molku nekaj plemenitega in občudovanja vrednega? Pa je že tako, da včasih kar ne moreš ugovarjati. Nekaj te zadržuje in veže. Ne gre ti za tvojo misel, nočeš vsiliti svoje volje. Hočeš samo poslušati in do konca razumeti. Vidiš, da ima tuja misel neki globlji pomen, kakor pa ga razodevajo besede. Veš, da bi ugovor neko resnico ohromil, morda celó ubil. Saj vsaka samoljubna in ošabna beseda resnico hromi in ubija. V razgovorih pa je včasih toliko sebičnosti.

»Gospod sodnik, vas imajo ljudje radi,« pravi mlada profesorica.

Gospod sodnik pa ne posluša. Gleda nekam daleč preko temnih gozdov, kakor da spremlja svojo misel, ki se mu hoče nekam izgubiti.

»Glejte, kako je vse to lepo,« pravi naenkrat. Tako hočeš z eno samo besedo izraziti tisoč stvari, ki jih nobena govorica ne more priklicati pred oči. Lepo je! To je vse, kar vemo, vse, kar čutimo. Lep je gozd. Lepo je sonce nad gozdovi. Lepa so polja, lepi so travniki s travo in z rožami. Lep je potok, ki se izgublja v senožet. Lepa je celó cesta, ki hodiš po njej. Lepo je srečanje s človekom, ki ga nisi nikoli videl in ga morda tudi nikoli več ne boš. Lepa je bližina dveh ljudi, s katerima se usoda po svoje igra. Ena sama beseda, ki ima tisoč pomenov. En vzklik in sto različnih utripov srca. Veš, da razen te besedice ničesar več nimaš. To je zadnje, kar imaš in s čimer razsipavaš. Samo molk je še več. Molc dveh ljudi, ki enako mislita in čutita. Toda to je tako redko.

Pot je vedno bolj strma. Tukaj govorjenje tudi mladost utruja. Nekdo prihaja s planine. Prijazno pozdravi in gre dalje. Ljudje, ki se vračajo s teh gorskih poti, imajo nekaj pokroviteljsko dobrohotnega v svojem nastopu. Zanje ni več

nejasnosti. Tako gleda starejši na mlajšega. Eden je na poti tja, drugi se že vrača.

Ne daleč od ceste so podrli celo gručo smrek. Vse križem po tleh ležé, kakor ubiti vojaki na starih slikah.

»To so prav gotovo za naju dva posekali, da bova mogla počivati,« pravi gospod Vinko in išče pripravno deblo. Dekle ve, da je to počivanje samo obzirnost. Gospod sodnik ni utrujen, človek bi prisegel, da za pot skorajda ne vé.

»Pa dajva počivati! Tudi malo južine ne bo škodovalo,« pravi gospodična.

»Kar lepo se udomačite.«

Na poti v planine imajo jedi za spoznanje boljši okus. Sredi gozda se ti vrednost jedi šele prav odkrije. V tej samoti, kjer ni več žitnih polj, se ti zdi drobec kruha kakor majhen čudež. Zaveš se vrednosti človeškega dela in truda. Ničesar ne moreš kupiti, zato tudi nimaš pravice, da bi izbiral.

Gospod sodnik se začne ozirati okrog, kakor da nekoga išče.

»Ali kdo prihaja,« vprašuje gospodična. »Morda kaka zver ali roparji?«

»Ne, zveri in roparjev tukaj ni. Drvarja iščem.«

»Ta je že pred štirinajstimi dnevi odšel domov.«

»Mladega drvarja, ki klesti vejevje, in deklè, ki ga obiskuje.«

To je igra brez razumljivega pomena. Fantazija, ki se je vzbudila ob pogledu na to posekano jaso in na družčino dveh mladih ljudi.

»Kje ste ju videli,« pomaga igrati gospodična Helena.

»V nekem finskem romanu. ‚Krvavordeča roža‘ se mu pravi.«

»To je menda ljubezen,« pravi dekle.

»Da. Tako pravijo ljudje navadno. ‚Krvavordeča roža‘ je lepše.«

»In kaj je naredil drvar s to ‚krvavordečo rožo‘?«

»Stokrat jo je utrgal in stokrat jo je zopet vrgel v stran in poteptal.«

»Tako je navadno,« pravi dekle skoraj žalostno.

»Rože niso za sebične ljudi. Pa se zdi, da je v nas barbarstvo še zelo živo. Tako radi uničujemo in ubijamo. Rože in ljudi.«

Na to ne moreš nič pravega odvrniti. Na tihem pritrdiš in z rahlo žalostjo gledaš nekam v daljavo, kjer se vse izgublja v nejasnost svetlobne igre. Celotni smisel povedanih besed ni dovolj jasen. Kljub preprostosti besede ne veš, kako globino je imela in kaj je hotela povedati. Morda je bila več kakor bežna duhovitost mladega človeka, ki je ponosen na to, da ne govori povsem vsakdanjega jezika.

Pot je sedaj hudó strma in tiha. Ni več vasi, ni hiš in polj, ni ljudi in njihovega glasu. Je samo gozd in pot preko njega. Slišati je šumenje dreves in odmev korakov. Samota, ki te za trenutek spomni na večno samoto mrtvih in izgubljenih. Mir, ki ti govori o prvih dneh naše zgodovine, ko je bilo do soseda neskončno daleč.

Še se nekdo vrača s planine. Nekje daleč se oglašá voznik, ki s težkim, polnim vozom odhaja v dolino. Zopet se bodo pozdravili, izmenjali besedo, želeli srečno pot in se razšli. Vse drugo pa zahteva zase pot sama. Beseda postaja redkejša. Skoraj vedno je tako: ljudje hodijo in govoré, potem se pa zagledajo v pot pred seboj in umolknejo. Saj ni treba, da zaradi utrujenosti. Tudi ne zaradi pomanjkanja misli in čustva. Morda je to strah pred nepopolnostjo besede, ki nobene misli ne more do konca izraziti. Ali pa je klic narave, ki je tudi molku določila mesto v človeškem življenju. Mogoče je le nezavestno zbiranje novega miselnega sveta, ko je prvi zastarel in otrpnil. Tako čakaš ob bornem studencu na vodo, da se je nabere za novo vedro. Tako čakaš na rožo, da se njen cvet odpre. Tako čakaš na novo ljubezen, ako si s sebičnostjo človekovo srce izžel do bolečine, v kateri se utegne poroditi nov svet.

Ves molku predan hodiš in misliš. Veš, da je nekdo s teboj. Čutiš njegov dih, ritem njegovega napora, kretnjo njegove roke. Korak odmeva in glas se izgublja v praznoto gozda. Sonce se dobrika drevju in tebi. Skozi vejevje te pozdravlja, pa se ti zopet skriva. Kakor da se igraš z veselim otrokom.

Kako dolgo hodita ta dva mlada človeka skupaj po isti poti? Ali res samo nekaj ur? Ali se poprej res nista poznala? Kako je potem mogoče, da je vse tako blizu in domače? Ali nista že dolgo soseda? Gledanje v preteklost nas včasih nekam zmede. Skoraj vedno pa se čudimo. Ob človeku, ki ga poznamo in imamo nekoliko radi, je preteklost nekaj skorajda neverjetnega. Z nekim sramovanjem mislimo na prve nerodne besede, ki smo jih govorili kot tujci. Prve zadrege se nam zde čudovito smešne. Morda moramo s strahom misliti na to, kako bi se bilo lahko ob teh nerodnostih vse prijateljstvo že v kali ubilo. Čutimo, kako je tudi vse veliko in lepo v oblasti nedopovedljivo nerazumljive slučajnosti in pogojnosti. Kar strah nas je, ako pomislimo, da je ljubezen tako odvisna od navadne slučajne sosesčine, od poti in srečanj, od veselic, sejmov in Bog ve česa še. Malenkost je oblečena kot kraljica. Spremenila je svoje ime in se svoje preteklosti nerada spominja.

Gospod sodnik je zopet utrujen.

»Na tem kamnu sem pred leti počival. Nekoliko hvalenosti sem mu dolžan. Moram se zopet oglasiti. Ali greste z menoj?«

»Prosim,« pravi gospodična Helena in se smeje. »Takrat niste imeli spremstva?«

»Pač. Le da ni bilo tako prijetno.«

»Tako?«

»Res. Neki priletni gospodični sem pomagal nositi težak nahrbtnik. Bil sem zares utrujen.«

»Verjamem. Vem pa tudi, da sedaj niste. Danes počivate zaradi mene.«

Gospod sodnik se samó smeje.

»Čakam na neko vprašanje, gospodična Helena. A vprašanja ni.«

»Kaj bi pa morala vprašati, gospod preiskovalni sodnik?«

»Vprašajte me, zakaj vam ne nosim nahrbtnika.«

»Ker veste, da bi vam ga za ves svet ne dala. Kaj je tukaj treba vpraševati?«

»Potem je prav.«

Smreke ob poti so vedno lepše in močnejše. V teh višinah so varnejše pred človeško pridnostjo. V viharjih se globoko usidrajo v pognojeno zemljo in rastejo proti nebu. Tla in nebo, črna, vlažna zemlja in vroče sonce; dva tečaja istega sveta, ki se mu pravi življenje. Ali ni tudi z nami ljudmi tako?

Sedaj bo izza ovinka pozdravila skromna planinska koča. Na zeleni planoti je stisnjena v najbolj zavarovani kot, kjer severni veter ni pretrd gospodar. Nič posebno gosposkega ni na njej, pa tudi kmečka ne mara biti. Je kakor dom, a vendar te ne priklepa nase z vezmi prevelike domačnosti. Je vajena sonca in snega, viharjev in miru, ljudi in praznote, glasov in molčanja.

»Gospodična Helena, najin dom.«

»Najin?«

»Da. Vsaj za nekaj dni. Zakaj bi mu ne smela tako reči?«

»Ker morda ne bo obema enak dom. Vi prihajate kot star znanec. Vem, da vas bodo z veseljem pozdravili. Meni bodo postregli, kakor pač strežejo popotnikom.«

»Bomo videli.«

Pred kočo je nekaj miz in klopi. Ljudi pa ni videti. Delo je nekatere poklicalo v kuhinjo in shrambo. Druge pa je letoviško razpoloženje zvabilo k počitku. Nikdo ne čaka, ker je vedno čas prihoda, kakor je vedno prilika za slovo.

Gospod sodnik vé, kje se je treba najprej oglasiti. Ko je kot študent prihajal domov na počitnice, je stopil najprej v kuhinjo k materi. Tudi v planinski koči je takó najbolj prav.

»Dober dan!«

Nič drugega, samo pozdrav... Beseda sama je brez pomena. Važno je, kar hočeš izraziti. Važen je smeh na ustnicah in blesk v očeh. Roka, ki se proži v pozdrav...

»Vi, gospod sodnik?«

Gospodinja je v tistih čudovitih letih, ko postane ženska vsem materinsko blizu. Lepota se umakne neki resni skrbnosti, ki človeka nič več ne vznemirja. Dekliška mladost je podčrtana in poudarjena posebnost, ki je vsa vneta za iskanje nekega sozvočja, neke v naravi utemeljene harmonije in vabi v hrepenenje po domu. Zato je dekle tako težko dobra gostiteljica mnogim ljudem. Njena gostoljubnost je kaj kmalu pristranska, sebična, morda celó brezobzirna. Pa je vse nekje v podzavesti. Žena pa in mati, ki živi bolj domu in delu kakor prvi ljubezni, je čisto drugačna. Njena skrb obseže mnogo ljudi. Njeno srce ne išče samo lastne vznemirjenosti. Njen svet je poln razgledov. Njen dom ni sebično zaprt in zagrnen. Dobra je in skrbna. Odpuščati zna in marsikaj težkega reši z enim samim nasmehom.

Gospod sodnik je v rahli zadregi. Ne zaradi gospodinje, ki mu ponuja stol ob mizi. Tudi ne zaradi desetletne Anice, ki tiho občuduje svojega prijatelja. V tej planinski kuhinji je skoraj tako domač kakor na svojem domu. Toda zunaj čaka gospodična, ki bo morda nekoč profesorica, kakor je sama povedala.

»Ali ste prišli sami?« Zdi se, da je gospodinja razumela vzrok te komaj vidne zadrege. »Čisto sami?«

»Ne. Imel sem lepo in ljubeznivo spremstvo.«

»Ali ste se medtem poročili?«

»Ne. Poroke še ni bilo.«

»Torej samo nevesta?«

»Ne, tudi to ni. Tako naglo se še v filmu ne zaročé. Danes sva se prvikrat videla.«

»Potem že ne bo nevesta,« meni dobra žena. Anici pa se ob tej razlagi obraz zopet zjasni. Ob misli na sodnikovo spremljevalko, ki bi utegnila biti njegova žena ali vsaj nevesta, ji je postalo vidno hudo. Njene sanje, ki so si v enem samem trenutku zgradile čisto nov svet, so bile na tem, da se sesujejo.

»Vi se sploh ne smete poročiti,« pravi otrok z neko neotroško vnemo.

»Res ne, Anica?«

»Res ne. Potem bi zame ne imeli nič več časa.«

»Morda pa kljub temu...«

»Težko. Ali pa bi sploh več ne prišli k nam.«

Otrok je strog sodnik. Ve, da je ljubezen težko prav razdeliti. Delitev mu sploh ni pri srcu. Vsi prihajajo s to zahtevo: starši, strici in tete, botri in stare matere, sosedge in tujci. Vedno samo: To imaš, pa daj še bratu ali sestrici. Ali mislite, da je to tako lahko?

»Gospod sodnik, vaša soba je še prosta,« pravi gospodinja. »Saj ostanete nekaj časa pri nas, ali ne?«

»Ostanem, seveda ostanem. S sobo pa ne vem, kako bo.«

»Ali ni lepa?«

»Lepa in prijetna. Vse poletje sem mislil nanjo. Pa bo vendarle prav, ako jo odstopim gospodični, ki me je spremljala. Kolikor vem, namerava ostati nekaj dni tu.«

»Kje boste pa vi,« pravi ljubezniva gospa.

»V oni večji sobi, kjer je več prostora.«

Ta večja soba je preprosto skupno ležišče in nič drugega. Koča na Pesku ni grad, kjer bi bilo sob na izbiro. Ljudje morajo prinesiti nekaj skromnega zadovoljstva s seboj. In morajo imeti nekaj dobrodušnega veselja, ako je kaj narobe.

»Dobro, ako je vam tako prav,« pritrjuje gospodinja in se razumevajoče smehlja.

Tako bi bilo vse tiho in lepo urejeno. Samo še malo čaja je treba, za oba seveda, zanj in za gospodično, ki ga spremlja.

Gospodična Helena sedi v sobi in gleda skozi okno. Pred kočo je precej velika zelena trata, obdana s tihim, lepim gozdom. Dobro urejena pot vodi preko travnika v gozd in potem Bog ve kam. Občutek višine je povsem izginil. Nikjer ni doline, nikjer ne vidiš, da bi svet padal. Zdi se ti, da si nekje na ravnini v zatišju vaškega gozda. Tam dalje morajo biti polja in vasi, ljudje pri delu in deca pri igri. Samo globok mir ti govori o hribu, ki je za tisoč metrov odmaknjen od vasi na ravnini.

»Gospodična Helena!«

Dekle je že čakalo na ta klic.

»Vse je urejeno. Lepa, prijazna soba je pripravljena, da vas sprejme. Ali jo hočete kar pogledati?«

»Prosim. Kje boste pa vi?«

»V skupnem salonu. Ali na podstrešju v senu. Tam je skoraj najlepše.«

Večer je. Daleč za zadnjimi gozdovi tone sonce v neznan svet. V tem času je mir še globlji. Spretno oko bi utegnilo najti v človeških obrazih neko pritaženo otožnost. Na vse strani je čudno daleč. Zdi se ti, da bi nikogar ne mogel doklicati. Vesel si, da si nekje blizu doma. Bližina dobrega in dragega človeka ti je v tem času še prav poseben blagoslov. Dozdeva se ti, da je ob tem večernem poslavljanju vseh stvari človek manj sebičen. Kakor da je od daleč zaslutil resnico zadnjega slovesa, ko bo samó dobrota imela še kaj pomena.

»Poglejte, prav sedaj bo zatonilo za onimi temnimi gozdovi,« pravi gospodična Helena.

»Mnogo spominov na današnji dan nese s seboj,« dodaja gospod sodnik.

»Kar je bilo dobrega in zdravega, bo prineslo nazaj, ko se nam zjutraj vrne,« meni gospodična.

»Ali pogledava preko trate do gozda?«

»Da, pojdiva.«

Ko se vračata, je zadnja dnevna svetloba odšla za soncem proti zapadu. Nekaj zvezd gori na jasnem nebu. Od vzhoda prihaja zarja nove svetlobe. Čez nekaj časa bo mesec s tujo lučjo svetil svojim zemeljskim sosedom.

»Ali ste utrujeni?«

»Da, nekoliko že,« pravi gospodična Helena.

Utrujenost je kakor vrnitev v otroštvo. Človek postaja slaboten in majhen. Ponos, ki mu je kvaril značaj, sahne kakor življenjska moč. Roka, ki je bila še nedavno stisnjena v pest, je sedaj prijazna in voljna.

V koči so medtem prižgali luči.

Soba je prazna. Čaka na prihod dveh mladih ljudi. Vse je čisto in lepo. Celó nekam slovesno se dozdeva.

»Glejte, ta miza v kotu bo najpripravnější. Tukaj ostaneva.«

»Lepo. Vi ste domači v kuhinji. Poizvedite, kaj imajo za večerjo.«

»Prav rad.«

Sodnik se vrača z velikim belim listom papirja.

»Kaj pa prinašate?«

»Jedilni list.«

»Preberite, prosim.«

Gospod sodnik bere dolgo vrsto domačih in tujih imen. Vse je zmešano in na glavo postavljeno. Ni verjetno, da bi desetino vsega tega mogli imeti na tem hribu.

»Prinesite najboljše!«

»Torej žgance z mlekom!«

»Saj tega ni bilo na jedilnem listu.«

»Pa je zato v kuhinji. Na druge stvari bi bilo treba čakati.«

»Dolgo?«

»Komaj do prihodnje nedelje.«

Gospod sodnik prinaša in streže. Ni vse po pravilih strežniške umetnosti, a je kljub temu dobro in lepo. Profesorica zna opazovati. Gleda mladega moža, kako z neko zavestno vnemo sprejema in odlaga krožnike, sklede in orodje.

»Prosim.«

Skodelica je nerodno velika in okorno izdelana. V sodnikovih rokah se je nekam spremenila.

»Kako pa držite to umetnino,« vprašuje gospodična Helena in se smehlja.

»Kako? Ali ni prav?«

»O, prav in lepo. Saj je tako, kakor da strežete bolnemu otroku, ki ga imate radi.«

»Potem bi se mi roka tresla... Spominjam se, kako nam je včasih mati stregla. Še danes vidim njeno roko; vidim njen obraz, njene oči. Danes vidim celó njeno skrb. Takrat je nisem. Tudi pri nas smo imeli take velike okorne skodelice. Nobene gosposke posode ni bilo pri hiši. Vendar je vsaka stvar imela neki sijaj. Bila je naša. Vse, kar je mati vzela v roke, je bilo nekam blagoslovljeno. Spominjam se skodelice, ki ni imela ročaja. Bila je kakor otrok, ki so mu pohabili roko. Te se je materina desnica še z večjo ljubeznijo oprijemala...«

Tako lepo je, ako odrasel mož s tolikim spoštovanjem govori o svoji materi. (Otrok vse to čisto drugače pové, ker najglobljega sploh doumeti ne more.) Poslušaj in čutiš, da za vsemi temi besedami živi še neko prtajeno čustvo, neka tiha žalost, ki je menda nobena beseda ne more izraziti. Slutiš neko iskreno kesanje, ki bi hotelo mladostna leta priklicati nazaj. Saj je toliko praznine v njih, toliko zamujenih trenutkov, toliko nepoplačane ljubezni.

Beseda je ugasnila.

»Še kaj tako lepega povejte, gospod sodnik.«

»Lepega? Prav lepega vem malo. Materi sem pa res mnogo dolžan. Morda ni prav, da nisem nocoj doma. Sedel bi pri njej v kuhinji in gledal njeno delo. Sedaj ji je roka že koščena in slabotna...«

»Da, domov bi radi. Mati vas kliče. In vi veste, kako je doma toplo in dobro. Tukaj pa strežete tuji, neznani ženski, ki vam ni nič...«

V sobi je tiho in mirno. Teh besed ni nihče izgovoril. Bile so samo odmev tega, kar je gospod sodnik s toliko zavzetostjo govoril. Odmev v srcu mlade ženske, ki ni imela nobene pravice, da bi kaj očitala.

Zunaj je noč, lepa, mirna, vsa polna zvezd in svetlobe, polna molka in skrivnosti, rasti in počitka. Vse to prehaja v sobo in ustvarja razpoloženje utrujenosti.

»Sedaj bi lahko prišla mati, da nas spravi spat. Vem, kako je prihajala iz kuhinje v sobo, kjer smo vsi utrujeni sedeli okrog velike peči. Vsakemu je naredila križ na čelo.«

»Ali vas ni tudi poljubila?«

»Ne. Se ne spominjam. Morda takrat, ko smo bili še čisto majhni. Pozneje ne več. Tudi takrat ne, ko sem odhajal v šole.«

»Kaj pa sedaj? Ako pridete domov na počitnice? In ko se zopet vračate?«

»V róke si sežemo. To je vse. Mislite, da je to malo? S tem pri nas čudovito mnogo povemo.«

»Potem vam bo tudi nocoj roka zadostovala,« pravi mlada žena in mu daje desnico. »Roka tuje, skoraj neznane ženske, ki bi bila vesela, ako bi mogla kdaj pozdraviti vašo mater. Lahko noč!«

II

Jutranja zarja je vrnila vse, kar je sonce ob večernem zatonu odneslo s seboj. Z njo je prišel nov dan, poln upanja in poguma. Slovo, otožnost in misel na smrt, vse je utonilo nekje na dolgi poti med večerom in novim jutrom.

V koči so vstajali ljudje k novemu delu. Nekateri tudi k novemu veselju.

Prav s soncem smejo vstajati najnižji. Hlapci in dekle, služkinje in strežniki, matere in zaljubljeni, sami izbranci božjega sonca, ki kliče v službo življenja že v najbolj zgodnjem jutru. Potem začnejo odpirati oči otroci in razvajenci, gospodarji in gostje.

Anica je to jutro vstala prav zgodaj. Rekla je, da ni utrujena, čeprav je dolgo v noč bedela. Saj je bilo v kuhinji tako prijetno in lepo. Ko je tuja gospodična odšla počivat, je prišel gospod sodnik. Anica je vedela, da bo prišel. Ni mogoče, da bi bil povsem pozabil na vse prijetnosti, ki so bile zvezane z onimi večernimi pomenki pred nekaj leti. Govorili so in se smejali. Celó peti so poskušali, pa ni šlo dobro. Povedali so si, kar se je medtem zgodilo in je bilo vsaj malo važno. Pozno ponoči so se poslovili in tiho odšli spat.

Gospod sodnik ni vedel, kaj ga je tako zgodaj zvalo iz postelje. Morda jutranja svetloba, ki je nobeni okenski zastori niso motili. Ali pa samo slaba postelja? Mogoče misel na prejšnji dan. Veselje nenadnega srečanja, razgovori in prijetno tovarištvo mlade gospodične. Ko je razprostrl roke na verandi pred kočo, je bilo še prav zgodnje jutro. Zrak je bil svež, čist in hladen. Od gospodarskih

poslopij, iz kuhinje in z dvorišča je bilo čutiti navzočnost ljudi, ki so vstajali, čeprav nisi mogel nikogar videti.

Gospod sodnik je zavil proti gozdu, koder sta prejšnji večer šla s tujo gospodično na sprehod. Vse je bilo nedotaknjeno in čisto. Vsak spomin je ostal svetel in živ. Nobeden ni očital in bolel, kakor boli spomin na motno veselje, ko je razum zopet dobil svobodo, ki jo je strast ohromila.

Premišljeval je, kaj naj stori z današnjim dnevom. Kako ga naj uporabi in uredi. Ali mu naj da kakšen poseben cilj? Ali pa ga naj prepusti igri božje usode, ki bo vse prav uredila? Vedel je, da se načrti radi ponesrečijo in skvarijo. Kar smo z veseljem in s posebno voljo urejevali, se nam rado zdrobi v celo vrsto razočaranj. Najlepše je, ako je življenje samo za režiserja. Saj tudi iz tega včasih ni nič, a vsaj očitkov in razočaranj ni.

Sodnik obstane. Na travniku ob gozdu zagorelo dekle kosi travo. V bližini stoji samokolnica z grabljami. Gospod sodnik zavije preko travnika, da pogleda to edino zanimivost. Trava je rosna in čevlji bodo vsi mokri. Pa kdo bo na vse to gledal? Gospod sodnik je zopet nekje v svoji mladosti. Hodi preko travnikov v domači vasi in si polglasno prepeva. Dekle, ki kosi travo, je morda njegova sestra. Ali pa sosedova Francka, ki se mu še vedno povrača v spominih.

»Dobro jutro!«

»Dobro jutro, gospod sodnik! Močno zgodnji ste. Ali niste mogli spati?«

»Dobro sem spal. Zakaj bi bilo prezgodaj? Za vas pa ni?«

»O, zame,« se čudi dekle. »Zame ne sme biti prezgodaj. Delo kliče.«

»Vas kliče delo, mene je poklicalo sonce. In sedaj se lahko oba smejeva tistim, ki so jutranjo zarjo zaspali.«

»Ali ste tudi vi prišli občudovat sončni vzhod?«

»Tudi. Še bolj pa se čudim vam.«

»Meni? Zakaj?«

»Ker mislite, da znate kositi, pa ne znate.«

»O, slabó ste me pohvalili. Sicer pa je to delo za moške. Zaradi njihove lenobe ga moram pač jaz opravljati.«

»Zakaj me niste poklicali, ko ste videli, da nimate dovolj klaje,« se šali gospod sodnik.

»Saj nisem mislila vas.«

»Koga pa?«

»Oskrbnika.«

»Vseeno. Ali naj vam pokažem, kako se kosi?«

»Le dajte. To sem radovedna, kako se boste postavili.«

Dekle dá koso mlademu gospodu, ki ni videti vajen takega dela.

»Saj vem, kako bo,« pravi hudomušno. »Če ne bo šlo, bo kosa kriva.«

»Bomo videli. Najprej je treba to reč nabrusiti.«

Gospod sodnik brusi koso. Potem kosi. Dekle gleda in se prav zares čudi.

»Pa res znate. Bo kar kmalu dovolj. Sicer bo preveč vožnje.«

Potem pograbitá in naložita.

»Preveč sva nakosila,« meni dekle.

»Oh, to je malenkost,« pravi sodnik in preizkuša težo naložene samokolnice. Potem zavije z bremenom proti koči.

»Ne, gospod sodnik, dajte meni. To res ne gre, da bi vi vozili.«

»Boste videli, da gre. Vzemite koso in grablje!«

Takemu odločnemu povelju se ni mogoče ustavljati.

Pred kočó stoji mlada gospodična. Zdi se, da je še bolj začudena kakor dekla, ki nese koso in grablje.

»Dajte sedaj meni,« pravi dekla komaj slišno.

»Mislite, da me je sram,« odgovarja gospod sodnik z močnim in jasnim glasom.

»Še gospodično naložim, ako se rada vozi.«

»Hvala, gospod sodnik! Na jutranje sprehode se vozi samo velika gospoda.«

»Pa peljite mene,« pravi Anica, ki je medtem pritekla iz kuhinje.

Otrok ne čaka na odgovor. Njegove želje so hitrejšje, kakor je človeška govorica.

»Ali je težko?« vprašuje otrok s svojega vlažnega sedeža.

»Strašno težko. Svoj živ dan bom grbast od tega groznega bremena.«

»Tako? In če bi vozili gospodično?«

Na to je težko naglo in lepo odgovoriti. Gospod sodnik se za trenutek začudi otroški iznajdljivosti, ki je več kakor navadna otročarija.

»To bi ne bilo takó težko. Najtežja je otroška porednost.«

Ob teh besedah je otrokova modrost zbegana. A to prav malo pomeni. Otrok najde tudi brez pametne zveze pot v drugačen razgovor.

»Ko bo samokolnica prazna, bom jaz vas peljala.«

»Ali je varno? Me ne boš zvrnila?«

»Ne bom.«

Vse je snov za dobro voljo in smeh. Vsaka stvar lahko postane igračka, vsaka pot odkritje nečesa novega, vsako delo zabava. Dobri in veseli ljudje so iznajdljivi. Lepo je, da za svojo prijaznost ne zahtevajo plačila. Škoda je le, da je vse to tako redko. Navadno je dan pust in neprijazen. In delo je neveselo, prazno in skoraj brez razumljivega smisla. Še jed je bolj dolžnost kakor prijetnost. Besede so tuje in trpke. Pozdravi so le prazna in naučena forma. Dejanja so kakor gibi veslarjev na starih ladjah, ki jih poganjajo sužnji.

Tako mineva jutro na planinah. Človek je skromnejši, zato je tudi bolj zadovoljen in vesel. Tukaj se za srečo mnogo manj zahteva. Vse je preprosto. Tudi težave se ne

zamotavajo v take nerazrešljive vozle kakor drugod. Morda je tudi smrt tukaj bolj domača.

Dan je čudovito lep. Človek težko strpi doma, pa čeprav je ta dom planinska koča.

Gospod sodnik sedi na verandi in poje. Gospodična je nagnjena preko ograje in nekaj opazuje. Sodnikova pesem prehaja iz samega napeva v razumljive besede, ki se ne prestando ponavljajo.

»Deklica, pojd' z menoj...«

»Kaj pa pojete, gospod sodnik?«

»Kar mislim, gospodična Helena. S pesmijo vabim na izlet.«

»Ali se tako laže pové?«

»Mnogo laže. In tudi odgovor je lažji.«

»Res? Zakaj?«

»Ker je pesem obenem potrdilo čustva in zagotovilo dobrega razpoloženja.«

»Torej tudi prijetnega spremstva. Prav. Odgovor imate. Le da ga ne morem zapeti, ker mi nič pravega ne pride na misel. Ali imate načrt?«

»Imam. Lep, imeniten načrt. Načrt, ki je vreden tako lepega dneva.«

»Torej kam?«

»K Lovrenškim jezerom.«

»Kje je to? Daleč?«

»Daleč in blizu. Kakršna bo pač pot.«

»So jezera velika?«

»Boste videli.«

»So čolni na njem in hoteli ob njem?«

»Kaj bi radi vojno mornarico?«

»Ne, pač pa bi rada videla povodnega moža.«

»Tega utegneta videti. A je nevaren.«

»Saj se boste borili zame, ali ne?«

»Da, do zadnje kaplje...«

»Česa?«

»Likerja, če ga ima gospa še kaj v zalogi.«

»Mnogo junaštva bo treba za to.«

»Ni dvoma. Pripravite se. Čez dve minuti je odhod.«

Pot k jezerom ni med najbolj zanimivimi na naši slovenski zemlji. Najprej je treba nekoliko navzdol, potem preko potoka in zopet v drugo smer navzgor. Vse je sam gozd s kako jaso ali pašnikom. Ljudi in živali skorajda ni videti. Pot bi bila primerna za razgovor zaljubljenecv, ako bi bila lepša, pa je spočetka nasuta s kamenjem, pozneje pa je strma in zaradi močvirnatih tal nekam nezanesljiva. Tako moraš ves čas paziti na svoj korak. Zato je tudi beseda bolj premišljena in čustvo bolj zadržano. Le na najtežjih mestih pot sama tudi prijaznosti ljubeznivo pomaga. Tedaj moraš kot vodnik in vitez ponuditi roko svoji spremljevalki. In če slutiš novo težavo, ki se bo v obliki kamna ali hloda prijazno zavalila na pot, kar počakaš z roko v roki, da bo nova pomoč potrebna.

Ob potoku so ostanki nekdanje žage. Visoka trava raste okrog zapuščenih zidov. Potok šumi svojo enolično pesem, kakor da se otrok uči svoje plehke šolske modrosti.

»Tukaj ne bova počivala,« pravi gospod sodnik.

»Ne bova. Nič lepega ni videti. Zdi se, da tukaj niti spominov ni,« odgovarja spremljevalka.

»Vse je trava prerastla... Tako bo morda nekoč z našo mladostjo.«

»In z vsemi lepimi spomini. Pojdiva dalje,« meni gospodična.

Hodita in iščeta poti. Tukaj ni tako lahko. Znamenja na drevju so slabotna in malo jih je. Ljudje tukaj tako redko hodijo. Lepša je pot preko Rogle. Toda to je za vrnitev. Najprej moraš izbrati slabšo, da si potem na drugi lahko bolj vesel.

Visoko nad gozdovi plovejo beli oblaki. Za nekaj časa motijo sonce, da ne more z vso radodarno prijaznostjo obsevati zemlje in ljudi. Potem je nebo zopet čisto in vedro.

Znamenje ob poti opozarja na stransko pot. K jezerom. Tukaj je svet pokrit z nizkimi borovci. Pot je zelo ozka. Spremljati ne moreš nikogar. Greš lahko pred njim ali pa za njim.

»Ali je pot ves čas tako strašno ljubosumna,« vprašuje gospodična Helena.

»Kakšna?«

»Ljubosumna. Kako pa naj rečete tej ozkosrčnosti?«

»Ves čas je tako. Najmanj dvajset minut bova hodila, da prideva do prvega vodnega bisera.«

»Zelo dvomim, da je biser. Zemlja je mokra in črna. Voda bo umazana.«

»Vam prav rad verjamem.«

»Verjamete mi? Kako? Saj ste že hodili tod.«

»Sem. Takrat je bilo takó, kakor ste rekli. Voda je bila temna, kalna, umazana. Toda z leti se vse spremeni.«

»Tudi jezera?«

»Tudi. Saj se celó ljudje.«

»Vi se menda niste. S kom ste se takrat norčevali, ko ste prvič odkrivali te krasote?«

»Oh, takrat sem bil kakor nebogljen študent, zaljubljen in ves izgubljen.«

»Tako? Potem ste se res spremenili.«

»Popolnoma. Skoraj popolnoma. Če bi se danes tukajle srečal sam s seboj, bi se oba začudila, on in jaz. Najbrž bi se drug drugemu predstavila, tako sva si tuja.«

»Zopet se norčujete. Nič vam ne verjamem.«

In vendar je v vsem tem praznem govorjenju nekaj lepega in vedrega. Spomin na mladost, igra otrok, skrivanje in iskanje. Ne vem, zakaj nam je ta beg v svet domišljije tako ljub. Morda ni vse tako prazno, kakor se dozdeva učenim ljudem. Vsa ta neresničnost je morda samo iskanje

poti do duše drugega. Ako bi povedal tako, kakor misliš in čutiš v svoji najgloblji notranjosti, bi se mogoče vse kar nenadoma zrušilo. Zato poveš tako, da je vse nekje drugje. In vendar veš, da se bo tudi iz tega namišljenega sveta zaslišal resničen odgovor.

»Jezero,« pravi sodnik.

»Kje,« hoče vedeti gospodična.

»Tukaj. Pred njim sva. V vsej svoji veličastnosti se razprostira pred nama.«

»To lužo mislite?«

Res je samo luža. Kratka in ozka. Voda je temna, kalna, pokrita z borovim iglovjem. Nizki borovci segajo prav do obrežja. Za pot niti ni prostora.

»V resnici lep biser,« pravi gospodična Helena.

»In še to je lepo, da ni samo eden,« meni sodnik. »Tam je drugi in tretji. Morda jih je še več.«

»In vsi so enako umazani,« popravlja gospodična.

»Biseri so skoraj vedno umazani.«

»Kako,« se čudi spremljevalka.

»S ponosom tistih, ki jih nosijo. Z brezsrčnostjo in sebičnostjo. Včasih celó s krvjo.«

Gospod sodnik se je s svojimi mislimi preselil nekam na tuje. Tudi iz besed samih zveni ta nenadna odsotnost. Kakor da je temna jezerska voda pogoltnila igro otrok, skrivanje in iskanje, prešernost in smeh.

»Tudi z ljudmi ni dosti drugače. Saj veste, da tudi njim dajemo taka blesteča imena?«

»Vem,« pravi gospodična.

»Ali ste že videli na beli ženski roki nevidne madeže nedolžne krvi?«

»Da, videla sem.«

»In krvav ogenj sovraštva v lepih očeh?«

»Tudi,«

»In umazano besedo na lepo barvanih ustnicah?«

»Da.«

»Vidite, vse to so umazani biseri. Prav kakor jezero pred nama. Saj je voda povsod ista. V Bohinju, na Bledu, v Triglavskih jezerih, tu in drugod. Tudi človek je povsod človek. Da je čist ali umazan, je svobodna odločitev njegovega srca.«

»Tudi to vem,« meni dekle in gleda nekam preko jezera.

»Saj vas ne poučujem, gospodična Helena. Saj samo sebi govorim. Kar tako. Tjavdan. Včasih moramo sami sebe zelo zgovorno prepričevati. Celó v navzočnosti drugih.«

»Kaj hočete povedati? Nisem dobro razumela.«

»Saj ni bilo prav vam namenjeno. Mogoče se niti dobro razumeti ne dá.«

»Morda pa vendar.«

»Zdi se mi, da primera z jezerom ni bila povsem pravilna. Z ljudmi je vendar drugače, kakor je z gorsko vodo. Mi nismo tako sebi zvesti, kakor so jezera. Ta voda je bila pred leti prav tako umazana, kakor je danes. In bo tudi prihodnje leto ob najinem obisku povsem taka. Bohinjskega jezera nobena vihra ne umaže, čeprav ga utegne vznemiriti in vzvaloviti. Z nami pa je drugače. Danes smo čisti in jasni, jutri bo vse motno in umazano. Morda je prozornost samo na površini. Mogoče pa je tudi umazanost samo na vrhu, globina pa je čista in jasna, kakor je nebo nad nama.«

»Vi bi radi, da bi bilo svetlo vse, gladina in tolmoni?«

»Tako nekako. V najlepših trenutkih sem žejen neke zadnje odkritosti in iskrenosti. Zdi se mi, da vsaka ljubezen to zahteva; vsako prijateljstvo je brez tega vedno na smrt bolno. Še tovarništvo bi utegnilo priti s to veliko željo. In potem se mučiš s svojimi mislimi in željami. Sodiš in iščeš izraza, besed za popolno priznanje. In vendar ne gre. Igraš iskrenost in vendar ne poveš vsega. Razkrivaš svoje napake, pa hočeš biti zanimiv in ne odkritosrčen. Govoriš o krivicah, ki si jih utegnil narediti, pa se samo bahaš. Tako govori starejši človek o svojih otroških grehih. Toda to je redkokdaj odkritosrčnost. Iskrenost bi bila, ako bi se odkril,

kakršnen si danes. Svoje najbolj skrite misli bi moral razodeti, svoje želje, pa naj so še tako tajne, bi moral pokazati.«

»To je res pretežko,« pravi gospodična. »Ljudje tega ne morejo zahtevati.«

»Saj ne gre toliko za ljudi. Gre za nas same. V vsem tem niso sodniki drugi. Ljudje so morda samo priče naše lastne obsodbe.«

»To je res kruta odkritost. Mogoče pa za to zadnjo resnico niti pravih besed ni.«

»Tudi meni se tako dozdeva. Vsaj včasih. Primerjaš svojo željo z besedo, ki jo običajno uporabljamo, in vidiš, da se ne sklada s tem, kar se je v nas samih nabralo. Naša laž je vedno z neko resnico pomešana. Naša krivica je obenem boj za pravico. Nečista misel in želja, ki nas vznemirja, je drugačna kakor vse tisto, o čemer knjige govorijo. V njej je hrepenenje po nečem lepem, dobrem in čistem. Kako naj sedaj vse to poveš, da bo prav? V strahu pred Bogom izbirajo ljudje varnejšo pot. Povedo tako, kakor se o teh stvareh govori. Rabijo tiste običajne izraze, ki jih je ustvarila psihologija izkristaliziranega greha. To je govorica strahu.«

»Ki jo vsi uporabljamo,« pravi dekle.

»Res, vsi. Toda ljubezen bi vendarle rada govorila čisto resnico. Resnico, ki ni samo varnejša pot.«

»Če pa ne more.«

»Ali pa ni prava ljubezen. Ta bi končno morala najti pravo besedo. Tako pa o marsičem sploh govoriti ne moremo. Koliko je takega prepovedanega ozemlja, ograjenih in nedostopnih pokrajin! Ali ni škoda za vse to?«

»Res je škoda. Vi mislite, da bi se s to zadnjo iskrenostjo v srcu lahko pomenili o vsem?«

»Da.«

»Popolnoma in do konca?«

»Brez dvoma.«

»In bi bilo vse čisto in lepo?«

»Moralo bi biti.«

»Ali imate koga, da bi lahko z njim tako iskreno govorili?«

Dekle se je skoraj ustrašilo svojega vprašanja. Spoznalo je, da so njene besede zahteva onega idealnega sveta, o katerem sta govorila. Gospod sodnik pa ni začuden. Ni nevoljen in presenečen.

»Ne, nikogar nimam. Morda bi me razumela mati, morda tudi ne. Najbrž bi ji moral preveč vsega razlagati in pojasnjevati. Zato rajši ne poskušam. Za tako iskrenost je potrebno neko podobno znanje in razumevanje življenja. Mati ima dobro srce, znanja pa nima...«

»Saj ni samo mati.«

»Ni. Toda matere vsaj ni treba klicati. Mati je dar božje dobrote. Vse drugo je treba najti, privabiti in obdržati. To ni tako lahko. Marsikoga pokličeš po imenu. Obrne se in te pogleda; morda se tudi nasmeje. Pa spoznaš, da je bila pomota. Tako se kdo na ulici ozre za teboj, ker si omenil ime, ki je tudi njegovo. Potem se obrne in gre dalje.«

»Vi bi radi poklicali njegovo pravo ime?«

»Pravo ime...«

Temno in motno jezero je sedaj brez pomena. Mlada človeka ne mislita nanj. Nič lepega in privlačnega ni v njem in ob njem. To je strašno uboštvo stvari brez lepote. Morda so taki ubogi predmeti najbolj dobrohotni. S svojo puščobo ne vabijo k sebi, ne zahtevajo pozornosti, zanimanja in začudenja. Naša misel je ob njih prosta, svobodna in gre lahko zelo daleč. Človek, ki je v takem praznem kraju naše spremstvo, postane večja dragocenost. Lepota telesa, misli in želje je bolj vidna.

Misel je kakor plaz. Nekje se je sprožila prva beseda in je ujela nekaj drugih. Potem se vse to vali nekam v neznano daljo.

Gospodična Helena bi rada vedela še več. Kdor ima o iskreni besedi tako lepo mnenje kakor mladi sodnik,

utegne povedati še marsikaj. Tako rada bi poslušala in mislila. Ali je šlo življenje res tako povsem mimo tega veselega in duhovitega moža? Saj se je moralo ob njegovi besedi že marsikatero dekliško srce v začudenju in pričakovanju vznemiriti. In on sam? Ali mu ne bereš iz vsake misli nekega hrepenenja po taki naklonjenosti? Ali je tudi njej sami res le spremljevalec? Ta razgovor nikakor ne sme zamreti. Takih prezgodaj preminulih lepot ne moreš potem nikoli več priklicati v življenje.

»Koga ste hoteli poklicati po njegovem pravem imenu? Razen matere in sestre... Saj ne boste hudi, da sem tako neusmiljeno radovedna?«

»Ne. Vaše radovednosti sem samo vesel. A ne vem, če vam bo razumljivo, kar bom povedal.«

»Pa vendar povejte! V zameno vam bom pripovedovala, kar boste hoteli.«

»Nič ne barantajva, gospodična nevesta. Pripovedovali boste, kar boste hoteli in kakor se vam bo ljubilo. Vse ali malo ali nič. Kar bom povedal, ne potrebuje plačila. Ni vredno tolike pozornosti. Tudi ne vem, ali bo res zadnja odkritosrčnost. Za vse to še nimam pravih besed.«

»Povejte s starimi. Dobra volja bo našla pravi smisel.«

»V mojem življenju je vsako spoznanje prišlo nekam pozno. Še danes ne vem prav, zakaj. Vsa moja mladostna doživetja so nanizana okrog doma. Dobrota in plemenitost staršev, bratov in sester mi je postala merilo vsega. Posledica tega je bila, da sem tudi zunanji svet sprejemal in razumeval z neko naivnostjo, ki se ji vedno znova čudim, kateri pa sem vedno znova plen. Pri nas doma so besede imele svoj pravi pomen. Bog, vera, upanje, ljubezen, čistost. O človeški ljubezni, o hrepenenju moža po ženi sem vedel samo iz knjige. In sem vedel tako, kakor je knjiga govorila. Vse je bilo idealno, lepo, dobro, nekam tako nežno in svetlo, kakor je v Meškovih povestih. Tako sem dobil o ljubezni neke vzvišene misli, ki so skorajda morale ostajati samó

v knjigi. Moja beseda je bila takrat še okornejša, kakor je danes. V času, ko začne fant iskati svojo podobo v ogledalu, sem se zdel sam sebi povsem nezanimiv. Obleka je bila študentovsko oguljena. Nanjo nisem mogel biti ponosen. O ljubezni, ki bi nastala iz simpatij do šolskega znanja, nisem ničesar bral in je najbrž tudi ni. Ako sem v tistih letih naletel na kako bežno simpatijo, sem mislil, da je pač samo prijateljstvo. Moj veliki svet je bil študij. In je bil tako brez življenjskih zanimivosti, da bi bilo kar odveč, ako bi s posebnim napisom ljubezni vstop prepovedal.«

Gospod sodnik se igra z borovo vejico, s katere trga iglice in jih meče v temno jezero. Na ustnicah mu igra nasmeh, ki ga ne moreš povsem razumeti.

»Pa je vendar prišla,« meni dekle.

»Kdo? Ljubezen? Ne vem, še danes ne vem. Takrat v tistih študentovskih letih je prav gotovo ni bilo. Sosedovi Francki sem posojal svoje knjige; pesmi in povesti, ki jih najbrž ni razumela. Govorila sva in se smejala. Nič ni bilo v vsem tem. Mogoče samo bežen spomin na 'Svetinovo Metko'.«

»Saj boste vse borovce uničili,« se šali gospodična Helena in gleda, kako gospod sodnik še dalje trga vejice in jih meče v jezero. »In potem?«

»Potem sem si od učiteljice Vande izposojal časopise, ki jih sam nisem imel. V teh obiskih je bilo res malo romantike... Nekoč sem jo spremljal od kolodvora do njenega doma. Slučajno sva se dobila, le da sva slučajno sama utrla pot. Pozneje sva se nekoč sprehajala po lepih gozdovih zadaj za cerkvijo. Ne vem, če je to dovolj za ljubezen.«

»Morda bi zadostovalo, ako bi živela dalje časa skupaj v istem kraju. Kraji sami so s svojo samotnostjo najboljši ljubezenski posredovalci... Šola vam ni prinesla ničesar?«

»Se ne spominjam. Kar je bilo, je komaj zaslužilo ime poslovne simpatije, študentovskega tovarištva. V teh letih sem včasih nekam začudeno strmel v kako resnično ali le namišljeno lepoto. Morda je bila to resnična žeja po živ-

ljenju. Ali pa samo zanimanje za neko novost. Slišal sem, da se je takrat neka lepotica iz nižjih razredov smejala na moj račun. Trdila je, da sem se zagledal vanjo. Pa nisva nikoli govorila. Komaj vem za njeno ime.«

»In pozneje na univerzi?«

»Ta srečanja je težko označiti. Tovarištvo, prijateljstvo, ljubezen? V tem času je to še huje pomešano. Nič posebnega ne vem o tej dobi. Delo, borba za kruh, prvi korak v vprašanja javnega življenja, organiziranje brez smisla in debatiranje brez sadu. Imena, sama imena. Tudi lepa dekliška imena, ki te v prvem trenutku vznemirijo, a potem izgubé svoj čar.«

»In danes?«

»Prav danes?«

»Ne, ne. Mislim leta po študijah. Sedaj ko ste svobodni.«

»To je najteže povedati.«

»Pa ni skrivnost?«

»Ni.«

»Potem ne bo težko.«

»Po vašem sme ljubezen imeti eno samo ime, ali ne?«

»Da. Skoraj ni mogoče, da bi bilo drugače.«

»Vidite, tu sedaj nekaj ni v redu. Moja ljubezen ima mnogo imen. Vsekakor preveč. Ne sklada se z definicijo. Zato je najbrž kaj drugega. Naštevaje bi ne imelo smisla. Morda bi bilo smešno. Nič bi vam ne razložilo...«

»Že vidim,« pravi dekle. »Strah vas je, da ste s pri-povedovanjem sploh začeli. Bila je prevelika žrtev.«

»Ne, ni bila žrtev. A vse je tako nejasno. Dekleta, o katerih bi vam moral govoriti, za vse to skorajda ne vedo...«

»To ni posebno važno.«

»Imate prav. V mojem primeru je to res brez pomena.«

Sodnik je že mnogo vejevja pometal v vodo pred seboj. Navezanost na takšen ozek kos zemlje povzroča neko ner-voznost. Sedaj bi bila potrebna klop ali vsaj velika zelena

trata, da bi bila pravo ozadje taki zamotani povesti. Mogoče pa bo šlo tudi brez tega.

»Tam nekje preko hribov in dolin je mesto, ki je rahlo podobno izgubljenemu paradižu. Le da so rečice in potoki, ki to zemljo namakajo, zelo majhni. In angela z ognjenim mečem ni nikjer. Vsakdo sme vstopiti, ako prinaša blagoslov. Tam je hiša, ki sama po sebi ni nič posebnega... že vidim, da nisem prav začel.«

»Res. Govorite o mestu, pa mislite na človeka. Saj poskušam razumeti. Tam je dekle, ki je kakor spomin na paradiž... Sicer pa vi pripovedujete.«

»Spoznala sva se nekje v planinah.«

»Ali ne boste povedali, kakšna je?«

»Človeka vedno zelo nerodno popišem. Tudi za to imam nekam svojo govorico. Ne morem popisovati oči, las, ust, rok in postave sploh. Vem, da so razni pisatelji mojstri v tem naravoslovnem analiziranju. Meni se dogaja, da se ob tem opisovanju smejem in dolgočasih. Zato poskušam povedati drugače. Kakor koli. Z besedami, ki pomenjajo neko doživetje, neko misel, idejo, hrepenenje ali kaj podobnega.«

»Na primer...«

»Dobrota, ki je žalostna... Veselje, ki ničesar ne slutiti... želja po veliki sreči... Spomin na mladost... Pesem, ki je izzvenela. Zdravje, ki se veseli življenja...«

»In kako ste imenovali to svojo ljubezen?«

»Obzirnost, ki bo v skrbi za druge umrla. Neprestana misel na mater in dom.«

»Lepo ime... Le da ji ne boste naložili preveč skrbi.«

»Ne vem, kako bo. Svet je velik. So še druga mesta. Večja in lepša. Tudi tam so ljudje. In to je tako usodno. Vsakdo pride s kako novostjo, ki je morda vredna zavzetosti in vneme.«

»Včeraj ste govorili o neki 'krvavordeči roži'. Nisem bog ve kaj razumela. Mislila sem, da razlagate neko tujo, samó prebrano zanimivost.«

»Kako pa mislite sedaj?«

»Da vam je vse to mnogo bliže, da je bolj vaše, kakor se mi je dozdevalo.«

»Res. Nekoliko je ta čudna povest tudi moja. Le način je povsem drugačen. Tam je vse rdeče od krvi, ki teče iz srca. Tam je polno obljub, priseg in besed, ki so strašna vez. Jaz komajda pozdravim. Govorim o čemer koli. Nič ne obljubljam in nič ne prisegam...«

»Mislite, da to ni vez?«

»Zakaj bi bila?«

»Ali mislite, da mora biti res vse povedano, popisano in z besedo potrjeno?«

»Tako bi mislil. Slučajno skupno življenje, kakor ga prinaša poklic ali zabava, vendar ne more biti obluba.«

»Navadno res ni. Včasih pa utegne postati. Meni je to zelo razumljivo.«

»Tako?«

»Vaš prihod vzbuja ljudi iz spanja. Nekaj novega, čisto neobičajnega stopi z vami v vlak, v gostilniško sobo, v gledališko dvorano ali kamor koli. To je bil prvi občutek, ki ste ga vzbudili v meni, ko se še niti poznala nisva. Z besedo, ki je drugi ne vedo ali vsaj ne povedó, ste nankrat znanec vseh, morda celó prijatelj. Vi res ne potrebujete stare govorice zaljubljenec, če hočete komu zmešati srce in načrte. Vse to vam je tako nepotrebno, kakor so naočniki človeku, ki ima čisto zdrave in dobre oči. Samo živite, kakor ste rekli. Govorite o vsem, samo o ljubezni ne. Nič vam ni treba prisegati, ker je to rekvizit iz stare ropotarnice zaljubljenec, kjer si nočete ničesar izposojati. Vedno samo spremljate; hodite z drugim in mu govorite o soncu, rožah, zvezdah, jezerih in ljudeh.«

Sodnik je nekam resen. Gospodična Helena mu ni povedala posebne novosti. Potrdila je, kar je sam že dolgo vedel. Res pa je, da se je vsega tega nekoliko zbal. Čeprav

je bilo povedano strašno ljubeznivo, je vendarle čutil rahlo očitjanje.

»Potem bi bilo bolje, ako bi molčal.«

»Nič ne bo pomagalo. Tudi molk je govorica. Sicer pa nisem tako mislila... Saj niste sedaj hudi name?«

»Na to vprašanje pač niti odgovarjati ni treba. In kaj potem?«

»Vse bo ostalo, kakor je bilo. Vaš način življenja je lep. Samo čuditi se ni treba, če ostanete ljudem v spominu. Tudi vaša ljubezen bo imela nekoč eno samo ime. Sedaj še ni čas za to. Ali pa je že? Zakaj ste začeli svojo povest z mestom, ki je kakor paradiž? Do sedaj sem slišala samo eno ime: Obzirnost, ki bo v skrbi za druge umrla.«

»Ne vem, kako je s tem. Dalje je zgodba še bolj nejasna.«

»Ali je sploh še kaj poleg tega jasnega začetka?«

»V mojem oddelku na sodišču neko deklè prepisuje našo modrost. Tiho, brez hrupa, ki ga povzroča domišljavost. Izven urada se skoraj nikoli ne vidi. Gotovo bi se začudila, ako bi vedela, da sedaj o njej govoriva. In vendar se mi dozdeva, da bivanje v istem prostoru, ukvarjanje z istim predmetom in morda še kaj drugega ustvarja neko čudno bližino. Vi ste rekli, da je tudi to neka vez.«

»Imena še nima?«

»Ne. S takim krstom je treba čakati.«

»Pazite, da vam brez imena ne umre. Sicer boste v zadregi za napis na nagrobnem spomeniku. In še to: Glejte, da pokopališče ne bo preveliko.«

»Mrtvi morajo vendar nekje počivati.«

»Pa ni treba, da vse pomrje. Ali je še kaj vaše povesti?«

»Zelo malo. Rokopis postaja nečitljiv. Samo tu in tam ima kaka beseda smisel. To so bolj neke smešne sanjske bukve kakor pa povest... Nekoč sem v hotelu velikega mesta prisedel k mizi. Prijatelj me je povabil, da mu delam družino. Tedaj je prišla skozi vrata in nama je sedla

nasproti. Ni poznala mene in ne prijatelja. Tudi govorili nismo. Vem samo, da sem zelo raztreseno poslušal, kar je razlagal moj sosed. Gledal sem naravnost v tisti čudoviti obraz. Zdelo se mi je, da me je nekaj poklicalo. Morda misel, ki se mi je sedaj uresničena vrnila. Saj včasih tudi sebe tako malo poznamo. Najbrž sem kdaj razmišljal o tem, kakšna naj bi bila moja ljubezen tudi na zunaj. Morda ob kaki knjigi ali podobi, ki so jo prinesli časopisi...«

»No, in potem? Kaj je bilo dalje?«

»Nič. Zdi se mi, da se mi je nasmehnila, ko je odšla iz sobe. To je vse... In vendar ni tako malenkostno. Vedno je ta spomin z menoj. Ko vstopam v vlak, da ubežim vsakdanjosti, sem vedno v nekem smešnem pričakovanju. In si mislim: Danes jo utegnem zopet videti. Skupaj se bova vozila. Mogoče se bo še spominjala, da sva že znanca. Nič ne veš. Svet je ena sama velika možnost. Končno ni tako čudno, ako se srečaš s svojo mislijo...«

Razgovor se ustavlja. Oba čutita neko utrujenost. Mlademu sodniku se dozdeva, da je vse le na pol pojasnil. Naše besede so strašno okorne. Ob koncu razgovora imaš občutek, da si se osmešil. Po nepotrebnem si bil odkrit in morda ni niti bog ve kako iskreno zvenelo. Dekle pa je prepričano, da je hotelo vedeti preveč. Tudi namen mogoče ni bil povsem čist. Ali ni govorila tako, kakor da je hotela izsiliti neko drugačno priznanje? Vsaj ob koncu. Ali mu ni hotela vsiliti neke svoje želje, ki je celó v nasprotju z njeno zvestobo?

»Ali se ne boste zasmejali?« pravi sodnik, vesel in razigran, kakor je bil, ko sta prišla.

»Ne... Pač pa bi se rada zelo lepo zahvalila za veliko in nezasluženo zaupanje.«

»Pozabila sva, da sva prišla na izlet. Ob tem blatnem jezeru stojiva kakor vkopana in si staviva uganke. Ali bi se ne vrnila? Vem za studenec, kjer bova počivala in prav prozaično jedla.«

»Prav, pa se posloviva od teh biserov. Niso naju preveč motili v razgovoru.«

Vračata se po ozki poti, ki ju je pripeljala do jezer. Gospodična gre spredaj, sodnik za njo. Nekaj časa oba molčita. Sonce je pravkar naznanilo poldan. Nekaj belih oblakov plove zopet počasi od severa proti jugu. Nobeden ne moti sonca na njegovi opoldanski poti.

»Kaj mislite sedaj?« vpraša sodnik po dolgem molku.

»Vprašujem se, zakaj je v vašem življenju vse tako drugače. Povsod vidite nekaj svojega. Vsako srečanje se vam spremeni v doživetje.«

»Ali mislite, da je res drugače?«

»Vem, da je. V mojem življenju je vse zelo vsakdanje. Tudi ljubezen, prijateljstvo, pogovor z ljudmi. Skoraj vse. Vi zaslutite najbolj živo misel tam, kjer mi ne vidimo nič. Iz enega pogleda razberete usodo človeka, ki ga niste še nikoli videli.«

»To je močno pretirano, gospodična Helena. Morda ho-
dim res nekoliko svojo pot. Vendar ni to bog ve kako daleč
od drugih. Tako je blizu, da lahko vedno koga pokličem
s tiste vsakdanje ceste na svojo stransko. Še večkrat pustim
svojo samoto in se pridružim veliki množici. Samo včasih
zablodim kam daleč. In še to ima zelo vsakdanji vzrok.«

»Tako? Sem res radovedna.«

»Vse to je še iz študentovskih let... Moj dom je daleč
od postaje. Pot vodi po ozki dolini ob zelo vsakdanjem
potoku. Ko smo prihajali domov na počitnice, nas je bila
na kolodvoru lepa vrsta. Zavili smo v svojo dolino. Klepetali
smo, debatirali, včasih celó peli. V vsaki vasi se je kdo
poslovil. Drugi smo odšli dalje. Končno sem ostal sam. V
naši vasi takrat ni bilo drugega študenta. Tako sem se
navadil na samoto. Na zadnjem koncu poti sem bil vedno
sam. Ko sem spoznal, da je v življenju nekaj, čemur pra-
vimo vprašanje, sem mislil, da imam pravico, narediti še

nekaj poti. Tudi na planinah je tako. Treba je stopiti iz koč in narediti nekaj korakov, da se ti odpre razgled...«

»Ne vem, če more to vse razložiti. Drugemu je dolga pot samo dolga muka.«

»Če je še kaj, je to zopet neka zelo vsakdanja posebnost.«

»Zopet vsakdanjost? Toda vaša.«

»Vsakdo ima pravico do nje.«

»Pa mu nič ne pomaga, ker se je ne zaveda. In kakšna je ta vaša vsakdanjost?«

»Vera.«

»Kakor jo vi razumete.«

»Če že hočete. Vera, ki ji je ljubezen do človeka osrednja, morda celó edina dolžnost. Saj sem že rekel, da smo pri nas doma vse to jemali zares. Drugo sem doumel pozneje. Ne vem, od kod imam zavest, da je taka resnična ljubezen tudi neka velika svoboda. S tem pojasnilom bi rad nekoliko popravil vtis, ki ga je moralo narediti poprej pripovedovanje o moji ljubezni. Za mojo svobodo je v teh človeških simpatijah zelo malo mej. Zato tako težko ločim med tovarištvom, prijateljstvom in ljubeznijo. Zdi se mi, da te besede nimajo prav določnega smisla. Knjige, ki sem jih bral, so govorile, da je ljubezen med fantom in dekletom nekaj edinstvenega. Človek pred tem velikim doživetjem pade na kolena in ne more nikamor več. Tako vsaj govore in pišejo. Tega v mojem življenju ni bilo. Zato sem ob vseh srečanjih imel izgovor, da to ni tista velika stvar. Bil sem svoboden. Od enega sem se poslavljal, drugega sem sprejemal. Ljudje so morda drugače razumeli, toda moja prisega je čakala na tisto veliko doživetje, ki ga ni bilo. Ostalo mi je samo spremljanje...«

»Zelo lep poklic.«

»Navadno, a ne vedno. Včasih se zelo mučimo s tem nepotrebnim delom. Po svoji lastni krivdi. Sprememba bi morala biti uslužna, dobrohotna do vsakogar. Moje le prečesto ni.«

»Ne razumem dobro.«

»Pa ni tako težko razumeti. Lepo je, če si človek tovariša sam izbere. Težko je, če si izbran, pa ti je vse zoprno: pot, razgovor in človek, ki je s teboj. In to končno ni tako redko.«

»Torej se tudi vi borite s tistimi občečloveškimi antipatijami?«

»Oh, pa še kako. Moja ljubezen do ljudi ni do konca krščanska. Je nekje v sredini med ljubeznijo zaljubljenecv in navadno dobrohotnostjo. Vedno zahteva nekaj velikega: lepoto, izredno dobroto, zanimivost. To pa zavaja v zmoto. Zagovor je včasih zelo težak...«

»To se nam najbrž vsem dogaja.«

»Ni dvoma,« meni sodnik. »Le da je razloček. Pravi zaljubljeni so lahko nasproti drugim ljudem brez pozornosti. To je tudi povsem prav. Ljudje bi se čudili, ako bi bilo drugače. Mene to ne opravičuje, ker se baham s svojo svobodo.«

»Morda ste vendar manj svobodni, kakor se vam dozdeva.«

»Morda. S pravo svobodo je vedno križ. Ni vse takó, kakor hoče beseda dokazati. Moja svobodnost je včasih zelo krhka. Ne vzdrži pred materinim molkom, ki je nastal zaradi moje krivde. Ne more videti solze odraslega človeka. Vsa majhna postane pred očitkom pristranosti. Prav tako slabotna pa je tudi pred človeško lepoto, v kateri je vsaj malo neke plemenitosti... S tem vrsta mojih ljubezni, če se sme to tako imenovati, ni bila zaključena. Povedal sem samo to, kar me je najbolj vznemirilo in se mi je najostreje v spomin zapisalo. Skoraj vsaka pot, vsaka zabava, vsak izlet, vse je zapleteno v to zgodbo. Človek že najde kakšen izgovor, da se je moral prav s tem človekom posebej ukvarjati. Bog ve kako trdno pa to zatrjevanje ni.«

Gospodična Helena molči. Sodnik ne more videti nasmeha na njenih ustnicah.

»Sedaj bi lahko kaj rekli,« pravi sodnik.

»Ali bi vas morala pohvaliti, da se tako dobro poznate?«

»Hvala, ni treba.«

»Potem pa rajši povejte, ali je še daleč do tistega studenca, kamor sva namenjena.«

»Takoј bova tam.«

Tudi studenec ni bog ve kakšna lepota. Vendar zado-
stuje, ako prinesejo ljudje vedrost s seboj.

Pot čez Roglo je sama po sebi lepša, kakor je tista, ki vodi mimo stare, zapuščene žage. Toda pot ni vse. Naše misli si ustvarjajo svoj svet. Onega vsakdanjega včasih čisto po svoje prenaředē. Tudi utrujenost ima nekaj besede pri tem. Zato se utegne zgoditi, da na lepši poti nič poseb-
nega ne doživiš.

V to smer je celō nekaj razgleda. Gledaš v neke glo-
boke in temne doline, kjer so sami gozdovi. Občutek, da si nekje na ravnini, se izgublja. Ostaja ti le zavest, da si nekje daleč vstran od ljudi. Mesta, trgi in vasi so bog ve kje. Tako daleč si, da ti niti ni treba misliti na tisto strašno mravljišče, kjer ljudje delajo in se koljejo med seboj. Kakor da se je velika svetovna ura ustavila. Nobena dolž-
nost te ne kliče, nobena prošnja te ne doseže, noben jok te ne vznemiri. Ne slišiš zvona, ki vabi k pogrebu. Sedaj bi lahko celō smrt umrla. Nekdo prav tiho hodi s teboj in misli nate. Veš, da je s teboj vred odmaknjen onemu daljnemu, tujemu svetu, ki prinaša samo razočaranje. Ali v vsem tem stari zakoni sorodstva še veljajo? Ali veljajo obljube in prisege, ki smo jih dali v tistem vrtincu vsakdanjih strasti in hrepenenj? Ali je nevesta še dragocena last nekega drugega, komaj poznanega človeka? Kje je sedaj mesto, ki je kakor paradiz? In pisarna sodnijske palače z dekletom, ki prepisuje zamotane obsodbe? Ali ni ves svet nov? Glej, planinska koča te pozdravlja! Domā si. Stopil boš čez prag, kakor da si gospodar.

III

Večeri se. Sonce je že nekje ob robu tega tihega gorskega sveta. Vse je neizmerno mirno. Kakor da se tudi stvari vse utrujene vračajo v svojo negibno samotnost, iz katere jih je predavnimi tisočletji poklicala stvariteljska božja roka.

Gospodična Helena je v svoji sobi. Sodnik pa sedi na klopi pred hišo in gleda v ta večerni pokoj.

Anica prihaja z vrta in je nekam žalostna.

»Anica!«

Gospod sodnik kliče, otrok pa se dela, kakor da ne sliši.

»Anica!«

»Huda sem na vas, da veste,« pravi in hoče mimo.

»Tako?«

»Res.«

»Zakaj pa, če smem vprašati, mala gospodična?«

»Nič nimate časa zame...«

»Sedaj bi ga imel, pa ti nočeš,« se smeje gospod sodnik.

»Vedno ste kje s to svojo gospodično.«

»Ali ni prijazna?«

»Še preveč. Zato je ne maram. Zakaj niste prišli rajši sami?«

»Ti boš slaba gospodinja. Morala bi biti vesela, da imaš enega gosta več.«

»Ah, kaj! Zadnjič je bilo lepše.«

»Tudi letos bo še lepo, Anica. Kar verjemi!«

»Kdaj se bo začelo?«

»Se je že, otrok neumni. Samo da si zopet prijazna. Pojdi sem k meni! Tule sedi in poslušaj! Moram ti povedati nekaj važnega.«

Otrok je zopet vesel.

»Jutri greva v Vitanje.«

»Midva sama?«

»Da, čisto sama.«

»Pa zares?«

»Zares. Vstati bova morala zelo zgodaj.«

»Ali me boste zbudili?«

»Bom.«

»Gospodični pa ne boste nič povedali?«

»Ne bom. Zanja je predaleč. Ali je sedaj zopet vse dobro?«

»Seveda je.«

»Še to, Anica. Mamici povej, da greva. Naj ti napiše, kaj naj prineseva iz trgovine. In na nahrbtnik ne pozabi.«

Otrok samo prikima. Vse je v redu in prav.

»Nocoj pa zgodaj spat.«

»Ali me pridete klicat, ko bo čas?«

»Pridem, ako ne bo tega mama storila.«

»To bo zelo lepo. Pa res nikomur povedati, gospod sodnik!«

»Nikomur, Anica!«

Večerja je skromna kakor ljudje, ki so za gostitelje. Razpoloženje je veselo, a brez slovesnosti prvega večera. Dva dneva skupnega življenja sta dovolj, da se ustvarijo spomini, ki ne pusté, da bi razgovor zamrl. Gospodična Helena bi želela še na verando, morda celó na kratek sprehod, toda sodnik niti z besedico ne izda, da bi ga to veselilo. Dekle vé, da človek novega prijateljstva ne sme preveč zlorabljeni. Dekletu v tistem lepem mestu je ime obzirnost. Tega ne sme čisto pozabiti. In vendar je noč tako čudovito lepa... Kar v sobo čutiš to vabečo lepoto... Saj gre lahko

sama. Morda pride za njo. Treba je samo tiho čakati. Ako bo želel »lahko noč«, je današnji dan končan. Saj je bilo mnogo lepega z njim.

»Lahko noč, gospodična Helena! Dobro spite in kaj lepega sanjajte!«

»Kake sanje bi mi želeli, gospod sodnik?«

»Čudovite! O svetlem jezeru in o dobrih ljudeh.«

»Lepo. Vi pa sanjajte o paradižu...«

Ta želja ni čisto iskrena. Takih sanj mu prav za prav najmanj želi. Čudno je, da jezik tako hitro izblebeta, kar srce taji.

»Zbogom!«

Gospodična Helena odhaja v svojo sobo. Ne bo šla na verando in ne na sprehod. Nič ni videti, da bi ta dan mogel ostati pri življenju. Sonce je zašlo. Jezero je nekje daleč. Pogovor je zastal. Sedaj je noč. V tej skrivnostni delavnici se ustvarja okvir za nov dan. Stari pa je zatopil in se ne vrne nikoli več.

Gospod sodnik mora še v kuhinjo. Anica ga je opozorila, da je letos svojim dobrim znancem nekam tuj. Četrť ure more popraviti rahlo krivico, ki je bila storjena zaradi prijazne gospodične. Pot v Vitanje nudi lepo priliko za razgovor. Šele ko bo to opravljeno, bo tudi on prost za kratek počitek. Skrb za zgodnje jutro bo prevzela gospa, ki je vstajanja ob nenavadnem času najbolj vajena.

Anica se vedno znova budi. Mamica je že nekajkrat pogledala na uro, čeprav je bilo še prav gotovo prezgodaj.

»Mamica, še enkrat poglej, koliko je ura.«

Mamica pogleda in res je čas. Otrok vstaja in se oblači za na pot. Tudi mama bo vstala, da bo skuhalo kavo.

Nekdo trka na vrata sodnikove sobe. Obzirno, a vendar dovolj odločno.

»Gospod sodnik, vstanite!«

»Tako, Anica. V nekaj minutah bom pripravljen.«

Zunaj je še tiha noč. Nebo je vse v zvezdah. Luna se seli nekam proti zapadu, pa je vendar še dovolj visoko, da bo razsvetljevala pot do pravega jutra. Zrak je svež, celo hladen, da človeka nekoliko zebe.

Dekletce se oklepa sodnikove roke in nič ne govori. To ni zaspanost in ne strah.

»Glej, Anica, koliko je zvezd nad nama!«

»Katera je vaša, gospod sodnik?«

»Sedaj so vse samo najine. Vsi drugi spe in smejo samo sanjati o zvezdah. Midva pa jih vidiva. Glej, tisto tam bi ti utrgal in dal v lase za okras.«

»Dolgo roko bi morali imeti. In katero bi sklatili za gospodično, ki doma spi in nič ne vé, da sva odšla na pot?«

»Tisto veliko, svetlo, ki se tako blešči. Ali jo vidiš?«

»Vidim. Skoraj je lepša kakor moja.«

»To se ti samo dozdeva.«

»Ali se boste z gospodično poročili?«

Otrok zaupa tudi najbolj nerazumljivo bojazen.

»Kako to misliš?«

»Saj jo imate radi.«

»Tako? Potem bi se moral tudi s tabo poročiti.«

»Jaz sem otrok. Ona pa ni več. To je čisto drugače.«

»Misliš?«

Sodnik se mora na tihem smejati tej otroški modrosti.

»Gospodična je zaročenka nekoga drugega. Ali zdaj verjameš, da iz tega ne bo nič?«

»Pa če si premisli?«

»Kdo?«

»Gospodična vendar.«

»Potem je na svetu še tisoč in tisoč drugih fantov.«

»Jaz bi hotela samo vas. In vi?«

»Tudi samo tebe. Toda takrat bom imel že sive lase in dolgo brado, šepal bom in jecljal; na pol bom gluhi in na pol slepi. Ali bi me takega še marala?«

»Seveda, ko pa vem, da ne boste taki.«

Sedaj hodita skozi gozd. Včeraj sta se z gospodično vračala tod v planinsko kočo. Takrat je gozd živel. Sedaj miruje in počiva. Drevesa mečejo čudne sence po tleh in po grmovju. Pot je preprežena z nekimi skrivnostmi, ki pa so čudovito prijazne in dobrohotne.

»Ali te je kaj strah, Anica?« vprašuje sodnik.

»Nič, ker ste vi z menoj.«

»Drugače bi te bilo?«

»Sama bi si ne upala. Sedaj pa se nič ne bojim.«

»Prav nič?«

»Zbežim naprej, če hočete, in se skrijem. Ali me boste poiskali?«

»Bom, če bom mogel.«

Otrok naredi nekaj korakov in se skrije za prvo debelejšo drevo. Gospod sodnik gre mimo, kakor da je ne vidi. Kliče jo in gre naglo dalje. Otrok steče za njim in se oklene njegove roke.

»Ne bova se skrivala. Rajši mi kaj povejte!«

»O roparjih?«

»Ne.«

»O vilah in škratih?«

»Tudi ne.«

»O povodnem možu?«

»Kaj pa veste o njem?«

»Da živi v vodi...«

»Drugega nič?«

»Nič.«

»Povejte mi kaj o svetu.«

»O čem?«

»O svetu. O velikem mestu.«

»To pa ni povest.«

»Naredite povest!«

»Káko? Veselo ali žalostno?«

»Veselo.«

»Žalostna je bolj resnična.«

»Veselo povejte! Ko je noč tako lepa.«

»Dobro, pa povem. Nekoč je bilo mesto...«

»Tako bi tudi jaz znala.«

»Poslušaj dalje! V mestu je živela mati z edino hčerko.

Zelo rada jo je imela in...«

»Ali ne veste dalje? Saj to ni povest.«

»O, pač! To je lepa in vesela povest. Hčerka je ostala dobra. V mestu je bilo tisoč pohlepnihi oči, tisoč grabežljivih rok in nešteto strupenih besed. In dekleta je kljub temu ostalo dobro...«

»Ker je imelo dobro mater...«

»Morda zato. Včasih pa tudi mati ni dovolj. Človek mora biti sam pogumen in zvest. Sicer ni nič.«

Na vzhodu se začelja svetlikati. Svetloba mesečne noči beži pred pravo lučjo. Namestnik se brez ugovora umika svojemu mogočnemu gospodarju.

»Glejte, gospod sodnik, dani se.«

»Vidim. Kmalu se nama bo poklonilo sonce.«

Pot začelja zavijati navzdol. V jutranji svetlobi je videti nejasne obrise dolinskega sveta.

Sodnik in otrok hodita in se pogovarjata. Nič ne zmanjka snovi za razgovor. Vse je igra in resnica obenem. Govorita o šoli, o domu, o gozdovih in živalih, o ljudeh in navadah, o žalosti in veselju. Pogovor z otrokom je vedno vrnitev v prvotnost. Svet, ki smo ga vrgli med staro šaro, se nam ob vsaki otroški modrosti zopet odpre. Morda samo za trenutek, morda samo v eni svojih posebnosti. Toda odpre se in to je dovolj. Spomin te pokliče nazaj. Prisili te, da priznaš vse te malenkosti za del svojega življenja. Odkriva ti, kako si vse svoje mladostne slabosti, napake in strasti skrbno negoval, da so se ti razrastle v prežalostno trnovo roko, ki zadaja bolečino morda najboljši človeški roki.

Tu in tam je kaka kmečka domačija. Preprosta hiša, gospodarska poslopja, shrambe in kar je še treba. Ljudi skoraj ni videti. Za cerkev je še malo prezgodaj. Med prvimi

bosta stopila v vitanjsko svetišče. Gledala bosta, kako bodo prihajali kmetje in kmetice s planin in ljudje iz trga. Saj je nedelja. Ta dan je cerkev središče življenja.

Sodnik je izbral prostor v bližini stranskega oltarja. Klopi so ta dan namenjene domačim ljudem. Tujci naj potrpe. Anica stoji na ženski strani ne daleč od sodnika. Nekam začudena je videti. Gospod sodnik, ki se je vso pot smejal in šalil, je sedaj čisto zatopljen v svoje razmišljanje. Na svojo spremljevalko kakor da je pozabil. Niti pogleda ne na njeno stran. Kakor da je sam-otrok, ki išče varstva daleč v stran od sebe, v nekem drugem svetu, kjer njegova leta prav tako malo pomenijo kakor ti kratki otroški dnevi.

Orgle, pesem, daritev, ki je prihod in žrtev Boga samega. Molitev vernikov, ki za svojo vero ne vedó, pa vendar v najtežjih trenutkih iz nje živijo. Beseda božja, s človeškim jezikom popisana in kljub okornosti govornika lepa in dobra. Poslušas in gledas vase. Ni ti za debato, ne iščeš ugovorov, ne snuješ zasede človeku, ki ti govori. Samo zate gre, za tvoje življenje, za čistost tvojega mišljenja, za tvojo srečo. Vsa druga modrost je sedaj brez pomena. Pred Bogom nas je njene bornosti še bolj strah.

Gospod sodnik je nekje v čudovitih daljavah. V neki veseli samoti urejuje doživetje zadnjih dni. Vse hoče še v luči božjih zahtev pregledati in premisliti. Vč, kako pogosto se je gospodična Helena začudila njegovi besedi. Ali je vse to prav ali ni? In mati? Kaj bi rekla ona? Ali bi lahko vse do konca potrdila? Najbrž ne, saj marsičesa niti od daleč ne bi mogla razumeti. In otrok, ki je prišel z njim? Kaj mu želi in česa prosi zanj od neskončne Dobrote? Saj moramo misliti drug na drugega. Taka drobna, prebujajoča se mladost pa je še prav posebej vredna dobre misli in iskrene prošnje.

Zadnji akord neke neznane skladbe je pravkar izzvenel in zamrl. Sveto opravilo je končano. Ljudje počasi in z neko dostojanstveno mirnostjo odhajajo iz cerkve. Med zadnjimi

zapušča svetišče gospod sodnik. Anica gre tiho in zbrano za njim.

»Ali si kaj molila zame?« Sodnik je zopet ves vsakdanji.

»Ne vem, gospod sodnik. Najbrž nisem. Se nisem spomnila.«

»Tako? Na koga si pa mislila?«

»Na vas...«

»Saj to se pravi moliti. Gotovo si mi dobro želela, ali ne?«

»Seveda. Mnogo dobrega in veselega.«

»To je lepo. Sedaj greva še v trgovino, da nakupiva, kar je treba. In lačna sva že tudi.«

Sedaj nakupujeta in spravljata v nahrbtnik. Potem gresta še v gostilno, da se okrepčata. Ljudje so precej glasni. Pomenkujejo se, jedo in pijejo. Saj je nedelja, in v teh krajih je to star običaj. Gospod sodnik samo posluša in gleda. Morda bi posegel v razgovor, pa vč, da bosta morala kmalu vstati in odriniti. S takim komaj načetim razgovorom pa ne veš potem kaj početi.

»Ali si hudó utrujena, Anica?« Starši redkokdaj s toliko skrbjo vprašujejo svoje otroke, kako jim je. Skupno življenje navadi ljudi na neko trdoto, ki se ne sme ustaviti ob vsakem neprijetnem naporu. Gospod sodnik pa je samo ta dan otrokov varuh. Zato je lahko obzirnejši.

»Nič nisem utrujena, prav nič,« zatrjuje otrok kar preveč vneto. To pa navadno ni potrditev besed.

»Daleč imava nazaj. Pot je strma in tudi sonce bo nagajalo. Sicer pa si v planinah doma in si hoje vajena.«

»Bolj kakor vi.«

»O, le ne preveč pogumno, deklica. Moje kosti so stare in utrjene. Še prosila boš, da te denem v nahrbtnik.«

»Mislite? Saj nisem konserva. Škoda, da ne bom mogla videti, kako bi se potili s takim bremenom na svojem hrbtu.«

Med potjo proti domu si ogledata še kraj sam. Saj ni nič posebnega. Če si pa že tamkaj, potem pač vljudnost sama zahteva nekaj pozornosti. Zanimivosti tako pozabiš. V spomin se ti vtisne kaka malenkost, ki je potem za vedno zvezana z mislijo na tisti kraj.

Vračanje je utrudljivejše. Pot je precej strma in zahteva mnogo pozornosti. Sonce je pozabilo na svojo jutranjo prijaznost in skromnost. Tako je z njim kakor z otrokom, ki se te ob prvem srečanju boječe izogiba, čez nekaj časa pa se navadi nate in postane kar preveč objesten.

»Zakaj pa nič ne govorite, gospod sodnik?«

»Ker rabim usta za sopihanje, kakor slišiš.«

»Nič ni res! Najbrž ničesar več ne veste.«

»Morda imaš prav.«

»Bom takoj videla. Ali se greva šolo?«

»Kakšno šolo?«

»Jaz bom vpraševala, vi boste pa odgovarjali.«

»Ali mi boš tudi red zapisala?«

»Tudi.«

»Kam?«

»V pesek, da se bo dalje časa poznalo.«

»Dobro, kar začni!«

»Katero mesto na svetu je najlepše?«

»Šmarna vas.«

»Kje je to?«

»Tam daleč, zadaj za vsemi temi hribi.«

»Zakaj je najlepše?«

»Ker sem tam doma.«

»In kje je najlepše jezero?«

»Nekje daleč na Koroškem. Na obrežju je stala deklica tvojih let in je pela slovensko pesem. Čudovito lepo je bilo.«

»Katerega človeka imate najrajši?«

»Svojo mater...«

»In s kom najbolj prijazno govorite?«

»To ni več šola, Anica.«

»Pa vendar povejte!«

»S teboj. Pa ne bom več, če boš take stvari vpraševala. Ostaniva pri šoli.«

»Dobro, pa povejte, katera je najlepša slovenska pesem.«

»To je težko prav povedati. Mogoče tista o lepi Vidi...«

Ali pa ona: Vstani, vstani, Jerica, vstani, ženi vole past.«

»Nobene ne poznam. Pa saj je vseeno. Povejte sedaj, kaj je najhujše na svetu?«

»Če komu vse podariš, kar si in kar imaš, pa te udari v obraz...«

»Ali ni smrt hujša?«

»Ne. Smrt je samo začetek poti; je samo slovo. Najhujše je, če se kdo resnici in dobroti smeje.«

»Nič prav ne razumem.«

»Ne razumeš? Kako da ne razumeš? Kaj še nisi nikoli videla križa? In Kristusa, ki je razpet nanj?«

»Pač, sem...«

»Njemu se je zgodilo vse to. Samo on do konca vé, kaj je najhujše. Midva tega res ne veva posebno dobro. Ti še manj ko jaz.«

Gospod sodnik se je v tej otroški šoli zresnil, kakor da sodi poosebljeno zlo, ki so ga pripeljali pred njegov sodni stal. Otrok izgublja sled za svojim veselim prijateljem. Nič več se ne more prav znajti. Obraz tega mladega gospoda se neprestano spreminja. Otrok se igra, toda igra se neopazno spreminja v resnico življenja samega. A prav to je lepo. Tudi za otroka. Samo igranje je vendarle prevara. Otrok vé, da njegov soigralec ne živi v istem svetu. Igrá se z njim, ker je to poseben način razgovora. Otrok vé, da mu je treba nekega močnega varstva, nekega pribežališča, ki ga igra sama nikoli ne more dati.

»Gospod sodnik, kdaj boste zopet prišli k nam na Pohorje?«

»Prihodnje leto, če se ne zgodi kaj posebnega.«

»Da ne boste pozabili...«

»Ne bom. Upajmo, da ne bom.«

Tako lepó mineva čas. Pot se nič več ne dviga. Kmalu bosta stopila v gozd, ki je zadnja straža pred planinskim domom, kamor sta namenjena. Kar nehoté postane korak počasnejši. Taka bližina je neka rahla navzočnost. Dozdeva se ti, da si že doma. Zakaj bi hitel? Ti gozdovi so vendar samo prostrana veža one skromne planinske naselbine.

»Kaj mislite, gospod sodnik, ali bo gospodična huda, ker ji nisva nič povedala, da greva v Vitanje?«

Saj res, to vprašanje vsekakor čaka na neko rešitev. Gospod sodnik je že nekajkrat pomislil na to, pa je vedno našel kak izgovor, da mu ni bilo treba povsem jasno odgovoriti.

»Menda ne,« pravi negotovo. »Se bova že kako izgovorila.«

»Če bova znala. Kaj pa naj rečeva?«

»Vse bova po pravici povedala. Ali ne?«

»To že.«

Pred kočo je več ljudi kakor navadne dni. Saj je nedelja, dan prostosti za tiste, ki sicer niso posebno svobodni.

Gospodične Helene ni videti. Sodniku je nekam nerodno. Snoči in danes zjutraj je bil ves zagledan v neko igro z otrokom, ki ga je hotel znova za prijatelja. Sedaj pa ne more najti pravega razloga za to samotno pot. Ali bi ne mogli iti vsi trije? Težko, otrok bi se dolgočasil. Pa je to dovolj za izgovor? Posebno še, ker je nedelja. Morda je mlada gospodična iskala kako možnost, da pride ta dan v kraj, kjer je cerkev? Na to je gotovo vse premalo mislil. Sicer pa... Toda ta malomarni izgovor mu je zoprni, še preden se je zavedel njegove hladnosti. Čudno, to tuje dekle

noče biti več zaprto v neki pozabljeni kamrici srca, kamor človek le redkokdaj stopi.

Počasi gresta proti domu. Sodnik se ozira po ljudeh, kakor da nekoga išče. Otrok je tih, morda zaradi utrujenosti. Nič ni znancev. Nikogar ni treba posebej pozdraviti. Gresta v kuhinjo, kjer ju veselo sprejmejo.

Na stopnicah sreča Anica gospodično Heleno.

»O, ti si Anica? Kje si pa bila?«

Otrok je bolj plašen, kakor je to njegova navada.

»V Vitanju... Z gospodom sodnikom...«

»Je bilo lepo?«

Otrok se rahlo čudi. Saj gospodična ni videti nevljudna. Morda pa le nima sodnika tako hudó rada.

»Da, zelo lepo je bilo...«

»Kje sta bila? V gostilni, v trgovini...?«

»Najprej sva bila v cerkvi. Potem tudi v trgovini in v gostilni.«

»Ali si sedaj utrujena?«

»Nekoliko že.«

»Boš malo počivala?«

»Bom.«

Gospodična Helena drži njeno roko v svoji in ji gleda v oči. Nič zavisti ni v tem pogledu in tudi žalosti ne. Vse je dobro. Vsaka beseda je potrdilo prijaznosti in razumevajoče dobrohotnosti.

IV

Gospodična Helena je v svoji sobi. Vé, da se je sodnik vrnil, a se mu noče pokazati. S svojo nevoljo si ni prav na jasnem. Ne more spoznati, kako je z njenim čustvovanjem. Dozdeva se ji, da bi se na tega mladega moža ne mogla prav jeziti. Srečen človek! Vse življenje bo imel svobodo. Povsod bo imel dolžnike, zato se nihče ne bo upal hudovati nad njim. Vse bo smel narediti, ne da bi svoje simpatije zaigral. In če bo potreben kakšen zagovor, mu bo vse štetu v dobro. Vsaka smešna malenkost bo mogla razložiti še tako veliko nevljudnost. Ne, iskala ga ne bo. Naj pride sam in pove, kar hoče. Trudila se bo, da ne bo kazala užaljenosti. Gotovo mu je taka malenkostna muhavost zelo zoprna. In ravno malenkostna ne sme biti.

Poldan je. Ljudje prihajajo k obedu in sedajo za mize. Tudi gospodična Helena je prišla. In sodnik seveda tudi. Njuna miza je pogrnjena in čaka.

»Že nazaj?«

Gospod sodnik je nekoliko začuden. Misli, da bo moral sam začeti z razgovorom. Kakor poprej otrok, stika sedaj sam za znamenji nevolje.

»Že. In vi, gospodična, kako ste prebili ta predpoldan?«

»Hvala, saj je šlo. Včasih se malo dolgega časa kar lepo prileže.«

»Za spremembo, kajne?«

»Da, za spremembo... Človek ima čas za razmišljanje.«

»O čem pa ste razmišljali?« Gospodična Helena čuti, da pomenjajo te besede prvi drobec opravičila. Sedaj lahko pove, da ji ni prav, kar se je zgodilo.

»O čem? Mislim, da sami veste. Pa bom vendar povedala. Hotela sem vedeti, zakaj mi niste zaupali, da greste v Vitanje. Mislila sem, da sem se kaj zamerila.«

»Ali naj povem, da je ta misel povsem neosnovana?«

»Ne, ni treba. Vendar sem bila nekam žalostna.«

»Zakaj le?«

»Vedela sem, da ste hoteli v prvi vrsti k maši. Anica in vse drugo je bila samo dobra režija. Zaradi tistih malenkosti mi ni bilo hudo. Vem zelo dobro, kako je ta otrok zavzet za vas, in verjemite mi, da mu to srečo res privoščim. Sama po sebi se mi je ta vaša pot z otrokom zdela čudovito lepa. Težko mi je bilo zaradi nečesa drugega...«

»Tako? Sedaj pa res ne razumem.«

»Saj sem vsega sama kriva, a vendarle. Tako malo ste mogli spoznati moje mišljenje. Skoraj nič nisem povedala o sebi. Vi ste meni zaupali mnogo več. Zadnje ste si pridržali.«

»Vedno manj razumem.«

»Verjamem. Čez nekaj trenutkov bo vse čisto jasno. Govorili ste mi o svoji materi, o svojih simpatijah in o svoji veri.«

»Kaj sem si potem pridržal?«

»Vprašanje, kako je z menoj. Zadnje zaupanje, če hočete. Vem, da ste v teh stvareh strašno obzirni. Sicer poveste vse. V tej najintimnejši zadevi pa ste neznansko skromni. Niste mogli spoznati, kako izpolnjujem svoje verske dolžnosti, zato me tudi niste vabili s seboj.« Mlada profesorica je njegovo misel prav dobro izrazila.

»Saj veste, da imam rad svobodo,« pravi sodnik nekam preveč zamišljeno.

»Vem. Vaše verovanje je poslednja, najbolj zavarovana dragocenost vašega mišljenja. S tem ne razsipavate. Zato tudi nisem mogla biti nevoljna na vas.«

»To je lepo.«

»Ali vas to res veseli?«

»Res. Obljubljam tudi, da se bom poboljšal. Poskušal bom molčati.«

»Tako? Zakaj?«

»Da bom mogel poslušati, kar boste povedali o sebi.«

»Naj ostane rajši tako, da bom jaz poslušala. Saj boste naposled tudi tako spoznali, kako je z menoj.«

»Ne vem, če bo šlo. Vendar bi pa res moral še nekaj razložiti...«

»Prosim.«

»Povedati bi vam moral, da sem tudi na vas mislil, ko sem delal načrt za današnji izlet... Bil sem skoraj povsem prepričan, da vam je vera nekaj svetega. Vedel pa sem tudi, da smo tukaj tako daleč od sveta, da nas dolžnost ne doseže. To mi je dalo vso svobodnost.«

»Sami ste se kljub vsemu čutili vezanega.«

»Da, pa drugače, kakor mislite.«

»Kako? Ali imate kakšen poseben predpis?«

»Nekako tako. Kot mlad študent sem z neko veselo družino odšel na izlet. Bila je nedelja. Takrat je bilo veselje močnejše kakor zapoved. Mati pa je bila zaradi tega strašno žalostna... Takrat sem ji obljubil, da se to nikoli več ne bo zgodilo...«

Nekaj časa oba molčita. Neka nova luč je posijala v nerazumljivost te vsakdanje malenkosti.

»To je lepo,« pravi dekle.

»Kaj mislite?«

»Da čaka povsod — mati. Na vseh razpotjih življenja se srečujete z njo. Sedaj vem, da ste ji res dolžnik.«

»Sem. Čeprav moje verovanje ni le hvaležnost do matere. Vem, da je resnica strog gospodar. Hvaležnost je mnogo manj ko resnica. Ljubezen do matere je bila samo nagib za iskanje. Brez nje bi bil obstal kje sredi vsakdanjega življenja, brez vsake prave žeje po zadnji resnici. Tako nisem mogel. Misel na mater in na njen duhovni svet me je neprestano silila, da ostanem pravičen tej lepi dediščini.

In ko sem odkril v vsem tem tudi zadnjo resnico vsake velike modrosti, se niti nisem preveč čudil. Urejenost in lepota materinega življenja sta mi postali nov dokaz za vrednost njenih misli. Od takrat je vse zelo jasno.«

»Zelo ste srečni...«

»To je morda nekoliko pretirano. Sicer ste pa iz tega, kar sem vam povedal, pravilno prišli do tega sklepa. O težkih stvareh ne pripovedujem rad. Zdi se mi, kakor da je tako razkladanje nesreč in težav samó sebična prošnja za neko usmiljenje, do katerega nimam pravice. Kot sodnik sem težavam življenja zelo blizu. Dan za dnem razkrivamo to strašno človeško nebogljenost. Prav za prav je vse skupaj ena sama povest trpljenja. Naj ostane tam, kjer smo jo ujeli na papir in pretehtali s svojo revno človeško modrostjo...«

»In v dušah, kjer je nastala.«

»Tam bo ostala kljub našemu papirju.«

Prve popoldanske ure prinesejo s seboj nekaj lene utrujenosti. Beseda se nekam izgubi, smeh izzveni v neko nesmiselnost, dobrohotnost se umika čustvu udobnosti. Kakor da mora misel za nekaj časa iz svoje delavnice. Tako so nas doma spodili iz sobe, ko so začeli s pospravljanjem.

Gostje skromnega planinskega doma so šli počivat. Hiša je tiha in pokojna, kakor je v pozni jeseni. Tudi gospod sodnik si hoče nekoliko odpočiti. Gospodična Helena je prav tako v svoji sobi, le da ne spi, ker ni prav nič utrujena. Dan ji mineva prepočasi. Nič se ne zgodi, kar bi dalo nedeljskim uram pravi pečat. Kljub razgovoru pri mizi je dan nekoliko prazen in pust. Preveč je čakanja, ki nima pravega smisla. Preveč je bilo nepotrebnih misli, preveč nekega nezaupnega, tihega vpraševanja. Čudno, da njenega fanta še vedno ni. Danes bi imel čas, da pride pogledat, kakor je obljubil, dasiravno njena prošnja ni bila preveč goreča. Najbrž je prišlo zopet kaj vmes. Zopet kaka

pot, zopet opravi, trgovske zveze, ugodne prilike. Ve, da so ti izgovori do kraja resnični, pa se je kljub temu vseh naveličala. Saj niti malo ne hrepeni po kakem svidenju. Kar strah jo je, kako ji je ta človek postal tuj. Že prej ni čutila kake velike ljubezni do njega. Danes pa ji je misel na njegov prihod prava muka. Kaj le se dogaja z njo? Ali ne umira v njej neko čustvo, ki je poprej vendarle nekaj pomenjalo? Neka podoba se razkraja in drobi v lik brez smisla in lepote. V življenju je vse drugače kakor v načrtih. Naš pogled zelo malo obseže. Novi ljudje nam prevržejo misli in želje. Pred to usodnostjo te utegne rešiti samo globoka navezanost na ljubljene človeka. Tako se ta mladi sodnik povsod zateka k svoji materi. Bog ve kolikokrat ga je že rešila nepremišljenega koraka ali vsaj besede, ki bi utegnili prinesiti nesrečo. Morda stoji poleg matere še kdo. Mogoče dekle iz mesta, ki je kakor paradiž? Tista tiha obzirnost, ki je tako boječa, da ne dahne svojega imena niti takrat, ko je čisto v bližini? Ko bi vsaj to mogla razvozlati. Pa ne more. Hodi po nekem čudnem svetu, kjer je vse brez imena. Za nobeno stvar ne veš, kako se ji pravi. Nobena roža ti ni znana, nobena misel se ne more ujeti v prave besede; še želje so kakor begunci, ki ne vedo, kam so namenjeni. A vendar ni dvoma, da nekaj hočeš. Vse to ne more biti prazno. Nekaj važnega, usodnega se dogaja. Brez bolečine, pa tudi brez pravega in jasnega veselja.

Utrujenost ponehava. Želja po udobnosti se umika misli, ki hoče doživeti. Ljudje se budé v neko jasnejšo zavest. Zdi se celó, kakor da jih je tega udobnega lenarjenja nekoliko sram.

»Ste se naspali?«

Vprašanje hoče biti samo začetek razgovora, pa kljub temu zveni kot očitek. Gospod sodnik se trudi, da bi z veselim razpoloženjem zabrisal spomin na udobno počivanje.

V teh stvareh je malce občutljiv. Nima rad, ako ga vprašujejo kakor otroka.

»Hvala, sedaj bo kar prav.«

Stojita na verandi in gledata v sončni popoldan.

»Tukaj ni nič pravega,« meni sodnik. »Preveč vsakdanja je postala ta slika. Ali hočete, da odkrijeva kaj novega?«

»Zelo rada. Če vam ne bom v napotje.«

Nekoliko očitka se je moralo vtihotapiti v odgovor, ki je v splošnem zelo vesel in prijazen. Sodnik je očitek preslišal.

»Zadaj za kočo je na pol opuščena cesta. Morebiti so vozili po njej les, ko so postavljali hišo. Drži nekam v sredino gozda. Ali hočete, da pogledava, kam naju bo pripeljala?«

»Prav. Bo kaj razgleda?«

»Nič. Nikamor se ne vidi.«

»Potem boste morali mnogo govoriti.«

»Če ne bo hujše dolžnosti...«

»Vam beseda ni nič težkega?«

»Mislite?«

»Ne, samo vprašujem. Včasih se mi dozdeva, da vam je vsak razgovor kakor igračka. Samo včasih...«

»Imate radi igračke?«

»Če so lepe.«

»Samo takrat?«

»Ni vseeno, kdo se z njimi kratkočasi. Igračka sama je brez pomena.«

»Vem. Važen je samo otrok, ki se igra. Tudi če je velik, gospodična Helena?«

»Takrat še mnogo bolj, gospod sodnik.«

Cesta, po kateri hodita, je res zapuščena. Dolgo, prav dolgo niso vozili po njej. Tudi hodili so tod malo. Velika drevesa stražijo pusti kolovoz in zapirajo pogled v svet. Vsepovsod je mir in molk širokega gozda.

»Kam naju peljete?« vprašuje gospodična Helena, ko ni videti, da bi cesta vodila do kakega pametnega cilja.

»Saj je vseeno. Nihče naju ne pričakuje, nikomur nisva povedala, kdaj prideva. Nihče ne bo v skrbeh. Nikogar ne bova videla, z nikomer govorila... Greva v neki prazen svet, kjer bova sama.«

Rahel smeh spremlja sodnikovo govorjenje.

»V prazen svet,« ponavlja gospodična kakor odmev, ki se je nekje zakasnil in se prepozno vrača. »Ali se ne bova izgubila v njem?«

Besede ne razodevajo nikake skrbi. Kdor bi hotel brati iz njih več, kakor je bilo v naglici vanje položeno, bi odkril morda celó neko željo, da bi se res kakor koli izgubila.

»Vedno se nekam izgubljam,« pravi sodnik, ki je že zopet nekje v svojih mislih. »To izgubljanje je skoraj edina novost, ki nam jo življenje prinaša.«

»Ne, danes ne bova govorila o tem,« pravi gospodična Helena. »Sicer se bova res izgubila.«

»Včasih je tudi to lepo. Vendar imate prav. Ta tihi gozd ni za take razgovore... Kdaj pride vaš ženin?«

»Tudi to ni snov za pravi razgovor, gospod sodnik.« Na ustih mlade žene je smeh, v besedah pa skorajda rahel strah. Vprašanje je prišlo preveč nenadno.

»Potem mi dajte roko in nič ne vprašujte, sicer boste padli v prepad,« pravi gospod sodnik.

Pot je nekaj časa res precej nerodna, čeprav o nevarnosti ni mogoče govoriti. Zavija naglo navzdol in je vedno bolj pusta. Tudi gozd je vedno temnejši.

»Dalje ne bova šla,« pravi sodnik in se začne ustavljati. »Vidim, da ne bova ničesar odkrila... Glejte, med tistimi bukvami je nekaj prostora za naju. Tam ostaneva, dokler se nama bo ljubilo.«

»Dobro...«

»Ste zadovoljni s tem zasilnim domom?«

»Ko pa drugega ni. Ob jezeru je bilo lepše.«

»Pokrajina sama je bila skoraj tako uboga, kakor je ta.«

»O, bilo je več sonca, neba in prostora. Pa jezero...

In govorila sva o marsičem.«

»To bova mogla tudi danes.«

»Lepo. Prostor je kakor ustvarjen za razgovor. Še zaljubljeni bi mu ne mogli nič očitati. Miru in samote je res dovolj.«

»Vidite, kako dobro sem izbral.«

Sodnikov smeh daje izgovorjenim besedam poseben pomen.

»Ali boste svojemu dekletu v taki tihi samoti odkrivali svoje srce?«

»Morda. Nič se ne vé. Trenutno bi na to vprašanje ne vedel pravega odgovora. Morda čez nekaj dni.«

»Kako čez nekaj dni?«

»Ali sem rekel čez nekaj dni?«

»Da. Tako ste rekli. Kako ste pa mislili?«

»Čez nekaj let, seveda.«

»To je strašno dolgo. Govorite o čem drugem! Pa naj ne bo tako daleč v bodočnosti.«

»Saj sem začel, pa niste hoteli odgovarjati.«

»Oh, vedno prihajate s tem nesrečnim ženinom, ko nič drugega več ne veste. Mislite si, da je umrl.«

»Pa naj bo... A blizu sva si sedaj samo midva. Ali hočete, da vam govorim o vas samih?«

»Kako hočete to narediti?«

»To bi tudi sam rad vedel... Že vem, kako bi šlo.«

»Res? Zanimivo.«

»Povedal bi kar koli. Trdil bi stvari, ki utegnejo biti v vsakem primeru resnične. In če bi ne bilo prav, bi morali popraviti. Iz teh popravkov bi končno razbral vašo pravo zgodbo.«

»In če bi vas pustila v zmoti?«

»Tega bi ne storili.«

»Zakaj ne?«

»Ker vam ni povsem vseeno, kako mislim o vas.«

»To bi utegnilo biti res.«

»Ali naj poskusim?«

»Ne, prosim, ne. To zgodbo boste zvedeli tako, kakršna je. Vso ubogo in dolgočasno, vsakdanjo in plehko, kakor jih je tisoč in milijon. Ko bom dovolj ponižna, da vam jo bom povedala brez vsega olepšavanja. Danes še nisem tako pogumna in nesebična. Če ne boste medtem vsega sami za-slutiti in brez povesti spoznali...«

»Saj nisem hotel biti vsiljiv. Bila je samo šala. Zelo neumna in otročja šala.«

»Ne, ne, vsiljivosti nisem čutila. Vedela sem, da je šala. Vem pa tudi, da sem vaš dolžnik. Pa se ne morem tako naglo vživeti v svet vaše odkritosti, čeprav se mi dozdeva vse zelo lepo... Povejte, v kateri smeri je vaš dom?«

»Tod. Proti vzhodu.«

»Kako je tam?«

»Nekoč se mi je zdelo, da je zelo vsakdanje. Danes mislim, da je lepo kakor malokje. Kraji dobivajo nekaj svoje lepote od ljudi, ki v njih živé. Toda zakaj vas to zanima?«

»Ne vem. V mislih sem že nekajkrat iskala vašo rodno vas. Zdelo se mi je, da vidim preprosto kmečko hišo. Pred vrati stoji vaša mati in vas čaka.«

»Navadno me ni čakala. Preveč dela je imela. Našel sem jo v kuhinji ali v sobi. Ko sem vstopil, se je ozrla in je počasi prišla k meni. Nekaj materinskega ponosa je bilo v teh sprejemih. Morda se je bala kakega razočaranja.«

»Ne vem, kaj mislite.«

»Nejasno govorim, ker sem s svojimi mislimi že nekje doma. Hotel sem reči, da se je morda zelo bala zame. Nekaj mesecev, kar me ni videla, je moglo prinesiti toliko sprememb. Njena skrb ni bila sentimentalnost gosposke matere, ki je vsa nesrečna, ako svojega otroka nekaj dni ne vidi. Taki verni kmečki materi je otrokovo slovo mnogo več.

Njene oči so najprej vprašale: „Ali si še dober? Ali se mi vračaš, kakršen si odšel?“ Ta skrb je bila večja kakor hrepenenje po svidenju. Ako bi mi šla naproti, bi morda vse prezgodaj opazila nesrečo, ki se je je vedno bala.«

»Zelo rada vas je morala imeti...«

»Takrat tega nisem tako dobro vedel.«

»Danes vam je jasno.«

»V bistvu že. Vendar se mi dozdeva, da je taka materinska ljubezen nerazrešljiva skrivnost, ako jo merimo zgolj s človeškimi merili.«

»Zopet ne razumem.«

»Včasih je težko kako stvar prav povedati... Dozdeva se mi, da ta velika ljubezen sploh ni bila namenjena meni.«

»Kako? Sedaj sem izgubila vsako sled...«

»Mati je vedela, da odgovarja zame pred Bogom. Njen otrok je bil v primeri s tem zadnjim Gospodarjem prav nebogljen igračka. V njenih očeh je bilo vse zlo, ki smo ga naredili, žalitev nekega svetega reda in upor proti božji ljubezni. Nikjer nisem te odgovornosti tako čutil. Ob nobenem duhovniku nisem imel tako žive zavesti, da je krivda resnična žalitev božja. Sebe ni tako visoko cenila, da bi bila zaradi osebne krivice, ki jo je pretrpela, tako strašno žalostna.«

Neka sveta resnoba govori iz sodnikovih besed. Zopet sta ob prepadu, kjer se vse poti nehajo.

»Danes se ne boji več, da bi se ji izgubili?«

»Zdi se mi, da njena skrb ni več takó velika. Morda ne čuti več tako težke odgovornosti. Povsem mirna pa bo samo na mrtvaškem odru.«

Veter se rahlo poigrava z listjem v vrhovih dreves. Od nekod zvedavo prisluškuje pramen sončnih žarkov, ki so našli pot skozi vejevje.

»Lep dom imate,« pravi gospodična zelo iskreno.

»Nič ne bom tajil. Pred leti bi mi bili morali to s trdom dokazovati.«

»Zakaj?«

»Dom se ni spremenil. Vsaj bistveno ne. Vedno smo si bili dobri. Mislim, da se je predružačilo le moje gledanje na svet. V svojih otroških letih sem videl v svetu polno lepoto. Menda je bilo vse samo privid. Kjer ni nič določnega, tam lahko razpredeš svoje sanje. To, kar je v tebi, preneseš v tuji svet, ki je odet v neki vsaj navidezen sijaj. Svoj dom pa poznaš iz vsakdanje resničnosti. Marsikaj bi moglo biti drugače. Ker ni, ti je težko, čeprav je morda samó malenkost. Najprej se ti mora svet prikazati v resnični podobi. Tisti namišljeni in zlagani blesk mora obledeti. Lepota se ti mora odkriti v svoji bornosti. Neiskrena dobrohotnost te mora razočarati do bolečine. Potem se ti odkrije materin obraz v vsej svoji plemeniti vrednosti. Oče te pozdravlja s svojo nekam trdo besedo. Nič več ne dvomiš, da ti je dober. In potem za vedno veš, da imaš dom...«

»Dom...? Zelo malo vem o njem,« pravi gospodična Helena. »In ne vem, če ga bom kdaj odkrila.«

»Boste ga. Saj imate željo po njem. Meni je bilo celó to tuje. Tako čudno daleč sem zabredel v svojo sanjsko deželo, da še mislil nisem na kako novo odkritje domače hiše. Domači so bili samo okvir moje lastne brezpomembnosti. Ime moje domače vasi ni imelo nobenega posebnega zvoka. Dozdevalo se mi je, da bi bila povest, ki bi o takem domu govorila, povsem nemogoča. Ne bila bi vredna branja. Vsakdanje malenkosti, dolgčas, preprosto delo brez poezije, skrb brez globoke tragike. To je bilo vse. Dokler ni prišlo spoznanje. Morda se je vse dolgo pripravljalo. Ne vem več podrobnosti. Vem pa, da je nova zavest prišla zelo nenadno.«

»Ali se še spominjate?«

»Da, zelo jasno. Bilo je na poti v domačo cerkev. Mislil sem na véliki svet, na svojo bodočnost, na velike načrte, ki so mi bili za spremstvo. Kar naenkrat je stopila predme mati. Z njo je bil oče, bratje in sestre, vsa hiša, dom. Obšla me je zavest neke osramočenosti. Spoznal sem z vso jas-

nostjo, da svojemu domu nisem bil do konca pravičen. Domov sem prišel s tiho mislijo, da bo kmalu vse drugače.»

»Kar se vam je posrečilo.«

»Vsaj deloma. Trudil sem se. Mnogo lepega sem odkril v naši preprosti vsakdanjosti. Poprej mi je bilo včasih težko, ker je bila naša hiša v vasi najstarejša, iz lesa in s slamo krita; čisto sama v vsej vasi. Sedaj me to ne moti več. Malone vesel sem te beraške izjeme. Včasih se mi je dozdevalo, da nas je za tako posestvece preveč pri hiši. Ta nevolja ni veljala nobenemu izmed bratov in sester. Vsakega bi bil težko pogrešal. Ne, to je bila nezadovoljnost z usodo, ki nas je vse skupaj vrgla na tisti ubogi kos zemlje. Danes sem vesel prav tega, da nas je mnogo. Nekoliko sem ponosen na to, da smo kljub bornosti zemlje in hiše dobili vsak svoj košček kruha. Druge, velike hiše so propadle, mi smo ostali. Zato ne verujem več v številke in v račune. Življenje ni matematika. Življenje je tveganje in ne zavarovalnica. Ko si se popolnoma zavaroval pred vsem hudim in grenkim, propadeš. Imaš mogoče denar, ne poznaš pa več neke svete brezskrbnosti, ki je potrebna človekovemu srcu. Mož in žena ne smeta biti mešetarja. S tem ogoljufata sebe. Pač pa se morata poznati in rada imeti. To si zapomnite, gospodična nevesta!«

»Poskušala bom,« pravi dekle med smehom.

»Potem je vse lepše in lažje. Najtežje stvari dobijo smisel. Kar je prinašalo žalost, postane znamenje zmage. Ali hočete, da dokažem, kako prav imam?«

»Saj vam brez dokaza verjamem, gospod sodnik. Vam je tako težko ugovarjati. Zdi se mi, da vam priznam vse, še preden kaj poveste.«

»S temi ugovori se boste borili, ko boste sami o tem razmišljali.«

»To ne bo prehudo. Povejte še kaj o svojem domu.«

»Najrajši bi vam ga pokazal, pa sva predaleč. Preko vseh teh hribov je težko videti. Človek pozabi na dolgo

vrsto malenkosti. Če si pa tam, je povsod spomin. Vsako drevo govori, vsaka njiva ima svojo posebnost, vsak predmet je rahlo povezan s tvojo mladostjo... O hiši sem že govoril. Mislite si jo prav preprosto; skromnejšo, kakor je moja beseda in pohvala. Kako mi je bila resničen dom, tega vam ne morem popisati. To mi morate verjeti.«

»Saj verjamem.«

»Okrog hiše je zelena trata. In drevje, ki je rodilo manj, kakor bi bilo prav za kopico otrok. Zato pa je imelo sadje večjo vrednost. Jabolka, ki jih je shranila mati za zimske mesece, so imela prav posebno imeniten okus. Včasih se mi je zdelo, da je znala čarati.«

»Da, pričarala vam je srečo, ki se ji drugi čudijo.«

»Mimo hiše vodi bela cesta. Bela je samo v suhem poletju in pozimi. Sicer je temna in umazana. Bila mi je samo pot v svet. Po njej sem odhajal in prihajal.«

Molk gozda je vedno globlji. Sonce se nagiba proti zapadu. Tu in tam se kakšen žarek izgubi v to pozabljeno samoto. Sodnik in gospodična prav malo pazita na te obiske.

»Za hišo so polja,« nadaljuje sodnik. »Polja, to je tako bahaško povedano. Dve, tri njivice še niso pravo polje. Svet še najprej nekoliko dviga, potem pa zopet rahlo pada. Prva njiva je ozka, a je razgrnjena precèj daleč v hrib. Druga leži počez in je nekoliko skrivljena. Kot študent sem opazil, da je to naše polje močno podobno nekoliko nalomljenemu križu. To je bilo eno prvih spoznanj, ki je imelo kaj smisla. Na ta strti križ smo bili pribiti in smo še danes. Ne vem, ali sta oče in mati ta simbolizem doumela. Jaz pa tudi nisem hotel govoriti o svojem odkritju. Materi je bilo vedno zelo težko, ako je kdo kaj očital.«

»Vedela je pač, da je dovolj poskrbela za vas.«

»Na tisti njivi, ki je kakor prečno deblo velikega križa, sem smel prvič držati za plug. Samo v eni brazdi. Bil sem nemalo ponosen na to svoje veliko delo. Povedal sem materi, bratom in sestram. Bilo je res lepo.«

»Ali imate očeta tako radi kakor mater?«

»Na to ne morem dati pravičnega odgovora. Morda se te dve ljubezni sploh ne moreta primerjati. Oče je pri nas vez z velikim svetom. Čeprav ima samó ljudsko šolo, je mnogo bral in mnogo ve. Svet je spoznal iz knjig in iz atlasa, ki sva ga našla pri neki hiši, ko sva po oranju sedela v sobi in čakala na obed. Potem sva cele ure presedela pri tisti pisani knjigi in sva romala po svetu. Na polju sva se igrala šolo. Govorila sva o Iztoku in bizantinskih cesarjih, o Longinu Podbipietu in križarjih, o rusko-japonski vojski in o kapitanu Hatterasu. Mislim, da bi brez takega očeta ne našel poti v šolo.«

»Kljub temu imate mater rajši...«

»Da. Kakor mi je ljubši dober otrok kakor pameten. Čeprav je to v življenju zelo pomešano. Moj oče je včasih zelo čustven. Materi pa zopet njena ljubezen pomaga, da gleda globlje kakor učen psiholog.«

Razgovor se počasi ustavlja. Gospod sodnik se zaveda, da more taka hvala lastnega doma drugega nekoliko boleti. Zato išče po svojem spominu senc, ki so bile tudi nad njegovo domačijo, nad starši in nad njim samim. Noče biti pristranski, vendar se vsi tisti malenkostni spori, ki se jih spominja, nekam gubé in so skoraj brez pomena. Borba za kruh, ki je bila morda najgorenkejša težava, ne more v besedi sami zavzeti tiste pomembnosti, kakor jo je v resnici imela. Tudi sam čuti, da z vsako besedo, ki hoče pokazati vsakdanjost, napake in težave njegovega doma, samo večja prvotni vtis, ki ga gospodična Helena sedaj junaško brani pred njegovimi lastnimi popravki. Občutek, ki se ga polasča, mu ni posebno tuj. Vse, kar je v prijetni družbi povedal proti sebi, so mu šteli v dobro. O tem navadno niti ni hotel razmišljati. Bal se je, da bo prekmalu našel odgovor na to dobrohotnost in da bo vse izzvenelo v neko težko branljivo in naivno samoljubje, ki ga ljudje s svojo pohvalo samo negujejo, kakor da hočejo imeti v njem posebno zanimivo igračo.

Prav po tihem pa je vedel tudi za pravi zagovor, ki se mu je vedno bolj vsiljeval. V njegovem domu je bilo tako malo nežnosti in razvajenosti, da si tudi najbolj potrebnih ljubeznivosti niso v obraz povedali. Iz tega je vsaj zanj nastal neki dolg, ki ga je v takih razgovorih s tujimi ljudmi, daleč vstran od svojega doma, počasi pa vneto odplačeval. Z besedo o sencah nad tem nekoliko pozabljenim domom je hotel zakriti resnico, da poravnava stare račune.

»Saj ste sami hoteli, da vam govorim o domu,« je dodal v zadnji zagovor. »Včasih sem močno podoben otroku, ki z vso vnemo pripoveduje, kako je pri njih doma vse lepo, imenitno in dobro.«

»Otrok zelo rad pove, kakor je,« pravi gospodična Helena.

»Pa se tudi zelo rad pohvali, ker hoče...«

»Kaj hoče...?«

»Morda to, da bi ga imeli radi.«

»Mislite?«

»Vem.«

Gospodični Heleni se dozdeva, da je sodnik zopet nekje drugje. Njegove besede imajo poseben prizvok, ki je nekoliko podoben najbolj prikritemu iskanju ljubezni. Kdo naj ve, kaj je njegova prava misel? Ali tudi z drugimi ljudmi tako govori? Ali je kakšna beseda posebej namenjena samó njej in nikomur drugemu? Tako moreš s čisto tujimi ljudmi govoriti o tajnostih srcá, pa si vendarle krit pred vsakim osramočenjem. Saj ni, da bi morala beseda veljati tebi. Ako pa jo sprejmeš in to pokažeš, si s tem že odgovoril na vprašanje, ki ga dejansko niti ni bilo. Kaj je to? Sebičnost ali obzirnost? Prepričanje, da ti mora vsakdo ob tvoji ljubeznivi besedi pasti k nogam? Ali pa le strah pred žalitvijo, ki bi je nič več ne moglo zares popraviti?

»Morda smo v tem vsi kakor otroci,« pravi dekle čez nekaj časa. »In smo samo tega lačni, čeprav ne priznavamo, da je tako.«

»Jaz o tem nič ne dvomim, gospodična Helena. To je glad, ki nas ne ponižuje, če se sami ne zavržemo. Le da je v vsem tem toliko zmede. Najbrž zaradi motnosti in nejasnosti naših src, ki so polna nekih sebičnih želj.«

Gospodična ni trdno prepričana, da res vse pravilno razume. Pa ji zaradi tega ni težko. V njej sami dobiva neka lepa misel pravo podobo. Čuti, da bi mogla s tem človekom govoriti o vseh skrivnostih svojega življenja, pa bi je ne bilo nič strah. Zaveda se, da to že davno ni tisto vsakdanje čustvo, ki veže dva mlada človeka v krog neke sentimentalne zaljubljenosti. To, kar sedaj nastaja, je mnogo več. Je za-vest prave človeške povezanosti, prijateljstva, ki nič ne zahteva, ljubeznivosti, ki ne bo užaljena, pa čeprav bo vse drugače, kakor je bilo v tihih željah zapisano.

»Ljudje smo strašno čudni,« nadaljuje sodnik. »Vse si sami skvarimo; vse zožimo in umažemo, ker hočemo vse lepo sebi usužnjiti. Tako smo se kot deca trgali za kos potice, dokler je nismo razdrobili v koščke, ki niso bili nikomur več v prid. Tako smo potrgali rože na vrtu, da bi bile samó naše, pa potem tudi naše niso bile več, ker so se naglo posušile. Ob vsakem srečanju s človekom čutiš razdaljo, ki je vse prevelika, da bi si jo upal prebresti. Zato rajši molčiš ali govoriš vsakdanjosti, ki nič ne pomenjajo. Tako govorimo s tujcem, če njegovega jezika ne obvladamo. Nekih praznih fraz smo se naučili, da ne umrjemo od glada in žeje in da ne ostanemo preko noči na cesti. To je vse. In ko se razhajamo, smo veseli kakor otroci, ko je šola minila. Dolžnost je opravljena, veselega pa je bilo tako malo, da ni vredno besede.«

»Nama ne bo tako lahko, ko pride čas odhoda,« pravi gospodična in se kar čudi, da si je upala tako iskreno izraziti svojo misel.

»Hvala za besedo, gospodična.«

»Ni bila samo beseda, gospod sodnik.«

»Vem. In sem vesel, da je tako. Vendar prav zaradi vašega razumevanja še bolj čutim, kako smo si ljudje navadno tuji. Koliko nezaupanja je med nami. Dozdeva se ti, da je vsepovsod zanka, v katero se utegneš ujeti. Potem te bodo privlekli vsega zvezanega pred sodni stol neusmiljenega javnega mnjenja, kakor se temu rablju pravi, in stvar bo za vedno končana.«

»Ali se močno bojite takega naglega soda? Videti vam ni.«

»Ne vem, če je bojazen. Morda je le stud pred to umazano obrtjo. Vsekakor dovolj, da vas veselje mine.«

»Vas še ni, sicer bi ne začenjali vedno znova.«

»Saj ne začenjam kar tako.«

»Torej izbirate?«

»Da, zelo izbiram.«

»In kaj vam je znamenje?«

»Ne vem prav. Morda oči, ki toliko povedo, še preden je jezik našel pravo besedo. Obraz, roka, kretnja, beseda, smeh, vse in vendar nič do konca in za gotovo. Včasih tudi samo lastna volja; želja, da bi se s kom seznanil proti njegovi volji, v zasmeh vsem predpisom in vsem ograjam, ki so jih ljudje okrog svoje dozdevne lastnine naredili...«

»Vi bi radi povsod neke pravice.«

»Da, kakor imam pravico do sonca, zraka in zvezd. Kakor imam pravico do ceste in poti, do razgledov in misli, ki so jih drugi našli. Prava tuja lastnina me ne mika. Njiva, ki je last drugega, ne more biti na isti način moja. Kruh, ki ga je on pridelal, ne sme biti plen moje lenobe. Žena, ki je svojo ljubezen navezala na drugega moža, ne more iti z menoj skozi življenje. V teh stvareh so meje tako svete kakor materine solze. Toda nad vsem tem je še mnogo mnogo svobode, če ljudje niso sužnji...«

V vrhovih dreves je čutiti nekoliko večji nemir. Listje pošumeva, kakor da žaluje za soncem, ki se vedno bolj nagiba proti zatonu. Počasi prihaja večer. Treba bo misliti na odhod.

»Tako naglo mineva čas,« meni gospodična, ko se začneta vračati.

»Lepi trenutki gredo hitro mimo nas,« potrjuje gospod sodnik. »Dajte mi roko, da se mi ne izgubite.«

»Saj sem se že izgubila.«

»Kako?«

»Sama ne vem, kako. Te dni hodim po nekih neznanih cestah. Ne vem, ali sanjam ali živim drobec resničnega življenja. Morda je vse samo 'fatamorgana'. Vidim čudovit kraj, ki mi je kakor dom. Žena, ki stoji pred hišo, je morda moja mati. In ljudje so dobri, kakor niso bili še nikoli... Komaj še vem za svoje ime. Zdi se mi, da ga še nikoli nisem imela.«

»To se more zgoditi. Pa ni tako strašno novo. To je prav vsakdanja smrt navadnega dneva. Drobec našega življenja umre, da more nastati pravo, lepo jutro.«

»Lepo je in skoraj čudovito. Tako lahko mi je ob tem priznanju. Zelo sem vesela... Ali se vam ne zdi smešno, da tako zmedeno govorim?«

»Sami veste, da ne... Čutim le, da je v vaših besedah nekaj, česar do sedaj ni bilo.«

»To čutite? škoda, da bodo ti dnevi vse prenašlo minili.«

»Vse mine. Umre pa samo to, kar je brez moči. Tudi s spomini je tako.«

»Oh, spomin je tako malo. Od spominov je težko živeti...«

»In vendar nekateri niti tega nimajo.«

»To je potem nezaslišano uboštvo.«

»Kaj hočete! Uboštvo je edino imetje, za katerega se ni treba truditi.«

Svet postaja vedno bolj otožen in sanjavo tih. Sonca že dolgo ni več videti, vendar je še svetlo.

»Veste, kaj je to?« vprašuje sodnik.

»Kaj?«

»Takšen svetel večer brez sonca.«

»Rajši povejte sami.«

»Podoba nešteti ubogih življenj. Nekaj svetlobe je v njih, a vedno manj. Pozabljeni ostanki neke velike ljubezni, ki je že davno ni več. Odsev neke sreče, ki je bila, pa se je poslovila... Temno postaja in hladno.«

»Zdajle o tem nič ne vem.«

»Torej vam je dobro?«

»Da, zelo.«

»Ne zahtevate mnogo. Če boste tako lepo zadovoljni, boste dobra žena...«

»Komu?«

»Lepo je, da tega še sami ne veste.«

»Nekoč sem mislila, da vem.«

»Svet je velik.«

»Pa je tako malo ljudi na njem.«

»To je v nasprotju s knjigami, pa je vendar res.«

»Vidite?«

»Iskati je treba.«

»Povejte, kako!«

»Oči je treba odpreti.«

»Je to vse?«

»Ne, ni vse. Treba je tudi poguma.«

»Kakšnega?«

»Prav posebnega. Poguma, ki se ne skriva pred resnico.«

»Bi mogli to še kako drugače povedati?«

»Morda. Treba je vedeti, da zaljubljenost ni samo praznik. Važnejši so delavniki, ker jih je več. Praznična stran človekovega značaja je še kar dobra. Delavniška pa je strašno umazana in zanemarjena. V tem je nesreča.«

»Tega skoraj ni mogoče predrugačiti.«

»Imate prav. Med praznikom in delavnikom bo vedno razlika.«

»Kaj potem ostane od vaše primere?«

»Čakajte, povem še drugače. Mislim na krilni oltar v cerkvi našega mesta. Dve sliki sta na njem. Ena je praz-

nična, druga delavniška. Ena je svetla, živa, slovesna, druga je preprostejša, tišja in skromnejša. Vsaka ima svojo lepoto. Ako odpreš delavniško stran, se zaveš svojih malih vsakdanjih dolžnosti. Veš, da bo treba mnogo truda in še več neke zvestobe. Za umazanost ni prostora. Na sliki je vse čisto in urejeno.«

»Zdi se mi, da razumem.«

»Saj ni težko... Važno je, kako se srečujemo z vsakdanjostjo. S kakim razpoloženjem poslušáš razburjenega človeka v svojem uradu, kako govoriš s služkinjo; kako sprejmeš vest, da se je tam nekaj razbilo, tu zopet nekaj pokvarilo; kako govoriš o jedi, ki so ti jo prinesli na mizo; kako se znaš vmisliti v razpoloženje drugega.«

»Rada bi vas videla pri delu na sodišču. Vi bi seveda ne smeli vedeti, da vas opazujem.«

»Se ne bojite razočaranja?«

»Saj ste rekli, da je treba poguma.«

»Mnogo poguma, Ne vem, če ste že tako dobro založeni z njim.«

Gospodična se smeje. Pogovor prehaja v igro, ki še ni prav jasna.

»Saj pogum ni vse. Najvažnejše sva pozabila.«

»In kaj je najvažnejše?«

»Saj sami veste.«

»Si ne upate povedati?«

»Ne... Pa tudi treba ni.«

Nekaj časa oba molčita. V miru prihajajočega večera je njun molk še globlji.

»Kaj mislite sedaj,« vprašuje gospod sodnik.

»Tudi tega si še ne upam povedati.«

»Ali je tako skrivnostno?«

»Ne, le nekam smešno je... Mislila sem, kdo neki vas bo prihodnje leto spremljal na tej poti?«

»In če bi vas že danes povabil, ali bi prišli?«

»Bi... Le da je vse to strašno daleč.«

V

Ljudje, ki so vedno zaposleni in se jim neprestano mudi, prihajajo tudi v planine ob nepravem času. V nedeljo zvečer je bolj običajno slovo kakor pa prihod. Le kaki letoviščarji bi utegnili ob tem času priti v sosedno kočo na kratek obisk. Sicer pa je v planinah mnogo svobode in ljudje so redkokdaj začudeni.

Mladi moški, ki je povsem sam naredil pot od postaje do koče na Pesku, ni posebno navdušen. Videti je utrujen in nekoliko razdražen. Neprestano si briše pot z obraza in vzbuja videz človeka, ki se mu planine ne bodo prav nič priljubile. Nihče ga ne pričakuje, nihče mu ne prihaja naproti. Na verandi se ustavi in gleda haokrog. Nekaj ljudi sedi pred kočo, pa so vsi sami tujci. Potem povpraša po oskrbnici.

»Ali bi mogel dobiti sobo za nocoj?«

»Mislim, da bo šlo, gospod. S čim še lahko postrežem?«

Brez posebne vneme pove svoje želje. Prav tako brez zanimanja já in pije, kadi svojo cigareto in opazuje ljudi in dom.

»Imate mnogo gostov?« vprašuje oskrbnico, ki čaka na želje mladega gospoda.

»Še kar gre. Včasih nam celó prostora zmanjka.«

»Pa jih ni videti.«

»Nekateri so odšli na sprehod.«

»A tako.«

Sedaj bi bilo treba vprašati, kako je z njegovim dekletom. Pa ne gre tako lahko. Oskrbnica je sicer zelo prijazna, a vendar nekam molčeča. Nič določnega ne bo zvedel od

nje brez jasnega vprašanja, za katero pa nima dovolj poguma.

Ob robu verande sedi starejša gospa, ki se očitno dolgočasi. Gleda sicer v knjigo, pa prav gotovo ne bere. Zdi se, kakor da čaka na vprašanje, ki bo načelo razgovor. Ker vprašanja kljub pričakovanju ni, začne sama.

»Oprostite, toda zdi se mi, kakor da koga iščete.«

»Hvala, gospa, prav ste uganili.«

»Neko gospodično?«

»Da, mislil sem, da me pričakuje, pa je ni videti.«

Gospa se noče zmotiti. Zato razlaga, kdo vse je ta čas v oskrbi planinske kočice. Pa je kar s pravo začela.

»Se še ni vrnila. Na sprehod je odšla...«

»Sama?«

»O, ne. Navadno ni sama. Vedno je z nekim gospodom, ki je prav simpatičen človek.«

»Ali ni z njim prišla?«

»Da, isti dan sta prišla. Zelo dobro se razumeta.«

»Ne veste, v katero smer sta se napotila?«

»Tega pa res ne vem. Tedaj sem morala biti v svoji sobi. Pa ne da je to vaša sestra?« vprašuje radovedna gospa, ki v svoje vprašanje niti sama ne verjame. Vidi, kako se mladi gospod slabo obvladuje; vidi, kako se spreminja barva njegovega obraza; kako mu postajajo oči nemirne in roke nervozne.

»Ne, ni sestra.«

»Oprostite, da sem tako radovedna. Nisem hotela biti indiskretna.«

»Hvala, gospa, da ste mi povedali, kar ste vedeli.«

Mladi gospod je s svojimi mislimi nekje na zasledovanju dveh mladih, veselih ljudi. Postrežljiva gospa ga nič več ne zanima. Oskrbnico povpraša, kje je njegova soba, da spravi svoje stvari. Ko je vse to opravljeno, pride zopet na verando. Kljub utrujenosti ne more mirno sedeti in čakati. Njegove oči iščejo sledove poti, ki vodijo od kočice na vse strani. Od

nekoč morata priti. Prihajajoči večer njegov nemir samo veča. Dolgo je tako nestrpno čakanje.

Naposled je slišati smeh in tudi besedo je mogoče razločiti. Mlada znanca gresta počasi proti koči in sta prav vesela.

Gospodična Helena prva opazi čakajočega gosta.

»Ali vidite, obisk sem dobila,« pravi brez vneme, pa tudi brez strahu.

»Saj to je vaš fant,« se smeje gospod sodnik.

»Da, moj fant,« pravi dekle skoraj grenko.

»Sedaj me kot spremljevalca začasno upokojite, kajne?«

»Bojim se, da vam bo v najini družbi res prav neprijetno. Sami boste zlezli v pokoj, brez dekreta in plače, tako se mi dozdeva.«

Gospodična ni zmedena, ko daje roko svojemu fantu. Potem predstavi svojega spremljevalca, ki ne more zakriti rahlega nasmeha.

»Me veseli,« pravi novi gost in prav gotovo ne govori resnice.

»Kdaj si prišel,« hoče vedeti gospodična.

»Pred dobro uro.«

»Mislila sem, da te sploh ne bo.«

»Tega veselja ti nisem maral narediti,« pravi užaljeni gospod.

»Kako to misliš?«

»Saj si se gotovo dobro zabavala. Gospod, ki ti dela družino, ni videti dolgočasen.«

Gospodična Helena hoče ostati mirna. Zaradi sodnika se ne sme pokazati v neki smešni užaljenosti, čeprav jo zelo mika, da bi bila ostra in bojovita. Zato se smeje in odgovarja kakor v šali.

»Dobro sem se imela, res je. Dolgčas me ni preganjal. Gospod sodnik je bil izvrsten tovariš.«

Gospodu sodniku je nekoliko nerodno. Vidi, kako se mlada človeka premagujeta, da ne zaigrata odurne scene ljubosumnosti.

»In upam, da nama bo moj ljubeznivi znanec še dalje delal družino, ako ga to ne bo preveč motilo,« pravi gospodična profesorica.

»Prav rad. V mejah možnosti, ki niso čisto v moji oblasti.«

»Vsekakor,« meni novi gost, ker mora pač nekaj povedati.

»Pri večerji se dobimo, kajne?« vprašuje gospodična.

»Prav.«

Gospod sodnik čuti, da se mora umakniti. Razgovora, ki se pripravlja, ni mogoče zadržati. Njegova navzočnost bi bila samo ovira. Zato se poslovil in odide. Gospodična Helena gleda za njim in molči.

»Tebi je žal, da se je prijazni gospod poslovil?«

»Da.«

Odgovor je zelo jasen. Nobenega opravičila ni v njem in nič strahu.

»Morda bi mi mogla stvar nekoliko pojasniti.«

»Kaj naj pojasnim?«

»To svojo vnemo in navdušenje za povsem tujega človeka.«

»Tujega človeka...? Morda pa ni tako zelo tuj.«

»Tako? Pa ne da bi se že poprej poznala?«

»Na žalost sva se pred nekaj dnevi prvič videla. Sicer pa ne vem, zakaj naj ti sploh kaj razlagam in pojasnjujem. Na vlaku smo se videli. Potem sva hodila skupaj do koč. Tista pot je bila zelo lepa. Nekajkrat sva bila na sprehodu. To je vse.«

»O čem sta govorila?«

»Ponoviti pač ne bom mogla. Pripovedoval mi je o svojem domu, o materi in očetu, o hiši in polju...«

»In to naj ti verjamem?«

»Kakor hočeš. Ne smeš misliti, da se zagovarjam. Pri-povedujem samo, kako je bilo.«

»O čem ti je še govoril?«

»Zelo si radoveden. Razlagal je o sebi, o svoji službi, o delu, o ljubezni... Ti je to dovolj?«

»Zelo zanimivo je moralo biti!«

»Ne morem tajiti. Tudi lepo je bilo. Mnogo lepše kakor najin razgovor.«

»Lepo si me sprejela.«

»Če se prav spominjam, si s takimi ljubeznivostmi začel ti.«

»Ker sem videl, kako je.«

»Ti si čuden in smešen. Ta mladi sodnik bi se brez dvoma prav imenitno zabaval, ako bi vedel za vsebino naji-nega razgovora. Ne iz škodoželjnosti. Ničesar ni rekel, česar bi ne smeli slišati tudi drugi. Ničesar ni storil, čemur bi ti sam ne smel biti priča. Ve, kako je z nama.«

»Toda ti si vendar zagledana vanj.«

»Saj sem rekla, da se ne zagovarjam. Ne gre ti za to, da bi šele od mene zvedel resnico. Kdor je ljubosumen, vé resnico mnogo prej, kakor mu je bila razodeta. Tukaj je vsaka beseda odveč.«

»To ni bog ve kako ljubeznivo povedano.«

»Ko pa ne morem drugače. Tvoj način vpraševanja me žali.«

»Saj imam pravico, da zvem, kako je s teboj.«

»Sam veš, da kake posebne pravice nimaš. Nič ni bilo med nama, kar bi mojo svobodo omejevalo. Danes sem tega še prav posebno vesela. Še vedno lahko čisto mirno pogle-dam v oči komur koli.«

»To je res,« pravi fant nekam poparjeno.

»Da si pred ljudmi, ki naju poznajo, veljal za mojega fanta, to je pravica, ki sem ti jo dala, ker sem mislila, da si je vreden. Človek se utegne zmotiti.«

»Tako daleč sva že?«

»Ne daleč ne blizu. Dokler sem prosta, hočem imeti odprte oči. Če se bo kaj razbilo in zrušilo, bo uničeno za vedno. In kriv boš sam. Ne maram malenkostnega in ljubo-sumnega moža.«

»In jaz ne maram dekleta, ki ne ve, kaj se spodobi.«

»Potem je vse v redu.«

»Ali naj že kar nocoj odidem?«

»Kakor hočeš. Najbrž se ti ne bo ljubilo.«

»Nisem mislil, da me boš tako sprejela.«

»Nič se ne zavedam kake krivde.«

»Tem slabše.«

»Prav... Pojdiva sedaj v kočo.«

»Tebi je že dolgčas po spremljevalcu.«

»Vsekakor.«

Ob mizi pred kočo sedi gospod sodnik in se pogovarja z Anico.

»Sedaj bom imel več časa zate, Anica.«

»Res? Kako? Ali je gospodična odšla?«

»Ne, ni odšla. Pač pa je prišel njen ženin.«

»O, imenitno! Rada bi ga videla.«

»Pa ne kar takoj! Malo bo treba potrpeti.«

»Ali mi ga boste pokazali.«

»Menda boš kar sama uganila... Glej, pravkar prihajata.«

Otrok samo gleda in nič ne reče. Gospodična Helena se trudi, da bi kazala veder obraz. Celó smejati bi se hotela, pa se noče prav posrečiti. Ko gre mimo Anice, ji dene roko okrog vratu in jo potegne k sebi, potem pa gre zopet dalje proti koči.

»Prav žalosten ženin,« pravi otrok, ko sta s sodnikom zopet sama.

»Kako pa govoriš, Anica?«

»Ali ni žalosten?« se čudi dekle.

Oskrbnica prihaja na verando in vabi k večerji. V sobi je le malo ljudi. Novi gost sedi za mizo, kjer sta imela svoje

mesto sodnik in gospodična Helena. Deklè gleda skozi okno, čeprav ni nič posebnega videti.

»Dober večer,« pravi gospod sodnik.

Njegov pozdrav nič prav ne odmeva. Mladi gospod, ki sedi za mizo, ga menda ne mara slišati. Gospodična pa se obrne in gre sodniku naproti.

»Lepo, da ste prišli. Saj boste prisedli, gospod sodnik?«

»Prosim, če ne bom v napotje.«

»V življenju smo drug drugemu v napotje, pa vendar hočemo biti skupaj.«

Sedaj se zgane tudi mladi gospod.

»Prisedite, če se vam hoče. Bo dovolj prostora.«

Večerja ni posebno vesela. Gospod sodnik se trudi, da li ustvaril pravo razpoloženje, pa ne gre in ne gre. Pripoveduje zgodbe, ki jih je doživel po raznih planinskih kočah, govori o vsakdanjostih, pripoveduje šale, se smeje, a razpoloženja ni. Gospodična Helena se trudi, da bi bila vesela, pa se vse preveč bori s seboj. Posluša in vprašuje, a zaradi ledenega obraza užaljenega fanta ne more ostati mirna. Večer je pokvarjen, razgovor nemogoč. Vljudno si voščijo lahko noč in se ločijo.

»Ali ste še kam namenjeni nocoj,« vprašuje gospodična Helena.

»V kuhinjo na majhen razgovor,« odgovarja gospod sodnik.

»Dobro se imejte,« želi gospodična.

»Hvala in lahko noč!«

Pozna noč je. Planinska koča se je ogrnila v globok molk. Ni luči ne glasu. Nad trato in gozdovi se pne lepo in jasno zvezdnato nebo.

Gospodična Helena ne more spati. Ko je gospod sodnik odšel, sta ostala samá še nekaj časa v sobi. Razgovor je bil neprijeten in prazen. Fant je hotel popraviti svoje pre-nagljene besede, pa se je ob vsaki priliki zapletel v vlogo

človeka, ki očita in sumniči. Nič mu ni ugovarjala, kakor da je to sploh več ne zanima. Ko je menila, da je dovolj, je rekla »lahko noč« in odšla v sobo. Potem je dolgo časa sedela pri oknu in gledala v mirno in zvezdno noč. Ko je postalo preveč hladno, je legla v posteljo, zaspati pa ni mogla. Oči je uprla v strop, kakor da bi kljub temi hotela prodreti v zadnji kotiček prostora, ki mora biti priča njene žalostno vesele meditacije.

»Kaj se dogaja z menoj?« se izprašuje. »Ta ljubezen je mrtva. Vem to, tako gotovo vem, kakor gotovo živim in mislim. Morda sploh ni bila ljubezen. Takih prevar doživi človek dolgo vrsto. Nekaj mora priti, da se tega zave. Smešnost njegovega početja se mu mora prikazati v živi luči. Kakor se je meni danes... Ali res šele danes? Ali se ni zgodilo že v vlaku? Morda pozneje na poti proti vrhu? Ob jezeru? Ali šele danes v tistem temnem in tistem gozdu? Kdo bi to vedel? Jasno je, da je nekdo umrl. V mojem srcu je nanj samó neprijeten spomin. Tega najbrž nič več ne bo moglo spremeniti. Ali pa je to vse? Nekdo je umrl... Pa ni taka smrt navadno tudi novo življenje? Kdo živi? In komu? Ali ni vse to samo kratka počitniška zgodba, ki bo čez nekaj dni samo še spomin? Zakaj moja misel ne more strpeti ob onem mrtvecu, ki me je prišel pozdravit, da se potem za vedno poslovi? Ali bi ne bilo prav, ako bi ob tem mrtvaškem odru nekoliko bedela in mislila o sebi? Saj je moralo biti v moji glavi marsikaj narobe, prav tako kakor v srcu. Zakaj moram vedno znova misliti na človeka, ki ga pred nekaj dnevi sploh nisem poznala? Ali moreš v nekaj urah spoznati značaj in doumeti vrednost tako tujega človeka? Od kod je sploh prišel? Če je takšen, kakor ga gledam v svojih mislih, je le neka neresnična in nemogoča pravljica. Izjema, ki pa je ni mogoče pregnati v svet blaznih sanj, ker živi, govori, misli in se smeje, hodi z mano in me drži za roko. Izjema, ki nič ne zahteva, pa bi mu človek vso svojo usodo položil v roke in bi se nič ne bal. Izjema, ki je kljub

vsemu najbolj živa resnica. Morda ne živi zame... Bilo bi prelepo. Tudi ne vem, če bi mu mogla prinesli dovolj sreče. Sedaj šele vem, kako sem uboga. Nič ne pomaga, če si zakrivaš oči pred svojo lastno revščino. Mogoče nisva drug za drugega. Življenje vendar ni samo izlet, sprehod in razgovor, ki se skrbno izogiba vsake zoprnosti. Življenje je težko delo, vsakdanjost, razočaranje, trpljenje, očitek in molk... A kljub temu... Ne morem ven iz teh prijaznih vezi. Saj je smešno... On spi in sanja bog ve kaj. O mestu, ki je kakor paradiž, o tisti neznanki, ki mu je nekoč brez besede podarila en sam nasmeh, pa jo še danes išče. Kaj vem? Naj bo že, kakor hoče. Sedaj vem vsaj to, kakšen naj bi mlad moški bil, da bi se mogla do smrti zagledati vanj. Ta zavest je morda zelo dragocena. Tudi če bodo ostale te kratke počitnice samo vesel spomin, bom nekaj velikega rešila... Kako bo jutri? Bojim se slovesa, pa se ga hkrati zelo veselim. Zopet bova sama s sodnikom... Toda potem bo tudi to minilo... Ali bo res minilo? Ne morem spati, pa tudi misliti me je strah...«

Zunaj je lepa noč. Tiho in zvesto bedi nad gozdovi in tratami, nad domom in ljudmi. V njenem varstvu vse počiva ob vznožju božjega prestola. V njej se je umirila tudi gospodična Helena.

VI

Jutro je prineslo hladno slovo mladega, močno zaposlenega gospoda. Gospodična Helena mu je dala roko in nekam mrtvo rekla »zbogom«. To je bilo vse. Ostala je na verandi in brez bolečine gledala za odhajajočim fantom, ki mu je komaj še vedela ime. Nič se ni ozrl, da bi ga bilo treba še enkrat pozdraviti. Kmalu je izginil za ovinkom. Pustil je za seboj samo prazen stol in razmetano posteljo.

Gospod sodnik je vstal zelo zgodaj, davno pred tem pustim slovesom. Ko je gospodična Helena stopila na verando, je bil že daleč na jutranjem sprehodu.

Sedaj vstajajo tudi drugi gostje. Vse je še nekam zaspano in pusto. Težko je začeti kakšen pogovor, pa tudi molčati ni lahko, ako bi se rad rešil neprijetnega bremena.

»Anica, ali si kaj videla gospoda sodnika?«

»Danes še ne. Najbrž je odšel na sprehod.«

»Ali te ni nič povabil s seboj?«

»Ne, nič ni rekel.«

Dan obeta biti lep. Svet se ni nič spremenil. Vse je, kakor je bilo včeraj in ves ta čas. Helena tega ne čuti. Danes je zanjo vse brezbarvno in motno. Gozdovi so bolj ovira kakor pa zatočišče. Dom je prazen, čeprav skoraj nihče ni odšel. Poti vodijo v neznani svet in nič ne obljublja. Še otrok ti ne more pričarati nasmeha in veselja na obraz. Na verandi je prazno in dolgočasno. Soba je v neredu. Poleg tega je polna nekih nočnih senc, ki jih tudi jutranje sonce ni moglo pregnati.

Sicer pa je vseeno. Če hočeš ubežati, ne premišljuješ dolgo, kod naj kreneš. Vsaka pot je dobra, samo da vodi

nekam daleč, kjer se boš skril. Tudi če bežiš pred samim seboj, ni drugače.

Po poti, ki jo je brez premisleka izbrala, z gospodom sodnikom še nista hodila. Bilo je lepših in prijaznejših na izbiro. Danes je to brez pomena. Pot je dolga. To je edini občutek, ki se ga zaveda. Nič bi ne vedela povedati, kaj je videla. Nobenega glasu bi se ne mogla spomniti. Hlada, ki je zavaljen preko kolovoza, se izogne skoraj brez zavesti, da je treba preko neke ovire. Ali je že koga srečala? Menda ne. Prav tako se ni bati, da bi jo mogel kdo prehiteti. Pred vsem svetom je varna, le pred sabo ne.

V sredino tega mučnega molka se je izgubil človeški glas. Gospodični Heleni se vsaj tako dozdeva. Postoji in prisluhne. Res, nekdo se pogovarja. Tudi smeh je slišati, vesel, razigran moški smeh. Ali naj se obrne in gre nazaj? Zakaj le? Morda so drvarji, oglarji ali kaj.

Res so oglarji. Zdi se, da sploh nič ne delajo. Ob svoji zasilni bajti sedé in kadijo pipe. Tudi pijejo — vsi iz ene steklenice, drug za drugim, kakor je to običaj. Pa ne bodo vsi oglarji. Eden prav gotovo ni. Njegova obleka je čisto drugačna.

»Saj to je mladi sodnik,« pravi gospodična Helena sama pri sebi. »Mislil bo, da sem pridirjala za njim.«

Sedaj ne more več bežati. Sodnik jo je opazil in jo vabi v to nenavadno družbo. Ako ne gre, bo smešno, ako pa gre, bo prav tako narobe.

»Kaj pa delate tukaj?«

Vprašanje velja gospodu sodniku.

»Kadimo, pijemo in govorimo, kakor vidite,« meni sodnik, ki odgovarja za vse, čeprav vé, da je mišljen samo on. »Poleg tega tudi oglje žgemo. Sedaj potrebujemo še gospodinjo, ki bi nam z jedjo postregla.«

»Ali ste spremenili svoj poklic?« vprašuje dekle.

»Naš poklic je, da delamo,« trdi sodnik.

»In pijemo,« meni oglar, ki se je najprej znašel.

»Prisedite, gospodična,« vabi drugi.

»S pijačo vas ne bomo silili, ker bi se vam gabilo,« se smeje tretji.

»Saj še nam ne bo dovolj,« popravlja gospod sodnik, ki so mu prav v tem trenutku stisnili steklenico v roke.

Tukaj se nikomur ne mudi. Vse bo ob pravem času narajeno. V tej neizmernosti imaš občutek svobode in zložnosti.

Gospod sodnik pripoveduje o neki neznansko smešni pravdi, ki jo je z večšo roko vodil tako, da je nastalo čim manj neumnosti in škode. Umazani oglarji se smejejo, da odmeva daleč po prostranem gozdu. Gospodična Helena posluša in postaja vesela. Tako domače je v tej čudni družbi. Zopet je odkrila drobec življenja, ki ji prinaša nekaj novega. Še včeraj se ji je zdel njen sodnik precej salonski človek. Tega tudi pripovedovanje o domu, o polju in delu na njem ni moglo zabrisati. Kar je povedal, je bilo precèj visoko, morda celó za šolanega človeka pretežko. Sedaj vé, da je ta salonska govorica samó obleka za zadnji napor njegovih misli. Tako govoriš, ako hočeš prodreti v zadnjo skrivnost, za katero vsakdanjost sploh še nima besede. To, kar sliši sedaj, je govorica preprostih ljudi. Tako se je moral razgovarjati z očetom in materjo, sosedi, vaščani, delavci in z deco. Nič ne moreš dvomiti o njegovi zasidranosti v zemlji in v preprostih ljudeh.

Sodnikova zgodba je končana.

»Sedaj se bova z gospodično zahvalila za gostoljubnost, da vam ne bo delo zastalo,« pravi sodnik in vstane.

»Škoda,« menijo oglarji.

»Bilo je prav lepo,« zatrjuje gospodična Helena. »Srečno!« Sodnik in Helena se vračata.

»Povejte kaj,« pravi dekle, ko sta dovolj dolgo molčala.

»Kaj naj vam povem?«

»Kar koli! Povejte kaj o sebi!«

»Vam še ni preveč?«

»Ne. Povejte, kake slabosti imate; kake napake v značaju; vse, kar veste. Zelo potrebujem takega gradiva, da naredim red v svojih mislih in željah.«

»Tako? Nič ne razumem. Kako ste sploh mogli priti za menoj? Ali nimate več obiska?«

»Ne, poslovil se je...«

»Kdaj?«

»Danes zjutraj. Kmalu po vašem odhodu.«

»In se ne vrne več?«

»Ne.«

Sodniku ni čisto razumljivo, za kaj gre. Pa noče vpraševati. Reče samo: »A tako...«

»Kaj mislite o ljubosumnosti, gospod sodnik?«

V vprašanju je odgovor na sodnikov dvom.

»Da je zelo vsakdanja bolezen. Pa zato nič manj zoprna.«

»Je to vse, kar veste?«

»Ne, pa mi ni jasno, kaj prav za prav hočete vedeti.«

»Kako da ne?«

»Ker je to zelo zamotana in dolgotrajna bolezen. Navadno je tudi neozdravljiva. Če začneš o tem govoriti, ne moreš nehati. S tem je tako kakor z jetiko. Mnogo imen ima. In najhujša je vedno tista, ki se je lotila nas samih.«

»Torej je zelo hudo?«

»Ne vedno. Nekaj tega strupa je bistven del naše duševne hrane. Tako se baje vsi skupaj borimo z nekimi začetki jetike, ne da bi to postalo nevarno za naše življenje. Hudo je, ko se nevarnosti preveč živo zavemo. Takrat nas vsaka malenkost vznemiri.«

»Pustite medicino in govorite o ljubosumnosti!«

»Glejte, v življenju se vedno za kaj borimo. Nekaj hočemo imeti. Hočemo tudi, da bi bilo vse to povsem naše. Navadno si pomagamo z osebno lastnino, ki jo na tisoč načinov zavarujemo. Ko gre za ljudi, se nam take mrtve metode rade ponesrečijo. Ljudje so zelo svobodno in zelo premično premoženje...«

»O čem zopet govorite?«

»O ljubosumnosti vendar. Ljudje ne vedó, da ima ljubezen drugačne zakone kakor gospodarstvo. Zato se borijo za ljubljenega človeka kakor za pravično mejo med dvema njivama.«

»Kako bi vi naredili?«

»Kakšen primer imate v mislih?«

»Če bi človeku, ki ga imate radi, ne zaupali več?«

»Meni tedaj pomaga ponos.«

»Kako?«

»Tako: nekdo me ne mara več, ker je našel večji zaklad. Proti temu z moje strani ni več pomoči. Teoretično mu moram dati popolno svobodo.«

»Kako pa praktično?«

»Ne vem. Moral bi najprej nekaj podobnega doživeti. Zato je tudi moja teorija brez pravega pomena. Morda bi takrat na svoj ponos pozabil in bi bil prav tako smešen, kakor je tisoč drugih. Za zdaj se mi zdi takšen obupen boj nesmiseln. Ljubosumnost je nezaupanje. Zaupanja pa ni mogoče vsiliti z besedo ali s strahom. Če imam dovolj moči, lahko drugega zaprem, osámim, zastražim. Ljubezni mu ne morem zapovedati. Če misli najti drugod večjo srečo, sebi primernejšo in dragocenejšo, Bog z njim...«

»To je morda res samo teorija. V življenju je vse mnogo težje,« meni gospodična Helena.

»Že vnaprej sem priznal, da je tako. Vendar utegne biti v moji teoriji nekaj uporabne resnice. Vsaj to je gotovo, da nič ne rešimo, ako se osmešimo.«

»Ljudje mislijo, da bodo z očitajočo besedo vzbudili umirajočo ljubezen. Tudi cvetlicam zalivamo, da ne usahnejo.«

»Že. Le tega ne vem, ali smemo zalivati z octom ali morda celó s kako strupeno kislino.«

»Potem je zelo malo poti, da se taka ponesrečena ljubezen reši?«

»Malo. Morda ena sama. Z nekim dobrohotnim mirom pokazati, da nas tudi take nepričakovane smrti ni strah. Z nasmehom in s svobodo vzbuditi spoštovanje. Morda pa se drugemu le odpro oči. Ako se ne morejo, je vse izgubljeno.«

»To more veljati za zaljubljenca. Kaj pa naj naredita mož in žena?«

»Tudi na to sem že mislil. Vsaj tako od daleč. Mislil sem tudi na vse tiste vezi, ki sem jih svobodno sprejel, ko sem se odločil za svoj svetovni nazor. Zavedam se, da sem se neki svobodi odrekel. Zato s tem ne smem več mešetariti. Kar ni moje, ne more biti kritje dolgov, ki sem jih sam napravil...«

»Kaj bi potem naredili?«

»Tudi takó zakonska ljubezen ni stvar očitkov in praznih zapovedi... Rekel bi morda tako: Glej, v najinem življenju je neka težka zmota. Najbrž sva je kriva oba. Toda to je za nama in se ne dá več popraviti. Svobode si ne moreva darovati, ker je vsaj v tem nimava več. Premisliva vse pred očmi tistega, kateremu sva oba do konca odgovorna.«

»In če bi tudi to ne pomagalo?«

»Potem bi se zgodila nesreča, ki je grenka, pa ni najhujše na svetu. Mrtva ljubezen, mučeništvo, ki more imeti neki smisel. Vsaj s strani tistega, ki svoje vesti ni obremenil z novo krivdo...«

»S svobodo ni nič več?«

»Ne. Vsaka taka svobodnost je pot v sužnost. Toda ta zavest pride navadno zelo pozno.«

»Zelo strogi ste, gospod sodnik.«

»Včasih je strogost edina ljubezen, ki nam še preostaja. Zadnje znamenje, da preti nevarnost. Onstran je nesreča in smrt.«

»Prej ste rekli, da nasilna zapoved ljubezni ne more rešiti.«

»Nisem pozabil na svojo trditev. Tam je šlo za ljubezen, ki še ni ograjena; za simpatije, ki pravkar nastajajo. Ljudje

se šele iščejo, spoznavajo, tehtajo svojo in tujo vrednost. Brez svobode bi bilo vse prepuščeno nekemu strašnemu naključju.«

Gospodična Helena ne ve, kaj naj reče. Sodnik pa nadaljuje.

»Prva srečanja odkrijejo navadno samo drobec resnice. Ali pa je vse do konca zmotno. Človek se zelo rad predstavi s tujim imenom. Čez nekaj časa se pokaže, kakršen je. In potem pride razočaranje...«

»To je zelo res,« potrjuje dekle.

»Brez svobode bi bilo vse hudó usodno in zmešano. Ljudje bi se v tej tesnobi do smrti zmučili in zgrizli. Tisti, ki niso dovolj zgodaj ubežali svoji zmoti, doživijo svoje razočaranje šele v zakonu.«

»Takim bi svoboda prišla prav, ali ne?«

»Ne vem, če je to tako gotovo. Morda bi se v svoji lahkomišelnosti še bolj utrdili. Če bi ne bilo nekih trdnih življenjskih zakonov, bi utonili v svoji površnosti. Končno bi bili še bolj nesrečni. Nekaterim ljudem ni mogoče pomagati. Kot sodnik to le predobro vem.«

»Premnogo primerov vas ne doseže.«

»Imate prav. Najzanimivejši in najbolj boleči primeri te bolezni ostanejo v domači oskrbi. Ljudje trpijo drug ob drugem. Mogoče mislijo, da mora tako biti. Tujcem neradi govoré o svojem uboštvu. Sram jih je, da so tako slabo izbrali. Tolažijo se s tem, da tudi drugod ni bolje. Človek, ki je s svojo ljubeznijo doživel razočaranje, postane nezaupen nasproti vsemu, kar se imenuje sreča.«

»Tudi to je res,« meni gospodična Helena.

»Včasih je gotovo zelo hudo. Navadno pa se ljudje z življenjem pobotajo, še preden so doživeli kako resnično nesrečo. Vsakdanjost naredi križ preko najlepšega pričakovanja. Za to ni treba bog ve koliko let. Ljudje se z nekim klavrnim heroizmom odpovedo vsemu, kar je ljubezen obljubljala, pa ni izpolnila. Sprejmejo svojo malenkostno

usodo, kakor opravijo delo, ki jim je bilo naloženo. Vedó, da je treba živeti in delati. Tako si z neko smešno vdanostjo ustvarjajo svoj življenjski slog, ki je čudovita mešanica ljubeznivosti in očitkov, dobrohotnosti in škodoželjnosti, odpuščanja in maščevanja, lepote in umazanij. Take spremembe tvorijo dnevni red nešteti življenj, ki se nam dozdevajo morda celó lepa, ker marsičesa ne vidimo in ne zvemo.«

»Mnogo mislite o tem,« pravi gospodična Helena z rahlim začudenjem.

»Saj me prav osebno zanima.«

»Zakaj pa, če smem vprašati?«

»Zadnjega razloga ne poznam. Vem le, da mi je to vsakdanje mučeništvo bolj zoprno kakor tista velika razočaranja, o katerih ljudje navadno govorijo.«

»Tako?«

»Ne vem, zakaj. Čutim pa, da bi me to povsem ubilo. Vse je nekam majhno, smešno, bedasto. Nisi junak, a vendar trpiš. Ob zakonskih prepirih čutim malone neko telesno bolečino. Vedno se bojim, da se bo začela neka ogabna igra, kateri bom moral biti priča. Čeprav samo poslušam, se zdim samemu sebi ponižan in osmešen. S svojo nemočjo postajam del neke črede, kjer se živali med seboj grizejo in napadajo. Najrajši bi zbežal in na vse pozabil...«

»Vaša žena ne bo smela biti malenkostna,« pravi dekle in se komaj vidno smeje.

»Prav je, da to veste,« meni sodnik.

»Jaz? Zakaj pa? Ali mislite, da bi vam to moglo pomagati?«

»Mogoče. Moje življenje je še polno svobode. In vaše tudi.«

»Kaj pa govorite?«

»Ali sem kaj rekel?«

»Ne, nič,« pravi gospodična in ni videti nevoljna.

»Škoda...«

»Česa je škoda?« se smeje gospodična Helena.

»Tega, da si vse lepo tako radi skvarimo. In da izbiramo tako smešna sredstva, če hočemo sebi in drugim življenje zagreniti.«

»Ne razumem dobro,« meni dekle nekoliko neiskreno.

»Mislim, da bi morali dati svojim sporom in razprtijam neko monumentalnost. Saj je neumno, ako se zaradi malenkosti tako smešno zavržemo.«

»Ali menite, da bi bilo mogoče po tej poti kaj rešiti?«

»Najbrž že. Saj je velikih stvari zelo malo. Tako bi ne bilo prave priložnosti za nesporazumljenja in sovraštvo. Življenje bi bilo mnogo preprostejše. Sedaj pa je zmeraj vse v nevarnosti. V nekaj dnevih še poruši najlepši dom.«

»Včasih že en sam dan povsem zadostuje,« pristavlja profesorica. Iz njenih besed razbereš več, kakor je povedala. Dekle misli morda prav na svoj primer. Zato dodaja v pojasnilo in v zagovor: »Ali mislite, da bi se ob kaki malenkosti ne moglo odkriti neko spoznanje, ki ni več malenkost?«

»To je prav mogoče. Včasih nam je kaka majhna stvar zadnji dokaz, ki ga nič več ne more podreti. Vendar to ni v bistveni zvezi z najinim razgovorom.«

»Vem, da ni. Vendar me to sedaj bolj zanima.«

»Zakaj pa?«

»Ker sem vam še vedno dolžna svojo zgodbo.«

»V pogodbi to ni omenjeno,« pravi sodnik, ki noče biti radoveden, ker vé, da mu bo ta življenjska povest kar sama padla v naročje.

»Pogodba ni vse. Ne mislite, da mi je ta dolg kakšno posebno breme. Težje je to, da se nič pravega ne dá povedati. Morda bi bilo dovolj, ako bi rekla, da je vse od začetka do konca strašno vsakdanje in staro. Danes se tega zelo jasno zavedam.«

»Vsako življenje je zanimivost.«

»Vi boste morda res tudi v mojem kaj lepega našli, ker vse po svoje gledate in presoimate.«

»Ali nimam pravice do tega?«

»O pač. Saj to je najlepše.«

»Vidite! In mislim, da se samo po tej poti pride do resnice.«

»Resnica o človeku je včasih hudo dolgočasna in revna.«

»Kdor to vé, je že bogat. In tudi dolgočasen ni več. Kaj mi imate povedati po tem nepotrebnem uvodu?«

»Rada bi vam naslikala svoj dom, pa ne vem, kako... Moji starši imajo lepo hišo v trgu, ki je posebljen dolgčas. V hiši je trgovina, gostilna, mesarija in morda še kaj. Nikoli nisem mnogo razmišljala o tem, kako smo do vsega tega prišli. Zdi se mi, da je precèj podédovanega. Oče in mati sta nam ohranila, kar je bilo že njima izročeno. Hudo mi ni bilo, čeprav bi se o bogastvu tudi ne dalo govoriti. Z doma imam v prvi vrsti spomin na neprestano delo brez sprememb. Nekje v ospredju je zavest, da se je v naši hiši vsem nekam mudilo. Redkokdaj smo bili vsi skupaj. Vedno je imel kdo svoje delo in svoja pota. Toplote pravega doma nisem čutila. Oče in mati sta bila dobra z menoj. Tudi bratje in sestre. Ko ste mi vi pripovedovali o svojih ljudeh, sem skušala odkriti kaj podobnega pri nas doma, pa se mi ni prav posrečilo. Za trenutek se mi je dozdevalo, da sem priklicala svojo mater pred hišo, kjer me je čakala, da bi mi rekla resnično dobro besedo. Takrat sem vam to tudi povedala. Potem pa sem začela o vsem zopet dvomiti. Ko se vrnem, bom poskušala gledati z drugačnimi očmi. Pa mislim, da je za novo ljubezen že prepozno...«

»Nikoli ni prepozno. Še na smrtni postelji ne. Toda to je v vašem primeru brez pomena.«

»Kako?«

»Ker nove ljubezni treba ne bo. Samo nekoliko jasnejše zavesti, da imate dom in v njem mnogo lepega. Vse drugo

bo prišlo samo od sebe. Takrat, ko boste najmanj pričakovali. Pravi dan in pravo uro.«

»Ne vem. Obzirni hočete biti, zato ne marate govoriti o težavah. Saj je tudi to lepo.«

»Za to besedo pa res ni bilo treba obzirnosti in olepšavanja. Dokaz za resničnost mojih misli ste vi sami.«

»Kako pa naj to razumem, da ne bo narobe?«

»Tako, kakor sem povedal in mislil.«

»Ali ne bo prav to nápak?«

»Verjemite, da ne. Saj veste, da nosimo vsak svoj dom s seboj. V naših mislih je, v našem govorjenju in vedenju. Če ga hočemo zatajiti, moramo zanikati sebe. Tega pa ne delamo radi.«

»Včasih je čisto drugače.«

»Izjeme me tokrat ne zanimajo. Toliko ste mi povedali, da bi moral čutiti, ako bi bili izjema. Sicer pa mislim, da mi niste nameravali govoriti o svojem domu.«

»Sprva gotovo ne. Po vašem pripovedovanju pa se mi je začelo dozdevati, da bi morala tudi tó povedati.«

»Ni prav, da se preveč oziram na druge. Povejte tako, kakor bi povedali, če bi me ne bili slišali.«

»Potem bi sploh ničesar ne rekla. Pa ne vem, če je bila to vaša želja.«

»Prav gotovo ne.«

»Hotela sem vam povedati, kako sem našla svojo življenjsko srečo.«

V besedah je nekaj grenke ironije. Gospod sodnik vé, za kaj gre, in nič ne poizveduje. Potem dekle samo nadaljuje.

»To veliko doživetje se je danes zjutraj za vedno poslovilo. Še v spominu ne bo pravega mesta zanj.«

»Prenagle sklepe je treba včasih popravljati in spreminjati,« meni sodnik, ki zopet trga vršičke nekega grma.

»Vi bi radi, da bi to trditev popravila?«

»Ne, prav jaz bi si želel, da bi vam sedanja trdnost ostala.«

»Zakaj potem prihajate z dvomom?«

»Ker se bojim, da te jasnosti čez nekaj dni ne bo več. Ko boste prišli s planin, bodo ti najini razgovori strašno daleč. Kar pa je tako daleč, zelo rado zatone v pozabljenje.«

»Ali vam je res kaj na tem, da bi vse to ne prešlo?«

»Danes je ta želja najbolj živa.«

»In kako bo v bodočnosti?«

»Bodočnost ni povsem odvisna od sedanjosti.«

»Vem, tudi v tem ni mogoče ničesar izsiliti. Saj tudi nimam pravice do take radovednosti. Rajši vam povem, kar vem o svoji ljubezni.«

»Ali lahko kar takóle v ednini govorite?«

»Prav za prav ne. Bilo je več simpatij, ki pa niso vredne besede. Tako utegnejo biti študentke zaljubljene v svoje profesorje, ne da bi častitljivi gospodje za to sploh vedeli. Pred leti sem čakala na prijazno besedo enega svojih tovarišev, ki je bil bolj pameten in duhovit kakor vsi drugi. Najbrž sem se mu zdela preneumna in se še zmenil ni zame.«

»To ni bilo posebno hudo.«

»Ne, res ne. Bila sem samo nekoliko nevoljna. Jezilo me je, da za moje navdušenje niti vedeti ni hotel. Potem sem se čisto umirila in sem bila vesela, da je vse to nebogljenost šlo že mimo. Prišla sem do spoznanja, da sem bila še hudo mlada...«

Vračata se s tega čudnega jutranjega sprehoda. Gozd je brez zanimivosti. Pot je prav toliko dolgočasna, da ne vzbuja posebne pozornosti. Glas ptic se izgublja v samoti, ki ne skriva nič posebnega. Sodnik in gospodična Helena samo hodita in govorita. Nič ne bosta mogla povedati, kaj vse sta videla med potjo. Še sonce hodi nekje po tujih cestah, kakor da je izgubilo sled za njima.

»Kar se je zgodilo nekaj let pozneje, je že začetek one klavrne povesti, ki se je te dni končala. Nikakega velikega hrepenenja nisem čutila, nobene nujnosti, nobene ne-

premagljive usodnosti. Videla sem, kako se druga dekleta za tako zvano ljubezen trgajo, pa se mi je zdelo zanimivo in zabavno. Bilo me je sram, da sem tako brez vsakih simpatij. Svoboda mi je postala breme; samota me je mučila. V vsaki družini, na vsakem izletu, ob vsakem zanimivejšem obisku sem na nekoga čakala. Takrat bi si seveda vsega tega ne upala povedati. In sem doživljala tisočkrat premlaćeno zgodbo. Vsako prijaznost sem si razlagala po svoje. Razgovor, ples, samotna pot, vse je moglo voditi v tisto neznano deželo, kjer je tako, kakor sam hočeš. V tem razpoloženju je dovolj, da se nekdo nekoliko prijazneje ukvarja s teboj in da ti ni po zunanosti zoprno. Vse drugo ostane tajnost na obeh straneh. Iz tega potem požene ljubezen kakor plevel na zorani njivi. Prišel je, zanimal se je zame, plesal je z menoj; hodili smo na izlete, prihajal je na dom, da so ga mogli spoznati tudi moji domači. Nič velikega se ni zgodilo. Mislila sem, da mora vse tako biti. O njegovih napakah spočetka nisem razmišljala. Najbrž sem jih prezrla, kakor se pri zaljubljenih rado dogaja. Če je bilo kaj narobe, sem hitro našla kako opravičilo, ki mu je bilo v prid. Pozneje sem ga teže zagovarjala. Vedno bolj se mi je odkrival v njem človek, ki je bil tako malo podoben tistemu, ki sem si ga na tihem kljub vsemu želela. Začela sem se zapletati v neko mrežo, ki sta jo pletli okrog mene resnica in laž. Sram me je bilo, da se more človek tako motiti. Njega bi bila lahko kar pustila, sebe nisem mogla. To je morda najtežje. Dozdevalo se mi je, da bom s tem bolj ponižala sebe in svoj ponos, kakor pa njega. Zato sem čakala. Upala sem, da se bo stvar sama od sebe razbila. Ko s tem nisem mogla več računati, sem si začela dopovedovati, da je življenje pač tako in da drugače ne gre. Bolj vneto sem raziskovala svoj značaj in sem bila kar vesela, ko sem odkrila dolgo vrsto hib. Mislila sem, da bodo dovolj veliko maščevanje za razočaranje, ki sem ga doživela. V tem razpoloženju sem zbežala na planine. Vse drugo veste.«

Sodnik je bolj tih, kakor je gospodična pričakovala. Ne govori in se ne smeje. Igra se z zelenim listjem, kakor da čaka še na kako pojasnilo. Zdi se, da je v zadregi.

»Ali bi radi kaj vprašali,« meni gospodična Helena.

»Ne vem, kako naj rečem. Vsega, kar poveste, sem vesel.«

»Radovedni pa niste?«

»Tega bi si ne upal trditi.«

»Kaj potem?«

»Moje vpraševanje bi se lahko zdelo bolj sebično, kakor bi smelo biti. Nekaj kamenjanju podobnega. Saj gre za mrtvega človeka. Dovolj je, da ste ga sami pokopali.«

»Ne morete ubežati odgovornosti,« se šali profesorica. »Bili ste na pogrebu. Mislim, da ste tudi njegovo smrt za nekaj tednov pospešili.«

»Tako?«

»Zakaj se čudite?«

»To je le zaradi lepšega, kakor pravimo.«

»Ali imava še daleč do doma?«

»Do kakega doma?«

»Zopet nočete razumeti. Ko sva se prvi dan planinski hiši toliko približala, da sva jo mogla videti, ste rekli, da nama bo za nekaj časa dom.«

»Ni več daleč do tja.«

»Ali ste prepričani o tem?«

»Sem.«

»Se ne bojite, da ste se zmotili?«

»Ne.«

»Saj je mogoče, da sva oba zašla. Pot se mi zdi čudna. Ljudje menda ne hodijo radi tod.«

»Nama je prav malo mar. Sedaj gre samo za naju.«

VII

Dnevi hitreje potekajo, kakor bi smeli. S seboj odnašajo mnogo lepega. Zavetišče v planinah postaja res nekaj dómu podobnega. Na zunaj se ni sicer nič spremenilo. Mlada človeka, ki jima to pozno poletje spleta takó svojevrstno zgodbo brez pravih zunanjih dogodkov, se držita nenapisane pogodbe prvega dneva. Za sodnika je mlada profesorica še vedno nevesta nekoga drugega. Saj je tudi on prepričan, da za tistega zaposlenega človeka ne bo nikoli več mesta v njenem življenju. Toda to še ni dovolj, da bi smel sam stopiti na izpraznjeno mesto. Poleg tega z besedami tako malo uredimo. Nove obljube so le prerade nadaljevanje prejšnjega razočaranja. Ploha besed je za ljubezen prav taka nesreča kakor toča za žito na polju. Sodnik vse to le predobro vé. Gospodična Helena prihaja prav tako do istega spoznanja. Sicer pa so zunanji dogodki precèj brez pomena. So le okvir za srečanja in doživetja, ki nastajajo po svojevrstnih zakonih v človeških dušah. Spoznanja, ki prihajajo iz teh zadnjih osnov našega bitja, so trdnejša kakor mreža slučaja, ki nas je za nekaj dni ujela v svet svojih burnih zanimivosti.

Mlada človeka sta kljub vsej lepoti svojih počitniških dni venomer v neki zadregi, ki se je čisto rahlo tudi zavedata. Zdi se, kakor da jima je sreča preveč misli in želj nasula v naročje. Sedaj ne vesta, kaj naj iz vsega tega prečudnega cvetja naredita. Ali samo čisto preprost šopek, ki ga bosta ob slovesu mali Anici podarila za spomin? Ali pa morda poročni venec za gospodično Heleno, ki je bila vse predolgo nevesta drugega, da bi ne čutila zelo vidne zadrege. In sedaj lega na to kratko doživetje še senca slovesa, ki ga ni mogoče

zadržati. Gospodično kliče materin dom. Ne zaradi domotožja. Saj je postal v teh kratkih dneh skoraj neka neresnična pokrajina, kjer človek nikogar nima in ničesar ne išče. Kar kliče, je le vez oblube, ki je bila dana, ko ni bilo nobenega upanja, da bo bivanje na vrhovih Pohorja posebno razvedrilo. S pisanjem in pojasnjevanjem se take stvari vedno bolj zamotavajo. Sodniku se sicer še nikamor ne mudi. Toda čisto jasno je, da tako letovanje ne sme večno trajati. In le prečesto je takó, da je ravno slovo tista zadnja lepota, ki sta jo dva mlada človeka najbolj pričakovala, ker skriva v sebi zadnje razodetje pravega čustvovanja. Ob slovesu damo vse, kar nam je še preostalo, pa je bilo pred Bogom in pred ljudmi naša najbolj dragocena lastnina. Zato si kljub vsej lepoti bližine nekaj slovesa iskreno želimo.

»Ali bo jutri lep dan,« vprašuje gospodična Helena, ko gledata s sodnikom večerno zarjo.

»Zakaj vprašujete,« pravi sodnik, kakor da sluti za besedami še nekaj drugega.

»Ker moram domov... Obljubila sem in jutri zjutraj odidem.«

Nekam težko ji gredo besede iz ust. Njene oči vprašujejo, kaj misli sodnik.

»Ali res morate?«

»Res. Čakajo me, čeprav me nihče ne potrebuje.«

»Rekel bi, da še ostanite, pa imam zelo rad svobodo. Tudi drugim nerad mešam njihove načrte.«

»Včasih se vam to brez posebnega truda kljub vsemu posreči. Ali ne?«

»Tega sem vesel in prevzemam vso odgovornost. Svobodo pa vendarle cenim. Zato vas bom jutri brez vsakega ugovora pospremil daleč v dolino. Ne do konca. Potem bi me želja po družini utegnila zapeljati prav do mesta.«

»Ali bi bila to taka škoda?«

»Škoda? Ne. Saj mi ne gre za planine, ki bi se jim moral odreči. Zdi se mi, da mi ne morejo ničesar več dati.«

»Zakaj torej?«

»Mislim, da mi bo ta prazni mir zelo potreben. Ko boste odšli, bo marsikaj drugače. V planine bo prišel zelo preprost gost, ki mu pravimo ‚vsakdan‘. Do sedaj je bil praznik.«

»Ki ste ga vi priklicali.«

»Brez vas bi ga ne bilo.«

»Mislim, da močno pretiravate. Vi nosite praznik s seboj. Vse drugo je slučaj.«

»Če bi tako mislil, bi to mirne duše tudi priznal. Za to sem dovolj odkrit in domišljav.«

»Včasih pa morda le kako trnovo resnico pokrijete z lepimi rožami.«

»Že. A tokrat je nisem. Slučaj ni nič. Slučaj je revež, za katerega se skrivamo, dokler si svojih simpatij ne upamo imenovati s pravim imenom. Potem ga ne potrebujemo več.«

»Vi ga menda sploh nočete vzeti v službo... Povejte, kaj boste delali, ko ne boste več spremljevalec. Jutri, po jutrišnjem, vse te dni, kar boste še tu?«

»Ne vem. V kuhinji so mi prav naklonjeni.«

»To bo premalo.«

»Morda bom še enkrat pregledal poti, koder sva hodila. Drugič je vse bolj resnično.«

»Bolj resnično kakor prvič? Ali ste o tem trdno prepričani?«

»Včasih je tako. Bolj resnično je, lepše pa prav gotovo ne.«

»Saj ima tudi lepota pravico do življenja.«

»Le da brez resnice včasih vse prezgodaj umre.«

»Proti smrti ni zdravila... Ali greva še enkrat skupaj proti gozdu? Kakor sva šla prvi večer.«

Noč. Mirna, svetla, nekoliko hladnejša, kakor so bile prve. Gospodična Helena gleda skozi okno svoje sobice v temne gozdove in v skrivnosti, ki so tam doma. Spati ne

more. Ta zadnji večer je treba zbrati vse spomine, z besedami in željami vred. Treba je urediti sobo in srcé. Oboje je v vidnem neredu. Slovo njenega fanta je že daleč v preteklosti. Izgubilo je jasnost in grenkost. Nič več ne boli. Dnevi, ki so sledili, so bili polni nekih majhnih, na videz brezpomembnih zgodb brez dogodkov. Nekaj dolgih in kratkih izletov je bilo vmes. Še enkrat sta šla s sodnikom v smeri proti jezerom, pa nista prišla do njih. Bila sta na Klopnem vrhu in na Kolovozih, ki vodijo v najbolj nenavadne globeli. Vedno je bilo kaj novega. Včasih sta se nenadoma drug drugemu začudila, včasih pa skupaj molčala, kakor da vesta vse in da sedaj prisluškujeta nekemu daljnemu glasu, ki ju vabi in obeta več, kakor življenje navadno more nuditi. Bilo je tako lepo, da se je dozdevalo kar neresnično in nemogoče. Le redkokdaj sta koga srečala. Zato sta pa vsakogar s posebnim veseljem pozdravila. Turiste, voznike, oglarje, drvarje. V teh nepreglednih gozdovih ti je vsak človek bližji, čeprav skoraj nič ne veš o njem in se ga v prvem trenutku morda celó ustrašiš.

Nekaj dni je bila megla in tudi deževalo je. Tedaj sta ostajala v koči, igrala in govorila z ljudmi. Dolgočasno ni bilo. Zelo sta se navadila drug na drugega. Zdi se ji, da bi se s tem mladim človekom ne mogla prepirati. Nobena njegova beseda ni taka, da bi vzbujala odpor, čeprav morda mnogo več zahteva in trdi kakor tisti vsakdanji razgovori, ki nas navadno razburjajo. Povsod so še neka vrata, ki vodijo v svobodo. V tej svobodnosti se ti morda ne odkriva svetnik brez slabosti in krivic. V tem človeku je vse zelo vidno, tudi napake. In prav to je privlačno. Čutiš, da je za vsem toliko plemenitosti in iskrenosti, da bi te ne smelo biti strah za neko lepo srečo, ki je v življenju dveh ljudi potrebna. Za začetek je to dovolj. Več ne smeš in ne moreš zahtevati. Vse drugo mora tvegati ljubezen.

Kaj bo prineslo zadnje jutro? Ali bo prišla s slovesom tudi zadnja jasnost? Čudno je, da ljudje toliko pričakujemo

od navadne besede. Saj je lahko kaka zgodba čudovito lepa, a če ni vse do konca izgovorjeno, smo nemirni in čakamo samo na zadnje pojasnilo.

Na nebu se je utrnila zvezda. Sredi pota je njena luč ugasnila. Nobenega znamenja ni več. Nič več ne veš, od kod je prišla in kam se je zopet izgubila. Morda je to srečanje samo takšen lep utrinek... Samo luč, ki je zagorela, pa je zopet ugasnila. Ne, saj skoraj ni mogoče. Tudi za srečo mora biti v življenju nekoliko prostora. Kljub vsej minljivosti, kljub umiranju in hiranju mora biti nekje nekaj lepega in trajnega.

Gospodična Helena je pripravljena za pot.

»Zbogom, Anica!«

»Zbogom, gospodična!«

Dekle čuti, da ji je sedaj tudi otrok naklonjen. Nevolja prvega dneva je po tisti poti v Vitanje čisto splahnela.

»Ali boste še kaj prišli?«

»Bom. Saj je bilo zelo lepo pri vas.«

»Potem pa na svidenje!«

Gospod sodnik stoji na verandi in poje neko znano pesem.

»Ali mislite res z mano?«

»Saj sem obljubil.«

»Res, obljuba dela dolg. Zdi se, da svoje dolgove zelo skrbno plačujete.«

»Lažje in prijetnejše s posebnim veseljem.«

»Če hočete, bi lahko šla.«

»Niste nič pozabili?«

»Kje?«

»Tukaj v tej hiši. Saj boste profesorica in imate pravico do pozabljanja.«

»Ne, pozabila nisem nič. Morda sem kaj izgubila.«

»Se bo že našlo.«

»Glejte, da ne pride v napačne roké.«

»Ali bo treba vrniti?«

»Kaj takega ne vračamo, ampak várujemo in ne mečemo stran.«

»Potem je vse v redu in lahko greva.«

Vračata se po poti, po kateri sta prišla.

»Ali sva res že kdaj hodila tod,« vprašuje gospodična.

»Sva, čeprav se tudi meni dozdeva precej drugače.«

»Mislite, da je z vsako potjo takó?«

»Morda. Za eno vem, da bi bila v obratni smeri strašno čudna in neresnična.«

»Katero mislite?«

»Življenjsko. Mislite si, kako bi bilo, če bi mogli pogledati nazaj prav do otroških let. Ne samo v spominu. Tako da bi svoja leta še enkrat doživljali, samo v obratni smeri.«

»Kakor včasih v filmu. To bi bilo vsekakor hudo smešno. Na srečo to ne gre. Marsičesa bi nam bilo neizmerno žal. Saj bi bili vedno bolj ubogi, nebogljeni in neumni...«

»Včasih bi nam tudi taka narobe pot prav prišla. Otresli bi se napak, ki smo jih v dolgih letih naredili.«

»Kljub temu bi ne hotela. Človek brez napak ni več posebno zanimiv. Naj ostane, kakor je.«

»Kdor jih nima, lahko tako govori.«

»To ste zelo boječe izgovorili. Pa bi morali še tiše, da bi res nihče ne slišal.«

»Kako daleč me nameravate še spremljati?«

»Ne vem. Danes se mi prav nikamor ne mudi.«

»Zelo daleč boste imeli nazaj.«

»Pot nazaj me za zdaj nič ne zanima.«

»Potem je vse v redu.«

»Morda bi vam moral še mnogo mnogo povedati.«

»Morda? Ne veste za gotovo?«

»Ne. Nikoli nisem prav vedel, koliko je treba povedati. V šoli so zahtevali vse in sem zato malone vse povedal, kar

so nam kot neusahljivo modrost zaupali. To je bilo lahko. V življenju pa nisem nikoli našel prave meje. Včasih povem preveč, včasih premalo. In se mi dozdeva, da sem zgovoren, ko si ljudje želijo, da bi molčal, in molčeč, ko morda čakajo na mojo besedo. Tudi vi ste morali imeti enak občutek.«

»Tega niste prav povedali. Saj veste, da mi je bilo v vaši družbi zelo lepo.«

»Prav zaradi tega ste najbrž marsikaj pogrešali.«

»Res je, da vas včasih nisem povsem razumela. Takrat sem si morda res želela jasnejše besede, bolj vsakdanje in mogoče tudi manj premišljene. Toda to ni vaša krivda.«

»Krivda najbrž res ni. Pač pa navada, ki jo imam še iz svojih študentskih let.«

»Zopet se mi dozdeva, da ne razumem,« pravi dekle.

»V tistih letih sem se zelo bal vsakega ponižanja. Mi-slim, da ni bil to kakšen bolesten ponos. Bornost mojega doma me je težila in včasih resnično mučila. Vedno se mi je dozdevalo, da so v raznih življenjskih stvareh drugi pred mano. Boril sem se proti vsemu temu, a samo z znanjem. Vedel sem, da me samo to more rešiti pred popolno brez-pomembnostjo. Ta strah sem prinesel tudi v vse svoje mla-dostne simpatije. Vsaka ljubezen se mi je zdela neresnična, skoraj nemogoča. Zato sem samo čakal. Hotel sem jasnosti. Nisem vedel, da moram sam jasno govoriti, priznati, tvegati in morda kako priznanje celó izsiliti. Zato sem bil najbrž zelo smešen. Tako sem čakal na pismo, namesto da bi ga bil napisal in odposlal. Čakal sem na tuje priznanje, namesto da bi si sam upal z besedo na dan. Čakal sem na poljub, pa iz vsega ni bilo nič. Danes vem, da ni moglo biti drugače. Sedaj marsikaj zelo dobro razumem, čeprav še vedno prav tako narobe ravnam. To človeku za vedno ostane.«

»Meni se zdi to zelo lepo,« se smeje gospodična Helena.

»Zakaj pa, če smem vedeti?«

»Saj najbrž ravno zaradi tega govorite svoj jezik in imate svoj svet. Morda ste res kako majhno doživetje s svojim čakanjem zamudili. Posebna nesreča pa to prav gotovo ni. Danes se mi dozdeva, da je velika življenjska sreča zgrajena prav iz takih zamujenih malenkostnih ljubezni. Dobro je, da gre toliko praznih zgodb mimo človeka.«

»Ali mislite, da je to kako poroštvo za drugačno srečanje in za večjo srečo?«

»Poroštvo nemara ni. Lahko pa je ara, ki je vsaj nekakšna obljuba. Predolgo čakati seveda tudi ni treba.«

»In kdo naj dá znamenje?«

»Vi sami ga boste dali, ko pride čas za to. Rekli boste besedico in bo urejeno.«

Sonce se svetlika skozi vejevje temnih gozdov in se igra z dekletovimi lasmi in očmi.

»Lasje so se vam vneli, gospodična Helena.«

»Res? Nisem mislila, da táke stvari sploh opazite.«

»Opazim več, kakor povem. In bolj jasno, kakor morem razložiti.«

Svet se počasi odpira. Videti je doline, ki segajo zelo daleč, polja in redko posejane kmetske hiše. Tudi ob cesti je tu in tam kako poslopje. Pot sama pa je včasih zelo ozka in slaba. Takrat ni toliko prostora, da bi mogla dva človeka hoditi vstric.

Ob nekem ovinku sodnik naenkrat obstane in se obrne nazaj. Dekle ne more vedeti, kaj je pred njima.

»Kaj pa je?« vprašuje in se smeje.

»Vprašajte rajši: kdo je?«

»Kdo je, ki ovira najino pot?«

»Njegovo veličanstvo človek.«

Sodnik se toliko umakne, da je pogled prost. Na cesti pred njima stoji prav majhen otrok, ki v zadregi ne ve, kaj naj stori.

»Pa je precej umazano in zanemarjeno,« popravlja gospodična Helena, ko si je mogla ta čudež malo natančneje ogledati.

»Ne glejte na zunanost!«

»Kaj hočete! Tako smo navajeni.«

»Vi boste profesorica in se boste s tem veličanstvom mnogo ukvarjali.«

Otrok, ki stoji pred njima, ima gotovo še zelo majhen besedni zaklad. Morda ga še sploh nima. Bog ve kam je namenjen. Morda koga išče. Ali pa ga je zvalila prva radovednost, prva nezavestna žeja po velikem svetu. Gospodična Helena ga vprašuje po imenu in domu. Otrok pa je vedno bolj začuden, zmeden in vedno bliže joku. Nenadoma se požene v beg in se skoraj zavalj po tleh.

»Zakaj ste mi ga tako čudno predstavili,« vprašuje dekle.

»Kar tako mi je prišlo na pamet. Besedo sem nekje pobral. Mislim, da je iz nekakšne živalske zgodbe, v kateri nastopa tudi človek.«

»Je to vse?«

»Skoraj vse. Bila je res samo domisljica. Danes bi ne bil rad vsiljiv inštruktor, čeprav vem, da bi se o tem dalo narediti dolgo predavanje. Sedaj ni čas za to. Sonce sije, lepo je in vi greste domov.«

»Domov grem. Zares. In nič ne vem, kako bo doma. Vem samo, da mi bo dolgčas. Nazaj v planine si bom želela.«

»Pa pridite!«

»To je minulo. Povabili ste me šele za prihodnje leto.«

»Takrat nisem vedel, da bom imel priliko še za eno povabilo.«

»Potem ste pač nekoliko iznenadeni?«

»Če je iznenadenje, je vsekakor zelo prijetno. Za taka začudenja sem svoji življenjski usodi vedno na voljo.«

Gospodična Helena se samo smeje in nič ne reče. Njune počitnice so enota, ki je ni mogoče trgati. Rajši sprejmeš poklon, ki te spravlja v zadrego, kakor da bi ugovarjal.

Tukaj pušča gozd nekoliko življenjske pravice tudi njivam, travnikom in tratam. Ne daleč od ceste je zopet svojevrstna pohorska hiša. Na vrtu pred domom stoji dekle in poje. Besedilo in napev je mogoče dobro razložiti. Mlada človeka za hip prisluhneta in se spogledata.

»Ti boš pozabil kmalu na mé,
jaz pa nikol' na té.«

»Napačno in čisto narobe,« pravi sodnik.

»Napev ali besedilo?« vprašuje dekle.

»Besede...«

»Kako?«

»Ker ne bo res. Ona bo pozabila.«

»Motite se, gospod sodnik. Ona ne bo mogla pozabiti. Morda ima pesem vendarle prav.«

»Verjemite mi, da ne. Ali hočete kako trdnejše zagotovilo?«

»Hvala! Beseda je čisto dovolj.«

Danes je pot očitvidno prekratka. Sodnik je že globoko pod vrhom. Res bo imel daleč nazaj. Gospodični Heleni se ne mudi preveč. Tudi njej je žal za vsak korak, ki ga naredita. Zato se ustavljata in gledata preko globeli, trat in gozdov. Opazujeta drevesa, hiše in njive. Od daleč prisostvujeta delu na polju, žaganju lesa v gozdu, pesmi kose na travniku. Domišljujeta si, da poznata rastline in živali, ki jim nikoli nista vedela imena. S samotnim popotnikom, ki gre v hribe, se pogovarjata vse predolgo.

»Gospodična Helena, ob tej naglici boste prav gotovo svoj vlak zamudili.«

»Saj to hočem. Zadnjega bom že še ujela.«

»Dobro, da vem,« meni sodnik. »Računajte še s tem, da se bo moja ura zdaj zdaj ustavila.«

»Potem morate še sonce ustaviti.«

»Dovolj bo zavesa, ki jo tkè gozd.«

Od ceste se cepijo kolovozi in poti. Nič posebnega ne obetajo in vendar je drobec skušnjave na vsakem križpotju.

»Tod bi lahko šla, da bi vi svoj vlak bolj gotovo zamudili,« pravi sodnik ob nekem stranskem kolovozu.

»Pojdiva,« pravi gospodična razigrano.

Pot sama niti ni posebno slaba. Vodi pa mimo samih smrek in grmovja nekam v notranjost gozda.

»Daleč ne bova šla,« meni sodnik. »Lahko bi zablodila bog ve kam.«

»Glejte, tam je nekaj dreves z lepo senco. In še nekaj razgleda bo. Tam se ustaviva in počakava, da gre vlak mimo.«

»Lepo. Tukaj bi naju do sodnega dneva nihče ne mogel motiti s svojo navzočnostjo.«

»Ali niste zadnjič tu nekje govorili o svojem drvarju in o tisti krvavordeči roži?«

»Ne bo daleč do tja. Vendar vas ni treba biti strah. Drvar je medtem umrl.«

»Ali je bil kdo ob njegovi smrtni postelji?«

»Da. Dekle, ki ga je najmanj pričakoval, je našlo pot do njegovega doma.«

»Umrli je, ste rekli?«

»Umrli je. Tiho in z nasmehom, ki ga prinaša pravo spoznanje. To je bila zelo vesela smrt. Sedaj bo živel.«

Velike, košate smreke varujejo majhen kos zemlje pred preveliko vročino. Sto let so čakale na svoja mlada gosta. Pripravile so streho, pa tudi okno v svet.

Gospodična Helena je razgrnila plašč po tleh in sedla nanj. Gospod sodnik stoji ob mogočni smreki in gleda v dolino.

»Kaj vidite, gospod sodnik?«

»Gozdove, travnike, njive, hiše in nebo nad vsem. Tam nekje mora biti mesto in z njim drobec velikega sveta.«

»Ta veliki svet me zdajle nič ne vabi. Zdi se mi, da bi lahko večno živela brez njega.«

»Kaj pa bi si želeli, če bi se vam mogle želje uresničiti?«

»Oh, nekaj zelo velikega in težkega.«

»Res?«

»Hotela bi še enkrat v šolo. V šolo, kakršne morda na vsem svetu nikjer ni. Nekoliko bi morala biti podobna temu, kar sem doživela v teh zadnjih dneh. Z nekim dobrim, dragim in pametnim človekom bi rada hodila po dolgih poteh. Vse bi še enkrat razmislila. Dom bi si poiskala. Iz mrzle, tuje hiše, kjer sem se rodila, bi poskušala narediti majhen čudež. Naučila bi se ljubezni do matere in očeta. Brate in sestre bi prvič prav sestrsko pozdravila. Pri vsem tem bi morda mislila že na svoj bodoči dom. Da bi potem ne bila tako strašno uboga in otročja... Ali niso to velike želje?«

»So. Vendar...«

»No, kaj hočete reči?«

»Kdor vse to tako dobro vé, je v taki šoli že bil.«

»Ali potem ničesar več ne potrebuje?«

»O, vedno kaj potrebujemo. Nešteto stvari in ljudi. Toda to ni važno. Misel na tisto šolo, ki si jo želite, vam bo že sama šola.«

»Morda pa le niste čisto do konca razumeli. Pozabili ste, da sem govorila o človeku, ki bi naj bil učitelj. Brez njega bi me šola najbrž niti ne zanimala več.«

»Da se ne boste varali v njem. Kdo vam je porok, da res kaj vé o pravi modrosti?«

»Oh, marsikaj. Oči, obraz, besede, obzirnost, plemenitost, dobrota... V tem se ni mogoče motiti.«

»Ali ne sodite prenašlo?«

»Ne, gospod sodnik. Danes nisem več majhna in neumna deklica, ki bi se lahko verjeto zaljubila v svoje lastne sanje. V marsičem bi se še mogla varati, v tem edinem ne

več. In če bi v tej življenjski šoli res ne bilo tako, kakor sem rekla, bi vedela, da sem vsega sama kriva.«

»Zelo zanimiva in pogumna vera je to.«

»Pustite mi jo. Saj ste vi edini, ki jo more razumeti in potrditi.«

Danes je vsak odgovor priznanje vdanosti in ljubezni. V vsaki besedi se igra usoda, ki hoče dva mlada človeka za vedno zblížati.

Sonce pa hiti in hiti po svoji stari poti. Tudi čudež take nenavadne ljubezni ga ne more zmotiti. Drevesa so neme priče veselo modrega razgovora, ki mu življenje ni le lahko in samo po sebi umevno vprašanje.

»Sedaj bo pa res treba iti,« pravi naposled dekle.

»Svobodni ste, gospodična Helena. Bolj svobodni, kakor ste prišli, sedaj odhajate.«

»Največja svoboda je najhujša vezanost. Ali niste prav vi tega povedali?«

»Sem. Vendar to svobode ne spremeni v kaj drugega.«

»Tem lepše. Koga naj vam pozdravim med potjo?«

»Tisto kmetico, ki sva jo videla na polju, ko sva pred dnevi šla s postaje na vrh.«

»In koga še? Tisto neznanko, ki jo iščete, ko vstopate v vlak?«

»Je ni več. Zastonj jo boste iskali. Nekje v velikem svetu se je izgubila in se nikoli ne vrne.«

»Kaj pa mesto, ki je kakor paradiž?«

»Tam pa le izročite lep pozdrav. Prav prijateljski in topel naj bo. Tako pozdravlja brat svojo sestro. To lahko vedno ostane, ker je samo lep spomin.«

»Drugih naročil nimate? Komu naj stisnem roko v vašem imenu?«

»Kateremu koli dobremu človeku. Če je ubog, še dva-krat bolj iskreno in vneto. Če trpi, mu pogledajte v obraz, da se mu razvedri. Če mu delajo krivico, ga prosite za oprostitev.«

»Kako to mislite?«

»Danes moramo take uboge in dobre ljudi zaradi vsake ure veselja prositi za oproščenje. Vse naše zabave so krivica, ki smo jo prav njim naredili.«

»Tega ne bom znala povedati.«

»Saj ni treba. Zadostuje, da veste. Svojim študentom pa le poskušajte to modrost razložiti.«

»Ali naj sedaj grem?«

»Zakaj vprašujete?«

»Ker bi rada, da bi rekli ,ne'. Pa ne smete tako reči, ker res moram iti. Nič mi ne zamerite! Dajti mi roko in mi glejte v oči! Če boste pozabili name, bom žalostna do smrti. Toda vi ne boste pozabili. Pesem ni govorila resnice.«

V Mohorjevi knjižnici

so izšle med drugimi tudi te lepe povesti:

	Cene za ude		Cene za neude	
	broš.	vez.	broš.	vez.
Baar-Hybášek: Križev pot. Življenje in trpljenje katoliškega župnika . . .	12.—	18.—	16.—	24.—
Tolstoj-Benkovič: Knez Serebrjani. Zgodovinska povest iz časov Ivana Grozn.	21.—	30.—	28.—	40.—
Jaklič Franc: Zadnja na gmadi. Povest, zajeta iz aktov cesarske krvave sodbe	15.—	24.—	20.—	30.—
Vadnjal Anton: Otoški postržek. Pri- ljubljen mladinska knjiga	9.—	18.—	12.—	24.—
Pregelj Iv.: Božji mejniki. Povest iz Istre	9.—	15.—	12.—	20.—
London: Krištof Dimač. Napeta pusto- lovka povest	15.—	24.—	20.—	32.—
Dickens-Vidmar: Božična pesem v prozi. Božična pravljica o strahovih	9.—	15.—	12.—	20.—
Malešič Matija: Kruh. Povest iz Sloven- ske Krajine	21.—	30.—	28.—	40.—
Malešič: Živa voda. Mojstrsko delo do- mačega pisatelja	15.—	21.—	20.—	28.—
Pregelj Ivan: Peter Markovič. Povest o strahu ljubljanskih šolarjev	15.—	24.—	20.—	32.—
Savinšek Slavko: Grče. Povest iz zgor- njega konca Gorenjske	12.—	21.—	16.—	28.—
Magajna Bogomir: Primorske novele. Tri- najst novel iz Primorja	12.—	21.—	16.—	28.—
Scoville-Holeček: V samotah pragozda. Doživljaji dveh dečkov v pragozdovih	18.—	27.—	24.—	36.—
Skolaster: V oblasti čarodejev. Običaji in babjevera zamorcev	27.—	39.—	36.—	52.—
Magajna Bogomir: Gornje mesto. Povest iz zagrebskega življenja	27.—	39.—	36.—	52.—
Dörfler-Pucelj: Krivični vinar. Roman iz kmečkega življenja	39.—	51.—	52.—	68.—
Magajna Bogomir: Bratje in sestre. Zbir- ka 14 novel	18.—	27.—	24.—	36.—
Minclov: Ko so hrasti šumeli. Zgodovinski roman sodobnega ruskega pisatelja .	30.—	42.—	40.—	56.—
Bevk France: Veliki Tomaž. Močna, iz- klesana povest z domače zemlje . .	21.—	33.—	28.—	44.—

SB ar 82-311.6

CAJNKAR S.
V planinah

0010228

COBISS

- Acker-Kotnik: Ljubezen
Zgodba dekleta iz visok
Bučer Ivan: Čez steno Pr
povest iz turistovskega
Bevk France: Huda ura. Po
kega življenja
Haluschka H.: Sin dveh oč
na povest današnjih dn
Habberton: Helenina otroka. Ilustrirana
povest iz otroškega življenja . . . 18— 27— 24— 36—
Willa Cater: Škof Nove Mehike. Izredno
močna knjiga 27— 36— 36— 48—
Dickens-Župančič: Oliver Twist. Ilustri-
rana povest za dečke 72— 90— 96— 120—
Grčar Jakob: Deviška zemlja v krvi.
Zapiski iz Sibirije 21— 30— 28— 40—
Plestenjak Jan: Bajtarji. Zanimiva so-
cialna povest 6— 12— 8— 16—
London:Holeček: Klic divjine. Najlepša
povest iz živalskega življenja . . . 12— 18— 16— 24—
Potokar Tone: Bolgarske novele. Izbor
najlepših bolgarskih novel 24— 36— 32— 48—
Vodnik France: Poljske novele. Izbor
značilnih poljskih novel 21— 30— 28— 40—
Husova Mara: Živa plamenica. Borba
žene za idealen zakon 21— 30— 28— 40—
Jalen Janez: Cvetkova Cilka. Klena živ-
ljenjska zgodba z Gorenjske . . . 42— 51— 56— 68—
Zorec Ivan: Iz nižav in težav. Križev
pot slovenskega študenta 21— 33— 28— 44—
Salten-Lavrič: Bampek. Odlična mladins-
ka knjiga iz živalskega življenja . 21— 30— 28— 40—
Sever: Čevljarček Palček in druge prav-
ljice. Ilustrirana mladinska knjiga . 39— 48— 52— 64—
Bordeaux: Strah pred življenjem. Pri-
poročamo zlasti ljudskim knjižnicam 27— 36— 36— 48—
Grčar Jak.: Ruske pravljice. Ilustriran
prevod prelepih ruskih pravljic . . 27— 36— 36— 48—

Več v seznamu knjig, ki ga na zahtevo vsakomur pošlje brezplačno

D R U Ž B A S V. M O H O R J A V C E L J U